MYKOLAS ROMERIS UNIVERSITY
POLITIKOS IR VADYBOS FAKULTETAS
POLITIKOS MOKSLŲ KATEDRA

RŪTA MAZGELYTĖ

PRANCŪZIŠKOJO KOLONIALIZMO IR POKOLONIALIZMO ĮTAKA DRAMBLIO KAULO KRANTO VALDANČIOJO ELITO DOMINAVIMO FORMAVIMUISI

Magistro baigiamasis darbas

Vadovas
Doc. Dr. Diana Janušauskienė

VILNIUS
2012

MYKOLO ROMERIO UNIVERSITETAS

POLITIKOS IR VADYBOS FAKULTETAS

POLITIKOS MOKSLŲ KATEDRA

PRANCŪZIŠKOJO KOLONIALIZMO IR POKOLONIALIZMO ĮTAKA DRAMBLIO KAULO KRANTO VALDANČIOJO ELITO DOMINAVIMO FORMAVIMUISI

Viešosios politikos magistro baigiamasis darbas

Studijų programa (621L22003)

Vadovas

_____ Doc. Dr. Diana Janušauskienė

2012 -

Recenzentas

_____

2012 -

Atliko

_____ stud. Rūta Mazgelytė

2012 -

VILNIUS

2012

PATVIRTINIMAS APIE ATLIKTO DARBO SAVARANKIŠKUMĄ

2012 - -
Vilnius

Aš, Mykolo Romerio universiteto (toliau – Universitetas),

_____
(fakulteto / instituto, programos pavadinimas)

studentas_____,
(vardas, pavardė)

patvirtinu, kad šis magistro baigiamasis darbas

„_____

_____“:

1. Yra atliktas savarankiškai ir sąžiningai;
2. Nebuvo pristatytas ir gintas kitoje mokslo įstaigoje Lietuvoje ar užsienyje;
3. Yra parašytas remiantis akademinio rašymo principais ir susipažinus su rašto darbų metodiniais nurodymais.

Man žinoma, kad už sąžiningos konkurencijos principo pažeidimą – plagijavimą, studentas yra šalinamas iš Universiteto kaip už šiurkščiausią akademinės drausmės pažeidimą.

_____ _____
(parašas) *(vardas, pavardė)*

ĮVADAS 5
1 SKYRIUS. ELITO TEORIJŲ IR PLIURALIZMO IDĖJOS: DOMINAVIMO ĮTVIRTINIMO PRIELAIDOS 12
1.1.Elitas klasikiniu ir šiuolaikiniu požiūriu 13
1.2. Dominavimo įtvirtinimas V.Pareto teorijos požiūriu 14
1.3. Dominavimo įtvirtinimas G. Mosca teorijos požiūriu 17
1.4. Dominavimo įtvirtinimas partijos viduje R. Michels teorijos požiūriu 18
1.5. Galios elitų įsitvirtinimas C. Wright Mills teorijos požiūriu 20
1.6. Dominavimo galimybės pro pliuralizmo prizmę: C.E Lindblom ir E. J. Woodhouse 22
1.7. Dominavimo galimybės pro pliuralizmo prizmę: R. A. Dahl 24
1.8. Dominavimas: idėjų palyginimas 26
1.9. Dominavimo praktinės realizacijos prielaidos kolonijiniame ir pokolonijiniame kontekste 31
2 SKYRIUS. PRANCŪZIŠKASIS KOLONIALIZMAS: VIETINIO ELITO DOMINAVIMO ĮTVIRTINIMO LINK? 33
2.1. Bendrieji asimiliacinio ir adaptacinio kolonistų modelio principai 33
2.2. Prancūziškasis kolonijos valdymo organizavimas: vietinio elito vieta 35
2.3. Švietimo dualizmas prancūzų kolonijose: implikacijos vietiniam elitui 36
2.4. Ekonominiai prancūziškųjų kolonijų aspektai: implikacijos vietiniam elitui 39
3 SKYRIUS. POKOLONIJINĖS POLITINĖS SISTEMOS YPATUMAI: ĮTAKOS VALDANČIOJO ELITO DOMINAVIMUI 42
3.1. Partijų specifika pokolonijinės Afrikos vienpartiniuose režimuose 42
3.2. Pokolonijinės Afrikos vienpartiniai režimai: valdančiųjų elitų įsitvirtinimas 44
3.3. Pokolonijinės Afrikos vienpartiniai režimai: valdančiojo elito stabilumas 44
3.4. Perėjimas prie daugpartinių režimų: valdančiojo elito dominavimo silpnėjimas 46
4 SKYRIUS. VALDANČIOJO ELITO DOMINAVIMO POKYČIAI DRAMBLIO KAULO KRANTE VIENPARTINIO IR DAUGPARTINIO REŽIMO KONTEKSTE 49
4.1. Vienpartinis režimas Dramblio Kaulo Krante 1960 – 1990: valdančiojo elito dominavimas ir etninės perskyros 49
4.2. Perėjimas prie daugpartinės sistemos Dramblio Kaulo Krante nuo 1990: valdančiojo elito skilimas ir etnizavimasis 52
IŠVADOS 58
REKOMENDACIJOS 60
PRIEDAI 61
LITERATŪRA 64
INTERNETINIAI ŠALTINIAI 67
ANOTACIJA 69
ANOTATION 70
SANTRAUKA 71
SUMMARY 73

ĮVADAS

Afrikos žemynas yra unikalus ir egzotiškas tuo pat metu. Bent jau tokį romantinį įvaizdį suponuotų klasikinė orientalizmo tradicija, detaliai nagrinėta E. W. Said kritiniame „Orientalizmo“ veikale. Unikalus todėl, kad turi kolonijinę istorinę patirtį, valstybių teritorijų formavimą brėžiant ne tautiniu, bet buvusių kolonijų teritorijų pagrindu. Todėl, kad tai žemynas, kuriame visuomenės poliarizacija atsispindi miesto lūšnynų pavidalu bei aukštais skurdo rodikliais. Pavyzdžiui, pagal 2007 metais UN-Habitat darytas prognozes besivystantiems regionams 2010 metams, Sub-Sacharinėje Afrikoje miestų lūšnynų populiacija turėjo pasiekti virš 19,9 milijonų gyventojų, ir pralenkti pirmavusias Pietų Aziją su 19 milijonais ir Rytų Aziją su 18,9 milijonais miesto lūšnynų gyventojų[1]. Procentine išraiška Sub-Sacharinės Afrikos rodikliai, nors ir atspindintys dviejų dekadų mažėjimo tendenciją, išlieka didžiausi lyginant su kitais regionais. 2010 metais šiame regione miesto gyventojų dalis, gyvenanti lūšnynuose turėjo sudaryti 61,7 procento, kai Pietų ir Pietryčių Azijoje šis rodiklis beveik perpus mažesnis, o Šiaurės Afrikoje nesiekia penktadalio[2]. Pasaulio Banko 1981 – 2008 metų laikotarpio pateikiamoje žmonių, gyvenančių už mažiau nei 1,25 ir 2 JAV dolerius, dalies regioninėje dinamikoje Sub-Sacharinio besivystančių šalių regiono rodikliai taip pat yra aukšti, nors irgi išlaikantys mažėjimo tendencijas. Už mažiau nei 1,25 JAV dolerius 2008 metais gyveno 47,5 procento populiacijos, kai Europos ir Centrinės Azijos besivystančiose šalyse tik 0,5 procento populiacijos[3]. Už mažiau nei 2 JAV dolerius gyvenančios populiacijos dalis besivystančiose Sub-Sacharinėse Afrikos šalyse 2008 metais buvo beveik procentu mažesnė už didžiausią - 70,9 procentų Pietų Azijos rodiklį[4]. Europos ir Centrinės Azijos besivystančiose šalyse šis rodiklis siekė 2,2 procentus.

Afrikos žemynas yra egzotiškas, nes vadinamajame vakarietiškame viešame kasdieniame diskurse mažai diskutuojamas ir pažintas. Paprastai, straipsniai ar reportažai žiniasklaidoje, skirti analizuoti, aprašyti besivystančioms šalims ir regionams, sudaro apie penktadalį joje skelbiamų naujienų. Dažniausiai pasirenkamos temos apie Afrikos regioną konotuoja negatyvią informaciją,

[1] UN-HABITAT, „State of the world‘s cities 2010/2011: bridging the urban divide“ // London, Sterling VA, 2010, p.32. Detalesnė informacija pateikiama lentelėje 1 prieduose.
[2] ten pat. Detalesnė informacija pateikiama lentelėje 2 prieduose.
[3] Pasaulio banko duomenų bazė. Prieiga internetu: http://data.worldbank.org/data-catalog/global-statistics (žiūrėta 2012 10 09). Detalesnė informacija pateikiama lentelėje 3 prieduose.
[4] Pasaulio banko duomenų bazė. Prieiga internetu: http://data.worldbank.org/data-catalog/global-statistics (žiūrėta 2012 10 09). Detalesnė informacija pateikiama lentelėje 4 prieduose.

susijusią su konfliktais arba Ūmaus įgyto imuniteto nepakankamumo (AIDS), Žmogaus imunodeficito viruso (ŽIV) problematika[5]. Apie atskiras Afrikos valstybes yra kalbama dar mažiau, išskyrus pastaruoju metu išryškėjusius revoliucinius judėjimus, ginkluotus susirėmimus Egipte, Libijoje ar Sudano padalinimą į dvi atskiras valstybes referendumo metu. Tačiau vakarų Afrikos regionas taip pat yra vertas dėmesio, o kalbant konkrečiau – Dramblio Kaulo Krantas, vienas iš regiono lyderių[6].

Dramblio Kaulo Krantas yra buvusi Prancūzijos kolonija, savo nepriklausomybę atgavusi daugiau kaip prieš penkiasdešimt metų – 1960 rugpjūčio 7 dieną (žr. žemėlapį žemiau).

Žemėlapis 1. Dramblio Kaulo Krantas, 2012[7]

Šaltinis: http://travel.state.gov/travel/cis_pa_tw/cis/cis_1094.html

Pokolonijiniu laikotarpiu šalis patyrė ekonominį augimą, kuomet buvo pasikliaujama kavos ir kakavos plantacijų plėtra, kuri buvo pradėta dar kolonijiniu laikotarpiu. Liberalios žemės įsigijimo plantacijoms sąlygos į šalį pritraukė imigrantų iš kaimyninių valstybių. Abidžano uosto, įsteigto kolonijiniu laiku žaliaviniam eksportui, plėtra taip pat traukė imigrantus. Dar kolonijiniu laikotarpiu susidariusi šalies šiaurės – pietų regionų išsivystymo lygio perskyra po Dramblio Kaulo Kranto nepriklausomybės išliko. Ji buvo pagilinta ne tik ekonominėms veikloms koncentruojantis šalies pietuose ties plantacijų plėtra, uostu, tačiau ir dėl naujai suformuluotos

[5] Tojo, T., „Post-NWICO debate: Image of Africa in the Western Media“ // 2010, p.1, 7-9. Prieiga internetu: http://web.mit.edu/cms/Events/mit2/Abstracts/TOjo.pdf (žiūrėta: 2012 01 08).
[6] Tolimesnis problemos pagrindimas, aktualumas remiasi autorės prieš tai daryta analize apie lūšnynų formavimąsi Dramblio Kaulo Krante. Mazgelytė, R., „I want my peace of cocoa: slums formation in Abidjan“ // 2011. Bakalauro darbas, Vilniaus Universitetas, Sociologijos katedra.
[7] Šaltinio prieiga internetu: http://travel.state.gov/travel/cis_pa_tw/cis/cis_1094.html (žiūrėta 2012 10 30).

Ivoirite koncepcijos 1993-aisiais metais, užaštrinusios Dramblio Kaulo Kranto imigrantų padėtį, šalies šiaurės – pietų regionų bei juose gyvenančių etninių grupių perskyrą. Šios gyventojų grupės dominuoja Abidžano miesto lūšnynuose, o lūšnynai tebeegzistuoja ir taip yra atspindimas etninį-geografinį atspalvį įgavęs skurdas bei didinama visuomeninė įtampa.

Tačiau regioniniai skirtumai šalyje nėra visiškai naujas reiškinys nepriklausomo Dramblio Kaulo Kranto istorijoje. Kolonijiniu laiku politiniai sprendimai buvo susiję su kolonistais. Jie nubrėžė gaires kolonijos regionų vystymosi atžvilgiu, kur būtent šiaurinei šalies daliai buvo skiriama mažai dėmesio ir ji atliko darbo jėgos šaltinio, tiekėjo vaidmenį. Vietiniai Dramblio Kaulo Kranto kolonijos gyventojai į valdymo sluoksnius buvo įtraukiami praktiniais kolonistų pagrindais – kolonijinės administracinės sistemos palaikymui. Būsimasis valdantysis elitas formavosi prancūzų kolonijinėje terpėje. Pokolonijiniu laikotarpiu įtakingiausios grupės Dramblio Kaulo Krante kilo iš kolonistų labiausiai vystomų regionų. Kita vertus, svarbu atkreipti dėmesį ir į pačias plantacijų kontekste iškilusias įtakingas ekonomines grupes, kurios yra siejamos su pietinių šalies regionų kilme bei ten dominuojančiomis Bete bei Baoule etninėmis grupėmis.

Etninį atspalvį įgaunantis valdantysis sluoksnis sukuria ir padeda įtvirtinti grupės uždarumą, apribojant sprendimuose galinčiųjų dalyvauti kitų etninių ir visuomeninių grupių atstovų galimybes. Tokiu būdu atsiranda prielaidos formuotis vienpusiškam interesų atstovavimui bei tolimesniam geografinės-etninės dimensijos skurdo palaikymui ir etninio dominavimo įtvirtinimui. Aukščiausiame politiniame Dramblio Kaulo Kranto lygmenyje – prezidento pozicijoje šis pranašumas iš dalies atspindimas faktu, jog visi iki šiol buvę prezidentai nuo F. H. Boigny iki L. Gbagbo buvo susiję būtent su aukščiau paminėtomis etninėmis grupėmis. Tik 2010 metų rinkimuose prezidentu buvo išrinktas ir po ginkluoto konflikto 2011 metais pripažintas šiaurinę šalies dalį reprezentuojantis A. Ouattara. Prieš tai buvusiuose rinkimuose jis buvo atribotas nuo galimybės dalyvauti prezidento rinkimuose kaip netinkamas kandidatas dėl savo negrynosios ivorietiškos kilmės.

Jau aukščiau paminėta *Ivoirite* koncepcija ir jos išeksploatavimas 1993 metais yra vienas iš esminių ir, ko gero, kulminacinių įvykių nepriklausomo Dramblio Kaulo Kranto politinėje arenoje po daugpartinės sistemos įvedimo 1990 metais ar vėlesnių ginkluotų konfliktų, išsivysčiusių į 2 pilietinius karus – 2002 ir 2011 metais. Ši koncepcija instituciškai nustato ivorietiško identiteto ribas. Identiteto ribos, savo ruožtu, performuoja šalies gyventojų veikimo ribas, statusus bei galimybes valstybėje.

Taigi, šio magistrinio baigiamojo darbo **objektas** yra valdančiojo elito dominavimo formavimasis Dramblio Kaulo Krante.

Darbo problemą galima būtų suformuluoti taip: *tokia politiškai perkonstruota Dramblio Kaulo Kranto gyventojų padėties valstybėje būklė padidina atotrūkį tarp šalyje gyvenančių piliečių ir jau-nebe-piliečių arba kvestionuotinų-piliečių beigi įtvirtina dominavimo santykius, kurie galutiniame rezultate įgyja vizualų etninio atspalvio lūšnynų pavidalą*.

Šios problemos suvokimas trumpai aptartame specifiniame šalies kontekste yra **svarbus** dėl keleto priežasčių:

1. dominacinių santykių įsitvirtinimo atskleidimas parodytų galimybių daryti įtaką politikai, kuri yra aktuali dominuojamųjų atžvilgiu, ribotumą.
2. ryškus valdančiojo elito padėties įtvirtinimas valdomųjų atžvilgiu leistų daryti prielaidą apie paraleles su Prancūziškuoju kolonializmu, kurio principas būtent ir remiasi aiškiu kolonijos gyventojų galimybių ir galių padalijimu arba tariant trumpiau – socialinės nelygybės suformavimu.

Temos ištirtumas. Pirmiausiai reikia pradėti nuo to, kad kokybiškos ir gilios informacijos knygų pavidalu, susijusios su darbo temos aspektais prieinamumas Lietuvos sąlygomis yra ribotas. Todėl literatūros paieška nebuvo itin greita ir lengva. Daugumą atskirų labiau empirinės informacijos detalių, o ypač istorinio pobūdžio, tiesiog reikėjo atsirinkti per mokslinius straipsnius, norint susikonstruoti bendrą vaizdą. Dėl šios priežasties darbe labai intensyviai remiamasi antriniais šaltiniais, t.y. moksliniais straipsniais iš angliškų duomenų bazių. Naudojama daug palyginimo ir interpretavimo. Tikėtina, kad prancūziškosios ne tik spausdintos, bet ir duomenų bazėse galėjo būti vertingesnės ir daugiau, tačiau darbo autorė neturi tokių gilių prancūzų kalbos žinių, kad galėtų laisvai skaityti mokslinę literatūrą ir ją teisingai suvokti. Žinoma, prancūziškoji literatūra būtų buvusi vertinga ir iš tos pusės, kad leistų pažvelgti pačios buvusios kolonistės akademiniu rakursu. Tačiau, kol kas remiamasi būtent ta medžiaga, kuri buvo prieinama analizei. Darbą palengvino tai, jog autorė prieš tai jau buvo analizavusi lūšnynų formavimąsi Dramblio Kaulo Krante ir taip pat minėtoje šalyje yra gyvenusi keletą mėnesių. Tai suteikė privalumą ir palengvino skaitomoje literatūroje minimų kontekstų, susijusių su dabartinėmis šalies realijomis, supratimą.

Moksliniame lauke lūšnynų fonomeno tyrimų tradicija yra pradėta jau prieš keletą dešimtmečių ir siejama su tyrimais Azijos, Afrikos, Pietų Amerikos žemynuose. Šios tematikos tyrimai daugiau koncentruojasi ties lūšnynų gyventojų charakteristikų nustatymu, jų lyginimu tarpusavyje arba palyginimu su kitų miesto dalių gyventojais. Kitaip tariant, siekiama susidaryti tipinius lūšnynų gyventojų socialinių, demografinių, ekonominių charakteristikų portretus. Kita dalis tyrimų koncentruojasi ties labiau praktiniais, t.y. infrastruktūriniais, teisiniais lūšnynų klausimais, kuomet yra pabrėžiama fizinė ir kokybinė lūšnynų būklė, statinių lūšnynuose ar

pačios žemės įsigijimo legalumo aspektai. Atkreiptinas dėmesys, kad akademiniuose leidiniuose lūšnynų tyrimų pastaruoju metu yra sumažėję. Tačiau, kita vertus, yra neakademinių leidinių, skirtų ar glaudžiai susijusių su lūšnynais. Jungtinių Tautų padalinys UN-Habitat tęsia lūšnynų specifikos tyrimus, kuriuose yra dėmesio skiriama ir lūšnynų politikos charakteristikoms, įgyvendinamoms ar įgyvendintoms programoms apžvelgti, vertinti. Vis dėlto, reikia pripažinti, šie tyrimai yra grynai instrumentiški ir orientuoti intervencijoms, mažiau dėmesio skiriantys giluminiams aiškinimams.

Konkrečiai tyrimų, susijusių su Dramblio Kaulo Kranto lūšnynais, politika jų atžvilgiu kol kas tikrai nėra daug: bent jau publikuotų angliškose duomenų bazėse straipsnių pavidalu arba išleistų atskiromis knygomis. Iš esančių būtų galima išskirti Appesika K. atvejo studiją, skirtą pasaulinei Jungtinių Tautų „Human Settlements“ ataskaitai. Ši atvejo studija yra registracinio-aprašomojo pobūdžio, nurodanti bendrąsias lūšnynų charakteristikas Abidžano mieste, tačiau nepateikianti platesnio jų formavimosi aiškinimo ar giliau nenagrinėjanti politikos jų atžvilgiu. Tokį studijos ribotumą galima iš dalies pateisinti faktu, jog tai yra tyrimas, kuriam panaudoti bendrieji metodiniai principai kaip ir kitoms studijoms, pateiktoms minėtoje ataskaitoje. Išsamesnė mokslinio pobūdžio studija apie Abidžano lūšnynus yra daryta Alphonse Yapi Diahou[8], tačiau magistrinio darbo autorė kol kas neturi galimybės susipažinti su šios studijos rezultatais.

Tiek lūšnynų tyrimų apskritai, tiek Dramblio Kaulo Kranto lūšnynų tyrimų atvejais atkreiptinas dėmesys į tai, kad labai mažai arba išvis nėra skiriama dėmesio interpretacijoms ir analizėms šalies vystymosi rėmuose ar platesniame šalies kontekste. Taip pat nėra bandyta sieti lūšnynus ar jų politiką su kolonijiniu politikos paveldu, kuomet yra kalbama apie lūšnynus buvusiose kolonijose. Nenagrinėta dominuojančio valdančiojo elito rėmuose. Taigi iš esmės galima matyti, jog ilgai besitęsianti tyrimų tradicija daugiau dėmesio skiria lūšnynų kaip atskirų geografinių skurdo darinių pažinimui. Ko gero, todėl akademinė tradicija ir nebėra tokia intensyvi, kadangi charakteristikos kartojasi ir jos tampa savaime suprantamais faktais. Lūšnynų fenomeną traktuojant kaip platesnių ir struktūriškai šalyje istoriškai nulemtų aplinkybių bei joje veikiančių valdančių elitų rezultatą, būtų galima gauti naujų įžvalgų. Valdantysis elitas yra tie, kurie priima politinius sprendimus. Jų priimami sprendimai nulemia tolimesnius struktūrinius pokyčius, jų nebuvimą. Kitaip tariant, valdantysis elitas prisideda prie sąlygų kitiems šalies gyventojams (per)konstravimo. Kolonijose buvusių šalių atveju sąlygų konstruotojai istoriškai

[8] 2000 metais išleista knyga prancūzų kalba „*Baraques et Pouvoirs dans l'Agglomération Abidjanaise*“.

patys buvo konstruojami. Tik pokolonijiniu laiku patys įgijo galią priimti politinius sprendimus pokyčiams.

Visa tai rodo, kad dėmesio centro perkėlimas prie valdančiojo elito analizės tik praturtins mokslines žinias net ne vien lūšnynų atžvilgiu, tačiau atskleis gilumines skirtingų gyventojų padėčių aplinkybes būtent valdančiojo elito dominavimo formavimosi kontekste. Tuo ir pasireiškia šio **darbo naujumas ir aktualumas.**

Šio magistrinio **darbo tikslą** apibendrintai galima formuluoti taip: *išanalizuoti Prancūziškojo kolonializmo ir pokolonializmo įtaką Dramblio Kaulo Kranto valdančiojo elito dominavimo formavimuisi.*

Darbo uždaviniai:

1. Palyginti elito ir pliuralizmo teorijų požiūrius į dominavimo įsitvirtinimą;
2. Išanalizuoti, kaip prancūziškasis kolonializmas formuoja dominavimą;
3. Išanalizuoti pokolonijinių politinių režimų įtaką dominuojančio valdančiojo elito formavimuisi;
4. Išanalizuoti pokolonijinio valdančiojo elito dominavimo dinamiką Dramblio Kaulo Krante;

Darbo struktūra. Pirmame skyriuje bus pradedama nuo teorinio analizės pagrindimo. Bus aptariamos elito teorijos ir palyginamos su pliuralizmo teorijos idėjomis. Jos pasirinktos būtent dėl to, kad padės išryškinti dominavimo įsitvirtinimo specifiką ir principus. Vis tik darbe, kaip paaiškės vėliau, bus daugiau remiamasi elito teorijos įžvalgomis, kadangi jų pritaikomumas yra universalesnis, t.y. galima naudotis tiek kolonijiniam, tiek pokolonijiniam kontekstui analizuoti. Antrame skyriuje bus analizuojamas prancūziškasis kolonializmas darant palyginimą su britiškuoju – tai leis geriau išskirti esminius momentus, kaip prancūziškasis kolonializmas formuoja dominavimą. Trečiasis skyrius bus skirtas pokolonijinių politinių režimų specifikai analizuoti. Jis atskleis dominuojančio valdančiojo elito formavimosi prielaidas. Ketvirtajame paskutiniame skyriuje bus analizuojama pokolonijinio valdančiojo elito dinamika Dramblio Kaulo Krante.

Darbe naudojami terminai.

Dominavimas – tam tikro visuomenės segmento didžiausios įtakos turėjimas, pranašumas ir padėties išlaikymas kitų visuomenės segmentų atžvilgiu. Tekste kalbant apie dominavimą, daugiau omenyje turimas valdantįjį elitą sudarančiųjų ryški persvara ir iš to sekanti tolimesnė įtaka kitiems politinio beigi visuomenino lygmens veikėjams.

Valdantysis elitas – oficialiose politinėse institucijose esantys politikos veikėjai ir užimantys sprendimų priėmėjų pozicijas.

Vietinis elitas – vartojamas kolonijinio laikotarpio kontekste, kad leistų geriau atskirti nuo kolonistų elito darinių. Vietinis elitas daugiau siejamas su tradiciniais kolonijų vadais (valdančiuoju elitu).

Prancūziškasis kolonializmas – prancūzų kolonistų vykdyta politika kolonijų atžvilgiu kolonijiniu laikotarpiu.

Pokolonijinis laikotarpis – laikotarpis, nuo tada, kai kolonijos atgavo nepriklausomybę.

Vienpartinis režimas – režimas, kuomet patekimas į valdžią yra galimas tik per vieną vienintelę partiją.

Daugpartinis režimas – režimas, kuomet patekimas į valdžią yra galimas per keletą partijų.

1 SKYRIUS. ELITO TEORIJŲ IR PLIURALIZMO IDĖJOS: DOMINAVIMO ĮTVRITINIMO PRIELAIDOS

Kalbant apie dominavimo įsitvirtinimo prielaidas, reikia pradėti nuo to, kad jis yra susijęs su galios ir statusų koncepcijomis. Bendrąja prasme galia – kaip būdas, priemonės daryti įtaką kitiems, kad būtų pasiekti tam tikri tikslai, atliekami veiksmai ar gaunami norimi rezultatai – kyla iš statuso, kuris išreiškia užimamas pozicijas tam tikroje grupėje[9].

Galima išskirti 3 požiūrių grupes į galią: tradicinį, interpretacinį ir kritinį. Tradiciniame požiūryje didžiausias akcentas yra galios tipologizavimas ir jos pasiskirstymas visuomenėje (arba organizacijose). Būtent galios pasiskirstymo balanso interpretavimas iškristalizavo elito ir pliuralizmo teorijų skirtumus. Pirmiesiems galia buvo sukaupta privilegijuotųjų – elito tarpe, o antrųjų įsitikinimu galia yra visuomenėje nėra susikoncentravusi vienose rankose. Interpretacinis požiūris dėmesį skiria galios kūrimo suvokimui. Čia centrinis vaidmuo tenka komunikacijai tarp veikėjų, per kurios sukuriamas reikšmes pasireiškia atsispindintys galios santykiai. Kritinis požiūris, kuris yra kaip papildantis atsakas tradiciniam, didžiausią dėmesį skiria aiškintis giluminiams galios konstravimo mechanizmams. Galią traktuodamas, kaip glaudžiai susijusią su dominavimo ir priespaudos santykių įtvirtinimu, šis požiūris pabrėžia, kad vienos veikėjų grupės siekia įtvirtinti savo požiūrius kitų veikėjų grupių atžvilgiu. Dėl to reikia dėmesį kreipti į tai, kaip visuomenės struktūroje atsiranda sąlygos įtvirtinti dominavimo ir priespaudos santykius tarp skirtingų veikėjų. Tam panaudojami simboliai ir iškreipta komunikacija, kurie legitimuoja dominavimo santykių įtvirtinimą[10]. Taigi kritinis požiūris, atsispirdamas nuo tradicinio požiūrio, kuriame elito teorijos iškelia galios netolygaus pasiskirstymo idėją, žengia truputį toliau, atsigręždamas į struktūrinius giluminius visuomenės veiksnius. Kai elito teorijos ir pliuralizmas ginčijasi dėl galios balanso išraiškos (taigi ir dominavimo), kritinis požiūris papildo elitinį, įsigilindamas į struktūrą, įgalinančią dominavimo įtvirtinimą.

Kalbant apie politinę areną, pasirinktos politikos krypties formavimas atliekamas tų, kurie turi valdžią ir galią tą politiką formuoti. Kas yra tie politikos formuotojai, kaip jie išlaiko savo pozicijas bei apriboja kitų galimų politikos variantų atsiradimą? Elito teorija sugestijuoja, kad **svarbiausią vaidmenį politiniams sprendimams turi elitai**. Tuo tarpu pliuralizmas neakcentuoja tokios didelės elito įtakos.

---

[9] Papa, M. J. et al., „Organizational communication: perspectives and trends“ // Los Angeles, Sage Publications, 2008, p.292. Preiga internetu: http://www.sagepub.com/upm-data/17541_Chapter_11.pdf (žiūrėta 2012 11 01).
[10] ten pat, 292-300.

Šiame darbe iš pradžių bus aptartos klasikinės ir šiuolaikinės elito sampratos, toliau bus žiūrima, kaip į pozicijų išlaikymo – dominavimo klausimus atsako elito ir pliuralizmo teorijos, po to jos bus palygintos tarpusavyje.

1.1. Elitas klasikiniu ir šiuolaikiniu požiūriu

Klasikinės elito teorijos požiūrio atstovai V. Pareto ir G. Mosca elitus suvokia kaip visuomenės išskirtines mažumas, kurios politiniame lauke užimdamos aukštas pozicijas, turi galią kitų visuomenės grupių atžvilgiu.

V. Pareto elito apibrėžimas remiasi kokybiniais vienų visuomenės narių pranašumais kitų narių atžvilgiu. Elitu laikomi tie asmenys, kurie savose veiklos srityse yra pasiekę aukštumų. Patikslindamas elito sąvoką, V. Pareto elitą dar suskirsto į porą tipų: valdantįjį ir nevaldantįjį. Pirmasis susijęs su politinės veiklos pozicijomis ir atliekamomis veiklomis valdžioje: valdančiojo elito (užima aukštas politines pozicijas) nariai atlieka svarbų vaidmenį valdžioje, antrasis elito tipas apima likusią elito dalį[11].

G. Mosca elito sąvokos tiesiogiai nevartoja, tačiau naudoja valdančiosios arba politinės klasės terminą, kuris yra valdomųjų klasės antipodas. Politinė klasė susiejama su galia bei politinėmis funkcijomis. G. Mosca teigimu, ši klasė, kurią sudaro įtakingų asmenų mažuma, monopolizuoja galią ir atlieka politines funkcijas[12].

Modernaus požiūrio atstovai, kaip C. Wright Mills, G. Lowell Field su kolegomis bei W. Wesolowski elitų sampratoje įveda naujovių. C. Wright Mills, nagrinėdamas Jungtinių Amerikos Valstijų elitą, įveda galios elito sampratą. Galios elitas susiejamas su aukštomis užimamomis pozicijomis socialinėje struktūroje ir svarbiausių strateginių valstybės resursų kontrole. Tose pozicijose esantieji priima sprendimus, kurie turi įtakos likusiai visuomenės daliai[13]. C. Wright Mills apibrėžime yra nauja tai, kad galios elito struktūros elementai yra išplečiami už politinės sferos ribų, jis apima ir ekonominę, ir karinę sferas. Taigi galios elitas yra politinio, ekonominio ir karinio elitų sankaupa.

G. Lowell Field ir kitiems autoriams, kartu plėtojusiems šiuolaikinį požiūrį, elitas yra svarbiausi sprendimų priėmėjai visuomenėje[14]. Autoriai čia įveda naują elito sąvoką – nacionalinis elitas, kuri klasikinėje tradicijoje nebuvo vartojama. Tokiu būdu yra pereinama nuo

[11] Pareto, V., „The mind and society. Volume three. Theory of derivations“ // London, Jonathan Cape, 1935, p.1423.
[12] Mosca, G., „The ruling class“ // New York and London, McGraw – Hill Book Company, 1939, p.50.
[13] Mills, Wright, C., „The power elite. New edition“ // New York, Oxford University Press, 2000, p. 3-9.
[14] Field, G. L. et al., “National elite configurations and transition to democracy” // Etzioni-Halevy, E. (ed), “Classes and elites in democracy and democratization: a collection of readings”, New York and London, Garland publishing, Inc., p.174-84.

elito kaip neįlokalinto darinio prie elito, kaip egzistuojančio apibrėžtame teritoriniame – politiniame darinyje, t.y. valstybėje. Nacionalinius elitus G. Lowell Field ir kolegos susieja su aukščiausias pozicijas užimančiais asmenimis, tik skirtingai nei klasikinėje traktuotėje – aiškiai išskiria elitų pliuralizmą pagal veiklos sferas. Tokiu būdu nacionaliniai elitai apima aukščiausias pozicijas užimančius asmenis didžiausiose politinėse, valdžios, ekonomikos, kariuomenės, specialistų, komunikacijų, kultūros organizacijose ar socialiniuose judėjimuose[15].

W. Wesolowski kalba apie politinius elitus, kurie iš esmės susiejami su partijų elitais. Politiniai elitai yra varomoji, sprendimus generuojanti jėga, kuri politinių režimų pereinamaisiais laikotarpiais vaidina esminį vaidmenį, nubrėždama tolimesnį politinės tvarkos kelią, pokyčius politikos kryptyse. Čia svarbu atkreipti dėmesį į tai, kad autorius susikoncentruodamas ties pereinamojo laikotarpio iš vieno režimo į kitą elitais padaro perskyrą tarp senojo politinio režimo elito ir buvusio opozicinio elito, kuris pereinamuoju laikotarpiu įsijungdamas į politinį elitą, prisideda prie bendro politinio elito fragmentacijos[16].

Taigi elitas klasikiniu požiūriu iš esmės susiejamas su politinės sferos veikla. V. Pareto ir G. Mosca elitas yra politinių sprendimų priėmėjai. Kiekybiškai sudaro mažumą visuomenėje. Tuo tarpu moderniame – šiuolaikiniame požiūryje matomas poslinkis prie elito pliuralizmo sferų prasme. Elitas, kaip svarbiausių sprendimų priėmėjai, nebėra siejami išskirtinai su politine sfera (išskyrus Wesolowskio traktuotę). G. Lowell Field ir to paties C. Wright Mills sampratoje elitas yra aukščiausias pozicijas užimantys asmenys: pradedant politikoje, baigiant ekonomikoje, kariuomenėje ar komunikacijose. Tačiau kaip galima paaiškinti tokią elito galią ir dominavimą?

1.2. Dominavimo įtvirtinimas V.Pareto teorijos požiūriu

V. Pareto, siekdamas sukurti konkurencingą atsaką tuo metu populiariai klasių teorijai, analizuodamas visuomenę daug dėmesio skiria socialinei morfologijai ir jos pokyčiams. Autorius nurodo, kad visuomenė pasižymi heterogeniškumu, skirtingais socialiniais sluoksniais[17]. Tačiau daugiausiai dėmesio skiriama būtent elitų analizei, jų įtaka politiniam valdymui.

V. Pareto elitus analitiškai suskirsto į valdantįjį ir nevaldantįjį. Juos nuo likusios visuomenės dalies skiria kokybinis skirtumas, kuris remiasi pasiekta aukšta padėtimi ir pranašumu kitų atžvilgiu. Valdantysis elitas yra suinteresuotas išsaugoti savo užimamą padėtį. Jų yra mažuma. Valdomieji – visuomenės dauguma, tuo tarpu sudaro kitą likusią visuomenės dalį ir

[15] ten pat, p.174-84.
[16] Wesolowski, W., "The role of political elites in the transition from communism to democracy: the case of Poland" // Etzioni-Halevy, E. (ed), "Classes and elites in democracy and democratization: a collection of readings", New York and London, Garland publishing, Inc., p.230-7.
[17] Pareto, V., „The mind and society. Volume three. Theory of derivations" // London, Jonathan Cape, 1935, p.1424.

nepriklauso valdančiajam elitui[18]. Šioje vietoje susidaro šiek tiek painiavos. Autorius valdantįjį elitą vėlesnėje analizėje pervadina valdančiąja klase nedarydamas pagrindimo, kodėl tai buvo padaryta. V. Pareto pastebi, kad valdančioji klasė viduje yra nehomogeniška ir vieni valdantieji turi daugiau įtakos nei kiti[19]. Todėl čia kyla klausimas, ar autorius valdantįjį elitą sutapatina su valdančiąją klase, ar valdantysis elitas yra būtent tos valdančiosios klasės įtakingiausieji? Vis tik, remiantis autoriaus samprotavimais, valdantysis elitas ir valdančioji klasė yra vartojami beveik sinonimiškai ta prasme, kad kalbama apie aukštas politines pozicijas. Tačiau apie valdančiąją klasę, V. Pareto, kalba, daugiau revoliucijų kontekste, kai ji yra nusilpusi. Jei valdantysis elitas, kaip idealusis tipas, sudarytas iš pranašiausių ir geriausių visuomenės narių, tai valdančioji klasė yra prarandantis pozicijas, nebe toks kokybiškas darinys. Taigi autoriaus dualistiniame visuomenės suskirstyme mažuma valdančiųjų siekia išsaugoti pozicijas. Elitas, kaip atskira visuomenės, dalis siekia išsaugoti savo išskirtinumą ir galias. Autorius įveda cirkuliacijos terminą, būdingą gamtos mokslų leksikai, kad paaiškintų elito ir ne elito atstovų pusiausvyrą visuomenėje.

Remiantis V. Pareto požiūriu, elito cirkuliacija parodo esamo elito uždarumą arba atvirumą, taip pat ir plėtrą. Cirkuliavimas gali vykti paties elito viduje – tuomet tiesiog yra pasikeičiama įtakos pozicijomis, susidaro valdančiųjų pakeičiamumo įvaizdis. Pati elito plėtra kiekybine prasme tarsi ir nevyksta. Tokiu būdu valdantysis elitas išlaiko uždarumą. Atvirumu pagrįsto cirkuliavimo principas elitą kiekybiškai ir kokybiškai gali praplėsti, nes į valdančiuosius elitus yra patenkama iš valdomųjų sluoksnio. Tačiau čia svarbu, kaip oficialiai yra įteisintas patekimas į valdantįjį elitą. Tokia nustatyta taisyklė, gali palaikyti elito cirkuliavimo atvirumo arba uždarumo lygį. Vykstant elito pasikeitimams, kai yra patenkama iš valdomųjų sluoksnio, o ne apsikeičiant įtakingumo pozicijomis pačiame valdančiajame elite, atsinaujina ne tik sudėtis, tačiau ir vertybės, kurias įneša atėjusieji. Toks modernioms visuomenėms būdingas elito atsinaujinimo principas išlaiko elitą kokybišku – jį sudaro geriausieji. Kaip bebūtų, autorius akcentuoja, kad elito pokyčiai vyksta lėtai. Tik revoliucijos gali elitą transformuoti iš esmės. Jos kyla, kuomet elitas yra uždaras (aristokratijos), jo nariai nėra kokybiški ir elitas yra nusilpęs, o už elito ribų yra susidariusi kokybiška kritinė masė, galinti pakeisti elitą. Geriausieji tuomet sukelia revoliuciją ir patys užima senojo elito vietą. Tačiau, paprastai, krizių laikotarpiais valdantysis

[18] ten pat, p.1423.
[19] Pareto, V., „The mind and society. Volume four. The general form of society“ // London, Jonathan Cape, 1935, p.1575.

elitas su oponentais yra linkęs eiti į derybas, nusileisti ir asimiliuoti į savo tarpą, kad išlaikytų tolimesnę įtaką[20].

Valdantieji savo dominavimą valdomųjų atžvilgiu išsaugo, pasinaudodami specifinėmis charakteristikomis, kurias V. Pareto susieja su gyvūnais. Valdantieji elitai gali pasinaudoti liūtiškuoju elgesio modeliu. Kad valdantieji elitai išliktų valdančiaisiais ir cirkuliavimas iš išorės į jų gretas nevyktų, prieš valdomuosius gali panaudoti jėgą – tiek tiesiogine fizinės išraiškos, tiek netiesiogine teisinių priemonių prasme. Lapių elgesiu pasiremiantys elitai naudoja diplomatines arba korupcines priemones[21]. Čia labiausiai tinka jau anksčiau nurodytas oponuojančių valdančiajam elitui asimiliavimas. Atkreiptinas dėmesys, kad tokios situacijos susidaryme asimiliuojamas tik valdomos klasės lyderis, kuris be kita ko gali būti priklausąs patiems valdomiesiems, tačiau neturėti įtakos joje arba būti su ja susipriešinęs. Patys valdomieji, atrodytų, kad lieka be galimos naudos.

Nors autoriaus piešiamame paveiksle valdomųjų atžvilgiu vyrauja pesimizmas, tačiau bent jau kalbėdamas apie valdžios sprendimų priėmimą, autorius pabrėžia, jog yra įvertinami galimi naudingumai skirtingoms grupėms. O valdžios sprendimai siekia bendro maksimalaus socialinio naudingumo visiems[22]. Kitas sąlyčio taškas tarp valdomųjų ir valdančiųjų yra susijęs su galios įtvirtinimu, tačiau tai netiesiogiai pasitarnauja ir teikia galimybių iš elito cirkuliacinės pusės valdomiesiems. Valdantieji valdomuosius įtraukia į savo sukurtus institucinius darinius. Valdantieji gali būti įtraukiami į sudarytas jėgos panaudojimo grupuotes arba į politinį aparatą. Įtraukti valdomųjų atstovai į politinį aparatą turi reikalingus tam aparatui įgūdžius ir todėl per klientelistinius santykius valdantieji juos proteguoja. Taip dalis valdomųjų suformuoja artimesnius ryšius su valdomaisiais, o iš kitos pusės atsisieja nuo neįtrauktų valdomųjų į tuos galimus ryšius.

Kaip buvo minėta anksčiau, valdančiojo elito tarpo viduje gali susiformuoti nepatenkintųjų dalis ir jie tuomet tampa oponuojančiais. Autorius išskiria būdus, kaip valdantysis elitas gali eliminuoti jam grėsmę keliančius individus ir taip kontroliuoti savo cirkuliavimą: oponentų nužudymas, persekiojimas, kuris įgyja formas nuo finansinio sužlugdymo, įkalinimo iki dalyvavimo viešumoje apribojimo, ištrėmimas arba socialinis atstūmimas, galiausiai – oponentų įtraukimas į valdantįjį elitą mainais už paramą esančiam valdančiajam elitui[23]. Pirmais

[20] Pareto, V., „The mind and society. Volume three. Theory of derivations“ // London, Jonathan Cape, 1935, p.1426-32.
[21] Pareto, V., „The mind and society. Volume four. The general form of society“ // London, Jonathan Cape, 1935, p.1515.
[22] Pareto, V., „The mind and society. Volume four. The general form of society“ // London, Jonathan Cape, 1935, p.1467-70.
[23] ten pat, p.1787-96.

trimis atvejais valdantysis elitas linksta į liūtiškąjį principą kontroliuojant savo poziciją per jėgos metodus. Paskutiniuoju – įtraukimo į valdantįjį elitą atveju, panaudojama lapės taktika. Iš valdančiojo elito cirkuliavimo pusės, liūtiškieji metodai labiau sustiprina valdančiojo elito uždarumą, o lapės metodas elitą atveria ir praplečia. V. Pareto elito modelyje jis yra daugiau traktuojamas kaip tvirtas darinys, siekiantis išsilaikyti ir išsaugoti savo įtaką.

1.3. Dominavimo įtvirtinimas G. Mosca teorijos požiūriu

G. Mosca elito teorijoje centrinę vietą užima istorinio vystymosi ir aplinkybių argumentacija. Ja remiantis, autorius aiškina valdančiųjų santykį su valdymo sistema. Autorius analitiškai atskiria valdančiąją, kuri sudaro mažumą, ir valdomųjų, kuri yra dauguma, klases. Valdančiąją klasę dar sinonimiškai vadina politiniu elitu[24].

Valdančiosios klasės arba politinio elito atstovai, pagal autorių, siekia išlaikyti savo padėtį esamoje santvarkoje. Tam pasiekti naudojami specialūs barjerai, apribojantys arba reguliuojantys naujų asmenų patekimą į politinį elitą. Didžiausi potencialūs priešininkai autoriaus įrodinėjimuose yra esantys už politinio elito ribų – tai organizuotos interesų grupės, kylančios iš visuomenės. Jos, kaip nurodo autorius, formuojasi, kai yra izoliuotos nuo valdančiosios klasės[25]. Kaip tą izoliaciją sumažinti, autorius tiesiogiai nenurodo. G. Mosca taip pat neneigia ir politinio elito skilimo galimybės, kuomet priešininkai esamai valdančiajai klasei, tampa jos atplaišomis, siekiančiomis nuversti valdančiuosius. Tokiomis aplinkybėmis atskilusieji pasinaudoja parama iš žemesniųjų visuomenės sluoksnių. Analogiškai šie sluoksniai tampa įrankiais ir valdančiųjų rankose, kuomet šie siekia išlaikyti pozicijas ir siekia gauti paramą[26]. Taigi dauguma (nevaldantieji) čia yra daugiau vaizduojama kaip neveikli, turinti mažai galios ir daugiau priklausoma nuo politinio elito vidinio susipriešinimo atsiradimo.

Santvarkos tipas G. Mosca analizėje lemia ir tuo pat metu parodo, kaip valdantieji elitai gali pritaikyti priemones savo padėties ir įtakos išsaugojimui. Dėl šios priežasties autorius išskiria autokratinį ir liberalųjį valdančiųjų formavimo būdus. Pirmajame valdantysis elitas garantuojasi savo tęstinumą ir susireguliuoja pats savo viduje: jo nariai iš savo tarpo išsirenka vadovus, atiduoda paveldėtojams arba valdžią patys aukščiausi asmenys perduoda žemiau tame pačiame valdančiųjų tarpe esantiems. Antru atveju, valdantysis elitas yra formuojamas tik dalies piliečių, kuriems suteikta rinkimų teisė. Tačiau net ir čia autoriaus požiūriu susiformuoja taip vadinama klika arba bent pora oponuojančių klikų, kurios tarpusavyje rotacijos būdu

[24] Mosca, G., „The ruling class“ // New York and London, McGraw – Hill Book Company, 1939, p.50.
[25] ten pat, p.116.
[26] ten pat, p.117.

apsikeitinėja pozicijomis valdžioje ir postais. Biurokratija, turinti atlikti tarpininko tarp valdomųjų ir valdančiųjų vaidmenį, tuomet tampa tarsi prieglobsčiu klikos atstovams, kurie laikinai savo vietą rotacijos principu išlaisvino kitiems klikos atstovams. Kita vertus, toje pačioje biurokratijoje gali formuotis būsimieji valdantieji. Tačiau čia patenka ne visi – tik tie, kurie atitinka numatytus kriterijus. Čia ratas gali susiaurėti, kadangi iš šalies ateinantiems naujokams, t. y., nepriklausantiems/ nepriklausiusiems valdančiam elitui, gali trūkti žinių pasiruošimui. Netgi ir patekę į biurokratiją, kaip nurodo autorius, jie turi laikytis vidinių elgesio normų toje sferoje (paprastai apsikeitimas paslaugomis su valdančiaisiais), norėdami išlikti ir turėti galimybę pakilti į politinį elitą. Tik tuomet valdančiosios klikos atstovai atsirinkti juos kaip būsimus savo narius. Dėl šios priežasties paprastai politinio elito pokyčiai vyksta lėtai. Tik perversmų metu, valdantysis elitas gali būti pakeistas iš esmės tais, kurie buvo nustumti į šalį, nors valdžioje ir galėjo dalyvauti[27].

Galiausiai, atkreiptinas dėmesys, kad G. Mosca interpretuodamas valdančiuosius pabrėžia, kad juos sudaro tie, kurie turi didžiausią tuo metu svarbiausių išteklių kontrolę. Autorius čia nurodo, kad tai gali būti ne tik materialiniai ištekliai, tačiau ir žinojimo ar religiniai. Nuo istorinių aplinkybių ir to, kas tuo metu svarbu, aktualu visuomenėje priklauso politinio elito sudėtis. Vykstant išteklių svarbos konfigūracijos pasikeitimams, kokybine prasme keičiasi ir valdančioji klasė[28].

1.4. Dominavimo įtvirtinimas partijos viduje R. Michels teorijos požiūriu

R. Michels savo teorijoje analizuoja ne elito kaip tokio apskritai formavimąsi, tačiau daug daugiau dėmesio skiria į partijų, kurios yra viena iš demokratijos realizavimo priemonių, oligarchinių tendencijų analizei. Tai jį išskiria iš kitų elito teorijos atstovų. Autorius pasirenka socialistų partijos pavyzdį, kuri savo formavimosi prigimtimi ir prielaida yra iš esmės kaip atsvara elitams, elito partijoms, o socialinę bazę turėtų sudaryti darbininkų klasės atstovai. Tačiau net ir čia autorius aiškiai argumentuodamas pagrindžia, jog partijoje susiformuoja galios santykiai ir hierarchinė – oligarchinė struktūra. Viso to rezultatas – mažumos valdymas partijos viduje. Išorėje – pasyvių masių valdymas per organizuotą mažumą.

Autorius, aiškindamas socialistų partijos formavimąsi naudojasi klasių konfliktu, kad paaiškintų tokios partijos atsiradimą apskritai. Jo prielaida atspindi marksistinę pakraipą, kuomet visuomenės engiamieji – šiuo atveju ekonominėje priespaudoje esantys darbininkai – siekdami pakeisti savo esamą padėtį, sėkmingai organizuojasi ir įgauna politinę jėgą. Autorius nevartoja

[27] ten pat, p.394-417.
[28] ten pat, p. 65-8.

politinio elito ar valdančiojo elito sąvokų, tik klasikinio marksizmo sąvokas: buržuazija, darbininkų klasė, intelektualai. Šie veikėjai partijos kūrimosi eigoje užima centrinę vietą.

R. Michels nurodo, kad būtent šio tipo partijoje aktyviausiai įsitraukdami dalyvauja ne darbininkų klasės atstovai, kurių interesus partijos darinys turėtų atstovauti politinėje arenoje, bet aukštesnes pareigas užimantys darbuotojai[29]. Kalbėdamas apie nedalyvaujančius darbininkus, autorius turi galvoje žemesniųjų grandžių, mažai kvalifikuotus darbininkus[30]. Aukštesnes pareigas (paprastai vidurinės grandies) užimantys darbuotojai, faktiškai taip pat yra darbininkai, tačiau pagrindinis kokybinis skirtumas yra jų didesnis žinių ir įgūdžių kiekis, taip pat didesni galimo skirti laiko partijos veiklai ištekliai. Intelektualų įsitraukimas būtent į tokio pobūdžio partiją yra kontraversiškas. Iš vienos pusės, R. Michels pateikia jų teigiamą įtaką pagrindžiančius faktus kaip: žinių perdavimas darbininkams, jų problemų sprendimas, pasinaudojant tomis žiniomis. Todėl pradžioje partijoje intelektualų buvimas yra palaikomas. Iš kitos pusės, dėl intelektualų įsitraukimo ir dalyvavimo kyla susipriešinimas. Autorius parodo, jog taip atsitinka dėl to, kad partijos eiliniams intelektualų idėjos ilgainiui tampa buržuazinėmis. Intelektualai, turėdami daugiau žinių, užima partijos vadovų postus, o tai darbininkų klasės atstovams yra ženklas, kad gali būti išstumti iš partijos veiklos arba užimamų partijos pozicijų, kad gali pakisti partijos pirminės idėjos bei siekiai[31].

Buržuazija, arba smulkieji verslininkai, taip pat sudaro autoriaus nagrinėjamos socialistų partijos narius ir dažnai užima partijos vadovų postus. R. Michels čia remiasi vertybinio arba klasinio panašumo kriterijumi, kad paaiškintų buržuazijos motyvą jungtis prie tokio politinio darinio. Pasak autoriaus, smulkiems verslininkams būdingas padėties netikrumas ir žemyneigio socialinio mobilumo rizika, stambieji verslininkai jiems kelia grėsmę. Socialistinės pakraipos partija tuomet tampa artimiausia interesams ir ši grupė užima aukštesnes pozicijas partijos hierarchijoje kaip ir intelektualai. Tačiau ir darbininkai partijos viduje gali pradėti diferencijuotis ir buržuazėti. Taip atsitinka, kai partija yra išsiplėtusi kiekybine prasme ir atsiranda jos didesnio administravimo poreikis. Darbininkai pradeda specializuotis tam tikriems partijos postams užimti, todėl partija buržuazėja[32].

Partijos plėtimasis ir vidinės biurokratijos stiprėjimas atskleidžia partijos įtakos piramidinį koncentravimą ir viršūnių galios įtvirtinimą. Partijos lyderis siekia išlaikyti valdžią savo rankose, todėl siekia sukurti nepakeičiamumo iliuziją, t.y. kad partija be jo buvimo nustotų

[29] Michels, R., „Political parties. A sociological study of oligarchical tendencies of modern democracy“ // Kitchener, Batoche Books, 2001, p.37.
[30] ten pat, p.177.
[31] ten pat, p. 191-200.
[32] ten pat, p.162-75.

egzistuoti, nes nėra kito galimo vadovo. Argumentas čia yra tas, kad partijos lyderiai, pabuvę valstybinėje valdžioje, įgyja politinės patirties, profesionalizuojasi. Partijos eiliniams nariams trūksta politinės patirties, todėl jie yra atribojami nuo galimybių kandidatuoti rinkimuose į parlamentą. Partijos vadovai gali imtis atsakomybės patys skirti kandidatus. Siekiant išvengti vidinio partijos pasipriešinimo atsiradimo, partija biurokratizuojama. Įvairių postų partijoje steigimas (arba biurokratizacija) yra vienas iš būdų, kurį naudoja partijos valdančios viršūnės savo pozicijoms apsaugoti. Postus užpildo potencialūs, pačių partijų klikų atrinkti kandidatai. Potenciali pasipriešinimo galia yra išsklaidoma biurokratiškai. Tokie postai partijoje naudojami ir neutralizuoti vidinius priešininkus – jie įtraukiami į postus ir yra pagerinama jų padėtis. Iš kitos pusės, tuose pačiuose postuose esantys asmenys atiduoda savo paramą partijos valdantiems mainais už suteiktą postą partinėje hierarchijoje.

Griežtas ir visaapimantis piramidinis partijos galių centralizavimas ir ją valdančių pozicijos stiprinimas gali būti pakeistas decentralizuojant. R. Michels teigia, kad partijoje toks vidinis susiskaidymas kyla, kai valstybėje, kurioje egzistuoja ta socialistų partija, būna susidarę regioniniai skirtumai. Jie paskatina atskirų grupių formavimąsi ir vidinių nuomonių nesutapimą. Todėl autorius parodo, kad partijos lyderiai gali paremti decentralizavimą ir vis vien išlaikyti įtaką. Decentralizuotuose dariniuose susiformuoja nauji valdantieji, o senasis partijos valdantysis sluoksnis išsaugo savo vietas ir toliau valdo partiją. Kitaip tariant decentralizavimas gali būti laikomas dar vienu partijos biurokratijos plėtros variantu, kuomet sukuriamos naujos vietos partijos vidiniams priešininkams apriboti arba konkuruojantiems eiliniams nariams motyvuoti[33].

1.5. Galios elitų įsitvirtinimas C. Wright Mills teorijos požiūriu

C. Wright Mills savo elito teoriją vysto nagrinėdamas Amerikos elitų formavimąsi. Autorius koncentruojasi ties ekonominiu, politiniu ir kariniu elitu, kurį sudaro tų sferų aukščiausi pareigūnai, ir išgrynina galios elito koncepciją[34]. Ši koncepcija paaiškina politinės galios koncentravimąsi mažumos rankose. C. Wright Mills įrodinėja, kad nacionalinės svarbos politinius sprendimus priima būtent šių trijų elitų atstovai. Tačiau prieš prieidamas tokių išvadų, jis dekonstruoja ir paaiškina kiekvieno iš trijų elitų specifiką bei vidinį uždarumą, garantuojantį ten esančių asmenų padėties saugumą ir stabilumą.

Ekonominio pagrindo elito analizei autorius skiria daugiausiai dėmesio. Jis analizuojamas per keletą skirtingų kategorijų: turtinguosius, korporacijų vadovus ir korporacinius turtuolius. Tokia distinkcija pasirenkama neatsitiktinai, nes kiekviena iš šių kategorijų šiek tiek skiriasi savo

[33] ten pat, p. 59-125.
[34] Mills, Wright, C., „The power elite. New edition“ // New York, Oxford University Press, 2000, p.4.

formavimosi ypatumais, nors fakto, kad jų galia kyla iš ekonominio pagrindo tai nekeičia. Turtingieji, C. Wright Mills požiūriu, yra pakankamai ribota grupė. Jos pagrindą ir dominantę sudaro kapitalą susikūrusių asmenų paveldėtojai, kai pats kapitalas arba nuosavybė, įmonės yra perduodamos ne asmenims iš šalies, tačiau savo pačių šeimos nariams. Arba, kai šeimoms priklausančios įmonės yra sujungiamos, siekiant dar labiau išsaugoti ir užtikrinti savo padėtį, neišeinant už turtingųjų rato ribų. Tačiau autorius pastebi, kad ir turtingųjų kilmė ne vien susijusi paveldėjimu ar susijungimu. Į turtingųjų tarpą galima pakilti ir iš žemesnių socialinių sluoksnių, tačiau tokia tendencija yra istoriškai nykstanti ir daugiau dominuoja pakilę verslininkai. Jie pasinaudoja strategiškai palankiomis ekonominėmis sąlygomis. Čia autorius tokį pakilimą sieja su industrializacija ir atsivėrusiomis neužpildytomis verslo nišomis. Tiek pirmu, tiek antru atvejais, tapimas turtingaisiais yra susijęs su jau susidariusiomis turtingųjų klikomis. Siekiantys išsilaikyti arba patekti į turtingųjų ratą turi remtis ryšiais su esamų klikų atstovais[35].

Korporacijų vadovai ir korporaciniai turtuoliai – antroji ekonominio elito kategorija, formuojasi ne paveldėjimo, o daugiau žinių ir įgūdžių pagrindu. Autorius nurodo, kad į korporacijų vadovus patekę asmenys būna atėję iš su verslu susijusių šeimų ir išsimokslinę. Tačiau lemiamą įtaką turi korporacijų vadovai, kurie ir priima sprendimus dėl naujų vadovų atrankos. Gaudami dideles pajamas atrinkti korporacijų vadovai vėliau tampa korporaciniais turtuoliais. Pačios kompanijos savo įtaką įtvirtina organizuodamosi į savo atstovaujamo verslo tipo susivienijimus, kad galėtų daryti spaudimą ir įtaką sau palankiems politiniams sprendimams. Iš kitos pusės susiorganizavę kompanijos susireguliuoja savo industrijos veiklą. Politikai, kaip nurodo autorius, į tokius susivienijimus reaguoja, kadangi verslo veikla turi įtakos valstybės ekonominei raidai ir socialiniams klausimams[36].

Karinis elitas ir jo įtakos augimas politiniuose sprendimuose susiejamas su valstybės užsienio politikos klausimais. C. Wright Mills atkreipia dėmesį, kad kariniai elitai, t.y. aukščiausias pareigas juose užimantys asmenys, sustiprėja, kuomet valstybė yra įtemptose nevalstybinėse karinėse situacijose, kurios gali paveikti nacionalinį saugumą. Autorius ypač pabrėžia, kad karinio elito įtaka pasireiškia ir identifikuojant galimus užsienio priešus. Tada karinis elitas yra įtraukiamas į konsultavimą priimant šios srities politinius sprendimus. Pats patekimas į karinį elitą vis tik yra paremtas sąsajomis su valdančiųjų sluoksnių atstovais, o vidinė įtaka kariuomenėje yra užtikrinama griežta hierarchija ir atranka[37].

[35] ten pat, p.95-117.
[36] ten pat, p. 147-70.
[37] ten pat, p.171-97.

Politiniai elitai C. Wright Mills interpretacijoje parodomi iš esmės atviri priimti politinius autsaiderius į valdančiąsias struktūras. Politiniai autsaideriai yra suprantami kaip asmenys atėję į politiką ne iš politinių sluoksnių, t.y. ne iš partijų ir ne iš valstybės biurokratijos sistemos. Tačiau nepaisant teorinio atvirumo, parodoma, jog aukščiausius valstybinius postus, kurie yra paskiriami išrinktų politikų, užima asmenys būtent iš verslo ar karinių elitų. O administracijoje, į kurią patenkama konkursų, atrankų būdais, dominuoja verslo arba partijų atstovai[38]. Čia vėlgi galima matyti, kad valstybinė biurokratija tampa partijų narių ar valdžiai palankių verslo atstovų įdarbinimo vieta. Tokiu atveju politikos profesionalų vaidmuo sunyksta ir aukščiausiuose politiniuose sluoksniuose formuojasi įtakingiausias sferas atstovaujančių interesų grupės. Šioje vietoje autorius ir išgrynina savo galios elito koncepciją. Ji reiškia, kad svarbiausius sprendimus valstybei aktualiais klausimais daugiausiai priima asmenys, atėję iš ekonominio arba karinio elito. Galios elitas yra aukščiau už kitus elitus. Svarbiausias jo bruožas yra tas, kad jį sudarančių elito kategorijų (ekonominio, karinio, politinio) įtaka nėra pastovi ir gali keistis. Autorius nurodo, kad tam įtakos turi, kokio pobūdžio klausimai valstybėje tuo metu yra aktualesni. Vis tik galios elitas, nors ir sudarytas iš skirtingų kategorijų elitų, pasižymi vertybiniu vientisumu ir jo narių siekiu išlaikyti užimamas pozicijas. Vidinį uždarumą palaiko patys nariai, įtraukdami ir atrinkdami naujus potencialius jo narius, sukurdami atrankų, mokymų sistemas būsimiems nariams[39].

1.6. Dominavimo galimybės pro pliuralizmo prizmę: C.E Lindblom ir E. J. Woodhouse

Pliuralizmo teorijai atstovaujantys C.E Lindblom ir E. J. Woodhouse su savo kritiška analize, iš esmės koncentruojasi ties keleto veikėjų sąveikomis, kurios pasireiškia ir priskirtinos demokratinei valstybei. Politikos arenos veikėjus galima apibendrinant suskirstyti į 3 grupes, sutapatinant juos su sferomis, su kuriomis jie labiausiai susiję: valstybė, verslas, pilietinė visuomenė. Pagrindinė mintis – veikdamos tarpusavyje, jos prisideda prie politikos formavimo ir galutinių politikos rezultatų. Nors tokios autorių pasiūlytos sąveikos, pasireiškiančios demokratinėje valstybėje, suponuotų, kad veikėjai yra daugmaž lygiaverčiai ir jėgos pasiskirstę tolygiai, tačiau iš autorių argumentacijos galima susidaryti šiek tiek kitokį paveikslą.

Valstybės plotmėje veikia tiek išrinkti politikai, tiek biurokratai. Pirmuosius autoriai Lindblom ir Woodhouse priskiria politiniam elitui, kaip vienam iš keleto elitų, tačiau plačiau nedetalizuoja šio politinio elito skirtumų nuo kitų elitų, ir pradžioje net nenurodo, kas yra tie kiti

[38] ten pat, p. 225-41.
[39] ten pat, p. 276-297.

elitai. Tik vėliau įveda dar vieną sąvoką, susijusią su elitu, tačiau apie tai bus kalbama tekste žemiau. Taip pat plačiau yra neaptariamos jų charakteristikos. Politiniai elitai, t.y. išrinkti politikai, pareigūnai, kaip pastebi minėti autoriai, turi didžiausią įtaką politikai, yra svarbiausi, nes jie priima sprendimus dėl vienos ar kitos politikos patvirtinimo[40]. Norėdami užsitikrinti savo poziciją ilgesniam laikui, šie veikėjai sprendimus ilgainiui paverčia inkrementiniais. Politiniais sprendimai tam tikru visuomenei aktualiu klausimu yra orientuojami ne į radikalius pokyčius, tačiau yra stengiamasi išlaikyti jau esamą politikos kryptį. Daromi tik nedideli korekciniai pokyčiai. Autorių argumentas čia yra tas, kad tokiu būdų yra lengviau susilaukti šalininkų paramos. Jį perfrazavus galima būtų interpretuoti taip: visuomenė (šiuo atveju, būsimi rinkėjai) palaiko tam tikros nusistovėjusios tvarkos egzistavimą. Jei anksčiau to klausimo atžvilgiu nebuvo didelių visuomeninių priešiškumo apraiškų, tai bus kaip politikos palaikymo ženklas: politika bus tęsiama arba stengiamasi atlikti nedidelius jos pakeitimus. Maža to, politikai siekdami išlikti valdžioje orientuojasi į daugumą, kurios balsus galėtų užsitikrinti ir stengiasi jai, t.y. daugumai, įtikti[41].

Biurokratai yra antroji valstybės plotmėje veikianti jėga. Biurokratų ir politikų sąveikoje, akcentuojama, kad biurokratai gali daryti įtaką politinių sprendimų įgyvendinimui, gali patys interpretuoti įstatymus ir savaip priiminėti sprendimus. Pagrindinis argumentas, ginantis biurokratų įtakos politikams tezę, abiems pliuralistams yra tai, kad politikams biurokratai įtaką gali daryti per savo kompetenciją. Kaip yra nurodoma abiejų autorių, biurokratijoje dirba tos srities ekspertai ir su savo sritimi yra geriau susipažinę. Tokiu būdu biurokratai yra informacijos apie vykdomą politiką šaltiniai – mediatoriai tarp visuomenės, kuriai skirta politika ir politikos sprendimų priėmėjų. Autoriai nurodo, kad biurokratų galimos įtakos didėjimą galima užslopinti, neutralizuoti per biurokratinės sistemos centralizavimą[42]. Tuomet biurokratų veikla tampa labiau suvaržyta ir priklausoma nuo nustatytų taisyklių laikymosi. Jie yra stipriau subordinuojami politikų atžvilgiu.

Pilietinės visuomenės sferos veikėjai yra interesų grupės, kurios „sveikos“ demokratijos šalininkų akyse yra galimi politikos elito reguliatoriai. Pliuralizmas faktiškai turėtų akcentuoti jų didelę pridėtinę vertę ir įtaką politikams. Tačiau Lindblom ir Woodhouse pozicijoje galima įžvelgti daugiau skeptiškumo nei optimizmo interesų grupių potencialo atžvilgiu. Interesų grupės yra priskiriamos valdančiajam elitui kartu su politikais, nes jos turi įtakos politikos formavimo procese. Autoriai pabrėžia, kad interesų grupės, dalyvaujančios sąveikoje su politikais, paprastai

[40] Lindblom, C.E., Woodhouse, E.J., „Politikos formavimo procesas“ // Vilnius, Algarvė, 1999, p.74-6.
[41] ten pat, p.47-9.
[42] ten pat, p. 93-108.

siekia sau naudingų politinių sprendimų ir esamų savo privilegijų išsaugojimo. Būtent jos yra aktyviausios politinės arenos dalyvės. Interesų grupės tiesiogiai neturėdamos valdžios valstybėje yra nelygiavertės galimos įtakos atžvilgiu. Daugiausiai įtakos turi tos grupės, kurios disponuoja didžiausiais resursais – tai būna su verslu susijusios interesų grupės. Marginalaus, mažumų pagrindo interesų grupių įtaka yra maža, o didžioji dalis ekonominiais resursais nedisponuojančių galimų interesų grupių išvis nėra organizuotos ir praktiškai yra už politinės arenos ribų[43]. Tad šiuo atveju, politikai vienų interesų grupių atžvilgiu užima aukštesnę poziciją, o kitų grupių atžvilgiu susilygina pasidalindami galia.

Verslas apskritai ir kaip interesų grupė autorių interpretacijoje įgyja dvejopą vaidmenį. Viena vertus, kaip kalbėta apie interesų grupes, verslo interesų grupės aktyviai įsitraukia į sąveiką su politikais, kad įgytų sau palankių sprendimų, užtikrinančių jų poziciją. Tai paprastai, padaroma per finansinę paramą politikams rinkimų kampanijų metu ar paramą rinkimų metu apskritai. Antra vertus, Lindblom ir Woodhouse verslui priskiria pasyvų vaidmenį. Verslas pats savaime vien dėl jo egzistavimo ir gėrybių generavimo ir dalies socialinių problemų sprendimų, kas nuima naštą nuo politikų, yra vertinamas. Dėl šios priežasties politiniai sprendimai yra orientuojami, kad būtų skatinamas verslo veikėjų aktyvumas[44]. Tiek aktyvioje, tiek pasyvioje verslo pozicijoje, galima pastebėti, kad jis reguliacinę įtaką sprendimams vis tik turi.

Iš visų 3 sferų, kurios buvo aptartos, būtent verslo sfera išsikristalizuoja kaip ta, kuri kartu su politikais labiausiai susijusi ir gali dalintis tiesiogine (interesų grupės) arba netiesiogine (kaip egzistavimo faktas) įtaka politinių sprendimų priėmimui. Tokiu būdu susidaro du glaudžiai vienas su kitų susiję dariniai.

1.7. Dominavimo galimybės pro pliuralizmo prizmę: R. A. Dahl

Dar vienas pliuralizmo atstovas – R. A. Dahl atsiduria aštrios elito teorijos (beigi ir klasių teorijos) kritikos pusėje. Pagrindinis autoriaus argumentas, aiškiai išsakomas valdančiųjų elitų, partijos oligarchijos, politinių elitų kategorijomis operuojančių elitistų ir marksistinės pakraipos autorių atžvilgiu, yra tai, kad sąvokos yra per daug abstrakčios, nevieningos, pačios teorijos empiriškai sunkiai patikrinamos ir, kas aktualiausia autoriui – nesiūlančios veiksmų programos[45].

Kad ištaisytų minėtų teorijų spragą, šiems politinės arenos veikėjams suteikia viešpataujančiosios mažumos apibendrinantį pavadinimą. Autorius daug dėmesio neskiria jos kaip tokios analizei, neakcentuoja, kad ji priima svarbiausius sprendimus valstybėje. Tačiau pats

[43] ten pat, p. 116-35.
[44] ten pat, p. 141-9.
[45] Dahl, R. A., „Demokratija ir jos kritikai“ // Vilnius, Amžius, 1994, p.351-71.

pripažįsta, jog politinė įtaka nėra pasiskirsčiusi vienodai ir vieni piliečiai, grupės turi daugiau įtakos nei kitos[46]. Bet taip pat atkreipia dėmesį ir į tai, kaip politikai gali būti apribojami. Viena iš tų grupių pavadinama viešosios politikos ekspertų elitais. Jam priklausantys asmenys yra savo politikos sričių specialistai, galintys daryti įtaką politikos sprendimams, tačiau tiesiogiai politikoje nedalyvauja. Atlieka daugiau patariamąjį, kritinį vaidmenį[47]. Antras pastebėjimas – išorinės arba transnacionalinės įtakos valstybinės politikos sprendimams. R. A. Dahl čia turi galvoje, kad sprendimai priimti ne valstybėse, o aukštesniu tarptautiniu lygmeniu, yra tai, ko negali kontroliuoti vietinės politikos atstovai.

Kaip galima suprasti iš autoriaus argumentacijos, jis viešpataujančias klases sieja su režimais. Autoritarinių režimų kontekste viešpataujančios klasės egzistavimas tampa realus. Tačiau R. A. Dahl nelabai sutinka su viešpataujančios klasės realiu egzistavimu demokratijos kontekste. Jam tai yra nesuderinama su poliarchiniu režimu (apibendrintai: rinkimuose išrinkti pareigūnai priima sprendimus, piliečiai juos gali pakeisti rinkimų būdu, taip pat savo interesams ginti gali sudaryti interesų grupes), kurio projektas kaip ir būtų tas trūkstamas elito teorijos pateikiamas sprendimas. Poliarchijos įgyvendinimas, pereinant nuo autoritarinio režimo, ar jau esamos poliarchijos palaikymas, silpnina viešpataujančios klasės galių sankaupą. Kad tai veiktų realiai, autorius nurodo, 5 sąlygas:

1. karinės ir policinės organizacijos yra kontroliuojamos piliečių;
2. šalis turi būti moderni demokratinė pliuralistinė, t.y. valdžia yra decentralizuota ir galia išsklaidyta atskirose visuomenės grupės, o požiūriai ir idėjos, palaikančios demokratiją, yra skatinami;
3. šalis yra kultūriškai homogeniška: jei nėra aiškiai dominuojančios subkultūros šalyje, o yra nors ir kelios, bet kiekybiškai panašios arba sudariusios bendrą, subkultūras įtraukiančią sprendimų priėmimo sistemą;
4. politiniai veikėjai palaiko poliarchines institucijas;
5. kita užsienio šalis, palaikanti nepoliarchinį režimą, neatlieka intervencijos[48].

Taigi visų šių sąlygų neatitikimas, trūkumas tampa, autoriaus vadinamosios, viešpataujančios klasės egzistavimo įrodymu. Vykstant slinkčiai nuo poliarchijos link autoritarinio režimo pasireiškia šios klasės stiprėjimas. Arba vykstant atvirkščiai slinkčiai – vyksta įtakos silpnėjimas. Jei dviem R. A. Dahl kraštutiniais atvejais potenciali viešpataujančios

[46] ten pat, p. 441-4.
[47] ten pat, p. 421-3.
[48] ten pat, p.296-350.

klasės padėtis aiški, tai autorius ypač atkreipia dėmesį, kad jauna nebrandi (t.y. iki 20 metų) poliarchija yra labiau paveiki autoritarinio režimo, taigi ir viešpataujančios klasės, pasireiškimu.

1.8. Dominavimas: idėjų palyginimas

Šioje skyriaus dalyje bus lyginamos visų aukščiau aptartų autorių teorinės įžvalgos. Palyginimo supaprastinimui bus sudaryta lentelė su autorės parinktais aktualiais kriterijais. Tuomet pagal kriterijus teorijos bus komentuojamos. Lyginimui buvo pasirinkti šie kriterijai:

1. dominuojantis veikėjas / veikėjai – tai reiškia, kas kiekvienoje iš šių teorijų nurodomas kaip dominuojantis, daugiausiai įtakos politikai turintis veikėjas / veikėjai.
2. dominuojančiųjų vientisumas – tai reiškia, kokybinį dominuojančių panašumą.
3. dominuojančiųjų stabilumas / pakeičiamumas – tai reiškia, kaip yra palaikoma dominuojančiųjų stabili pozicija politinėje arenoje.

Lentelė 5. Teorijų palyginimo lentelė

	dominuojantis veikėjas/ veikėjai	**dominuojančiųjų vientisumas**	**dominuojančiųjų stabilumas/ pakeičiamumas**
V. Pareto	Valdantysis elitas	Vientisumą galima interpretuoti, remiantis lapių ir liūtų paralelėmis. Elitą sudaro jėgą remiantys arba diplomatiją, korupciją remiantys.	Elito pokyčiai iš esmės vyksta lėtai. Pozicija Išlaikoma liūto – jėgos arba lapių – asimiliaciniais metodais iš valdomųjų tarpo. Tačiau daugiau asimiliuojama ne į patį valdantįjį elitą, bet jo sukurtas institucijas ir garantuojama klientelistinė parama. Elitas atsiveria asimiliuodamas savo paties sluoksniui priklausančius oponentus.
G. Mosca	Valdančioji klasė (politinis elitas)	Valdančiųjų kokybinį panašumą galima interpretuoti per strateginių šalies išteklių kontrolę. Vientisumas tuomet priklauso nuo to, kokie ir kiek išteklių šalyje yra strategiškai svarbūs.	Politinio elito pokyčiai vyksta lėtai, būdingas stabilumas. Dinamiškumas pasireiškia vidiniais kokybiniais sudėties pokyčiais. Valdantieji padėtį išlaiko perduodant sprendimų galią savo viduje (autokratija). Padėtį padeda išlaikyti ribota rinkimų teisė (liberalus režimas), vyksta klikos/ klikų cirkuliavimas.

			Biurokratija panaudojama klikų įdarbinimui arba ten kylančių potencialių valdančiųjų atrankai.
R. Michels	Partijos oligarchija	Tiesiogiai nekalbama. Galima daryti prielaidą, kad partijos valdančią kliką sudaro smulkūs verslininkai arba/ ir intelektualai.	Sukuriama hierarchinė centralizuota piramidė. Vadovas išlieka centrine figūra. Partijos biurokratijos sistema panaudojama valdančios klikos paramai užtikrinti, neutralizuoti vidinius priešininkus apdovanojant postais. Partinės biurokratijos decentralizavimas panaudojamas slopinti susiskaidžiusių grupių oponavimui tarpusavyje ir prieš esamus partijos valdančiuosius.
C. Wright Mills	Galios elitas	Atstovaujamų sferų prasme nėra vienalytis – politinio, ekonominio ir karinio elito konfigūracija. Kilmės prasme – visų skirtingų galios elito komponentų dominantė yra priklausymas aukštesniems visuomenės sluoksniams.	Galios elitas yra dinamiškas savo sudėties ir jo dalių įtakų pokyčiais. Vidinį įtakų persigrupavimą lemia išorinės valstybei aktualių klausimų sąlygos. Galios elitas savo padėtį išlaiko sukurdami atrankas į savo ratą. Valstybinę biurokratiją panaudoja paramai užtikrinti, rėmėjams, kurie nekritikuos galios elito, įdarbinti.
C. E. Lindblom, E. J. Woodhouse	Valdantysis elitas	Politinio elito ir verslininkų atstovai paprastai sudaro stabilų vieni kitus paremiantį darinį.	Stabilumas išlaikomas paveikiant skirtingas galimos konfrontacijos sferas. Politikai galimą kylančią biurokratijos atstovų įtaką sumažina centralizavimo būdu. Visuomenės lygmeniu – palaikoma inkrementinė politika, kad garantuotų rinkėjų paramą. Verslo lygmeniu – ryšių palaikymas su didžiausiais resursais

			disponuojančiais ir jų interesų parama jiems.
R. A. Dahl	Viešpataujanti mažuma	Tiesiogiai nekalba.	Dominuojantys savo poziciją palaiko tik autoritarinio režimo sąlygomis, poliarchijos sąlygomis dominavimas yra silpninamas.

Šaltinis: sudaryta autorės, remiantis V. Pareto „The mind and society. Volume three. Theory of derivations“ ir „The mind and society. Volume four. The general form of society“, G. Mosca „The ruling class“, R. Michels „Political parties. A sociological study of oligarchical tendencies of modern democracy“, C. Wright Mills „The power elite. New edition“, C. E. Lindblom ir E. J. Woodhouse „Politikos formavimo procesas“, R. A. Dahl “Demokratija ir jos kritikai“.

Visi autoriai daugiausiai įtakos turinčius ir dominuojančius veikėjus sieja su mažuma. Jai suteikiami pavadinimai nors ir varijuoja nuo valdančio elito, galios elito iki R. Michels partijos oligarchijos, tačiau fakto, kad politiniai sprendimai ir politinė arena yra jų rankose nekeičia. Verta atkreipti dėmesį, kad autorių išskirti valdantieji elitai yra lokalizuoti šiek tiek skirtinguose veiklos laukuose. V. Pareto, G. Mosca, C. Wright Mills juos labiau lokalizuoja politinių valdančiųjų institucijų viduje, C. E. Lindblom ir E. J. Woodhouse valdančiojo elito koncepcija yra politinėse valdančiosiose institucijose ir tuo pat metu atskirai verslo sferoje, kas nėra stebėtina turint omenyje abiejų autorių pliuralistinę prieigą. R. A. Dahl viešpataujančias mažumas susieja išskirtinai su autoritariniais režimais. R. Michels elito teorija, ko gero, labiausiai išsiskiria iš visų nagrinėtų, kadangi ji koncentruojasi ties siauresniu objektu – partijos oligarchija. Ji yra partijos valdantysis elitas, tačiau platesne prasme – tai nėra valdantysis valstybinis elitas. Jei remtis samprata, kad politiniame lauke yra kelios konkuruojančios partijos, tai partijos oligarchija daugiau siūlo kandidatus į valdantįjį valstybę elitą. Tačiau šią teoriją galima laikyti geru papildymu, siekiant suvokti politinę atranką ir valdančiųjų formavimosi sureguliavimą. Esmė ta, kad daugiau ar mažiau tampa aišku, kad politiniai sprendimai yra įtakingos mažumos rankose.

Dominuojančių vientisumas vienose elito teorijose analizuojamas labiau tiesiogiai (pvz. C. Wrigt Mills), kitose galima daryti prielaidas, remiantis teorijose išdėstytais argumentais (V. Pareto, G. Mosca, R. Michels), o pliuralizmo atstovų idėjose vientisumą išgryninti sunkiausia. R. A. Dahl tam neskiria dėmesio, juolab, kad pats viešpataujančios mažumos egzistavimas kaip toks jam yra miglotas. C. E. Lindblom ir E. J. Woodhouse akcentuoja, kad valdantysis elitas yra nevienalytis ir sudaro vieni kitus remiančių dviejų veikėjų – politinio elito ir verslininkų –

abipusės paramos junginį, nors ir atskirose savarankiškai veikiančiose sferose. Autoriai neakcentuoja verslininkų asimiliavimo į valdantįjį elitą fakto. Tuo tarpu kitų elito teorijos atstovų (išskyrus R. Michels) valdančiojo elito sampratose galima išsiryškinti elito vidinį kokybinį įvairumą. Viena vertus, V. Pareto elite vientisumas yra santykinio, vertybinio pobūdžio, kuriame remiamos arba jėgos, arba diplomatijos, korupcijos vertybės. Jos yra tiesiogiai susiję su valdančiajame elite esančių išlikimo metodais. Kita vertus, G. Mosca akcentuodamas, kad valdantįjį elitą sudaro tie, kurie turi strateginių išteklių kontrolę, leidžia tuomet daryti prielaidą apie galimą elito vientisumą. Šalyje esant vieno tipo išteklių strateginei svarbai, valdantysis elitas tuomet yra labai vientisas, skirtingai nei tuomet – kai šalyje yra kelių tipų išteklių svarba. Vis tik reikia atkreipti dėmesį, kad visi autoriaus minėti ištekliai apima religijos, žinių, karybos arba ekonomikos sferas. Tuomet tampa savaime aišku, jog elito vientisumas remsis dvasininkais, intelektualais, kariuomenės ar verslo atstovais. Ši mintis yra pakankamai gerai atspindima C. Wright Mills teorijoje. Jo elitas yra nevienalytis pagal atstovaujamas sferas. Tai yra politinio, ekonominio ir karinio elito konfigūracija. Autorius čia įveda ir naują, V. Pareto ir G. Mosca neakcentuotą, pastebėjimą, kuris apjungia visus tris elitus, ir, galiausiai, juos padaro vientisus kilmės prasme. Visų minėtų bendrojo elito sudedamųjų komponentų dominantė yra priklausymas aukštesniems[49] visuomenės sluoksniams. Tai reiškia, kad valdantįjį elitą sudarančiųjų skirtingų elitų kilmė yra labai panaši ir jie yra aukštesnių sluoksnių atstovai. Partijos oligarchiją remiantis R. Michels leidžia manyti, kad jos valdančioji klika nėra visiškai vientisa – ją sudaro smulkūs verslininkai ir / arba intelektualai. Nors autoriaus argumentacijoje didesnę atvarą įgyja smulkieji verslininkai. Taigi rezultate į politinius valdančiuosius sluoksnius asimiliuotini labiau ekonomikos sferos partijos oligarchijos atstovai. Valdančiojo elito vientisumas ir jo pokyčiai iš dalies atspindi jo stabilumą. Kas ryškėja lyginant visus autorius?

Pirma, autoriai akcentuoja, jog valdančiojo elito pasikeitimas (arba cirkuliacija, kaip šį procesą nusako V. Pareto) nauju yra lėtas procesas – valdantieji negali būti pakeičiami greitai, išskyrus per kilusias revoliucijas. Taigi užsiimtos dominavimo pozicijos yra pakankamai stabilios. Jas yra siekiama išsaugoti arba sukuriant visiškai uždarą vidinę elito atranką, arba ją atveriant, tačiau vis vien taikant reguliavimą ir sukuriant barjerus senojo valdančiojo elito pakeičiamumui nauju.

Antra, visų autorių teorijose galima rasti metodus, kurie yra panaudojami valdančiųjų dominavimui užtikrinti. Čia galima matyti, jog pagrindiniai principai remiasi jau minėtais elito pralaidumo didinimo arba mažinimo metodais. Pliuralizmo atstovų C. E. Lindblom ir E. J.

[49] nors autorius tiesiogiai neapibrėžia, ką laiko aukštesniais sluoksniais, bet remiantis ekonomikos akcentavimu didesniojoje dalyje savo teorijos, galima daryti prielaidą, kad turima omenyje ekonominis aspektas.

Woodhouse argumentacijoje metodai diferencijuojami pagal skirtingas galimos konfrontacijos valdančiojo elito atžvilgiu sferas: biurokratiją, visuomenę, verslą. Biurokratijoje panaudojama centralizacija, kuri išreiškia griežtą hierarchinę struktūrą ir galios koncentravimą viršuje. Visuomenės lygmeniu panaudojama inkrementinė politika, kuri didina rinkėjų paramą ir slopina galimus konfliktinius veiksmus radikalių politinių pokyčių atžvilgiu. Verslo lygmeniu – yra palaikomi bendradarbiavimo ryšiai su didžiausiais resursais disponuojančiais veikėjais, remiant verslo atstovų interesus mainais už grįžtamąją paramą valdantiesiems. Atkreiptinas dėmesys, kad verslo veikėjai šiame modelyje išlieka atsieti, jie nėra asimiliuojami į patį valdantįjį elitą. Tuo tarpu V. Pareto, G. Mosca, C. Wright Mills ir R. Michels elito dominavimo įtvirtinimą daugiau susieja būtent su asimiliavimu į valdantįjį elitą ir biurokratinių postų panaudojimu galimam oponentų slopinimui. Oponentai valdančiajam elitui yra įtraukiami į biurokratijos sistemą mainais už paramą valdančiajam elitui. V. Pareto teorijoje bene labiausiai išryškėja valdančiojo elito sukurtų institucijų vaidmuo elito dominavimo įtvirtinimui. Autoriui biurokratinės institucijos yra vieta, į kurią asimiliuojami valdomieji ir sukuriama klientelistinė parama. Net ir R. Michels partijos oligarchijos modelyje partijos biurokratija yra naudojama neutralizuoti vidinius priešininkus, juos apdovanojant postais. Autorius pabrėžia biurokratijos decentralizavimą (t.y. biurokratinio aparato išplėtimą) kaip būdą slopinti susiskaidžiusias ir tarpusavyje oponuojančias grupes arba oponuojančias prieš esamus partijos valdančiuosius. Kita vertus, biurokratija yra naudojama ir valdančiųjų klikų įdarbinimui (G. Mosca), kuomet valdančiojo elito tarpe vyksta valdančių klikų cirkuliacija liberalaus režimo – ribotos rinkimų teisės – sąlygomis.

Paties valdančiojo elito atsivėrimas / užsivėrimas sietinas ir su kitomis sąlygomis. V. Pareto akcentuoja, kad valdantysis elitas atsiveria tiesiogiai į savo tarpą asimiliuodamas savo paties sluoksniui priklausančius oponentus, panaudodamas lapės taktiką, kita vertus – valdantysis elitas, pasinaudodamas jėga (liūto principą) užsiveria ir neužleidžia dominuojančios pozicijos. G. Mosca taip pat kalba apie visišką valdančiojo elito užsivėrimą autokratijoje – įtakos apsikeitimas vyksta tik elitui priklausančiųjų rate. R. Michels akcentuodamas hierarchinę centralizuotą piramidę, kurioje centrinę įtaką išlaiko vadovas taip pat parodo valdančiojo elito užsivėrimą. Ne tokį kraštutinį ir sustabarėjusį valdančiojo elito veikėjų dominavimą kokybine prasme galima suvokti analizuojant C. Wright Mills. Nors autorius pabrėžia, kad yra naudojamos atrankos į valdantįjį elitą, o valdančiojo elito pripažinimas naujų jo narių atžvilgiu yra vienas svarbiausių elementų, siekiant į jį patekti bei išlikti, svarbu ir tai, kad valdančiojo elito viduje vyksta persigrupavimas dėl išorinių valstybei aktualių klausimų iškilimo. Čia galima pastebėti, kad nors ir valdantysis elitas yra pakankamai uždaras, tačiau vidinis įtakų apsikeitimas tarp skirtingas

sferas atstovaujančių valdančio elito narių yra iš dalies atsivėrimas vienpusio dominavimo slopinimas, jei ne naujokų prasme, tai bent tų elitų atstovaujamų idėjų prasme. R. A. Dahl sampratoje dominavimas išreiškiamas poliarchijai reikalingų egzistuoti sąlygų nebuvimu.

Kaip visas šias idėjas galima susieti su kolonijine ir pokolonijine Afrikos, o tiksliau Dramblio Kaulo Kranto tikrove? Išnagrinėtose teorijose akcentuojama, kad svarbiausi politiniai sprendimai priimami mažumos – valdančiojo elito. Ta mažuma yra pakankamai stabili ir jos atsinaujinimas naujais nariais yra lėtas. Valdantysis elitas atstovauja savo narių, kurie jį sudaro interesus. Tiesioginiu ar netiesioginiu asimiliavimo į savo sluoksnius būdu yra įtraukęs karinį, ekonominį ar kitus svarbiausius išteklius valstybėje turinčius elito atstovus, kurie kilmės prasme yra daugiau susiję su ekonominiais ištekliais disponuojančiais visuomenės sluoksniais. Valdantysis elitas stengiasi išsaugoti savo vientisumą ir nesusiskaldymą panaudodamas oponentų įtraukimą į valstybės biurokratines struktūras, panaudodamas jėgą arba asimiliuodamas į savo tarpą, arba tiesiog sukurdamas vidinį uždarumą per vidinę rotaciją. Savo įtaką ir dominavimą išplečia iki biurokratijos, kuomet dalį savo klikų narių įdarbina valstybinėse institucijose. Tokiu būdu aiškiai matoma, kad elitui apskritai (ne valdančiajam) nepriklausantys asmenys, nepasiturintys, skurdžiai gyvenantys, marginalizuoti veikėjai neturi galimybių savo interesų realizavimui. Tokių interesų grupių įtaka buvo diskredituota pačių E. Lindblom ir E. J. Woodhouse. R. Michels jų dalyvavimą ir interesų siekimą per socialistų partiją demistifikavo išryškindamas susiformuojančią partijos oligarchinę struktūrą. Visos šios idėjos suponuoja, kad valdančiojo elito uždarumas ir mažas apytakumas neleidžia rastis politikoms, kurios gerintų socialinį mobilumą, kas rezultate padidintų potencialaus valdančiojo elito skaičių ir sukeltų didesnę konkurenciją dėl patekimo į jį. Tai savo ruožtu esamam valdančiajam elitui grėstų dominuojančios įtakos praradimu.

1.9. Dominavimo praktinės realizacijos prielaidos kolonijiniame ir pokolonijiniame kontekste

Prancūziškasis ir britiškasis kolonijinis modelis turi sąsajų su elito teorijoje išryškintomis idėjomis. Pirmajame tas ryškumas, kaip bus parodyta skyriuje žemiau, yra labiau matomas. Kolonijinė ekspansija tiek į Rytus, tiek Afrikos žemyną buvo įkvėpta kolonistų ekonominių interesų bei orientą tyrinėjusių mokslininkų. E. W. Said, kritikuodamas vakarietišką ekspansiją, išryškino faktą, jog Europa primetė savo viršenybę kolonijoms ir jų gyventojų atžvilgiu. Taip buvo sukurtos ir apibrėžtos dominuojančiųjų ribos vietinių gyventojų atžvilgiu, kurie buvo

matomi kaip nemodernūs ir necivilizuoti[50]. Okcidento projektas rėmėsi idėja, kad jis yra pranašesnis oriento atžvilgiu, todėl savo kultūrinę, ekonominę, politinę pažangą, kiek tai reikalinga jam pačiam, gali naudoti ir pritaikyti kolonijose, jas kontroliuojant per savo instaliuotą valdantįjį elitą. Pokolonijiniame laikotarpyje, vykstant dekolonizacijai, kolonijos atiduoda valdymo kontrolę buvusioms, nepriklausomybę atgavusioms kolonijoms. Valdantysis elitas yra performuojamas kokybiniu požiūriu: okcidente kilusį elitą pakeičia oriente brendęs ir kilęs elitas. Tačiau P. Duara pabrėžia, kad valdančiuoju elitu tampa suvakarėję kolonijų gyventojai, kurie kolonijos gyvavimo laiku buvo vietinis ekonominis arba administracinis elitas[51]. Šiame perėjimo iš vieno valdymo režimo į kitą kontekste dar svarbu atkeipti dėmesį į G. L. Field ir kolegų aiškinimus apie nacionalinio elito konfigūracijos ir jos sukuriamo režimo sąsajas pereinamuoju momentu.

Jie nurodo, tris galimus elito konfigūracijos idealiuosius tipus: nevieningą, vieningą konsensuso pagrindu ir vieningą ideologiniu pagrindu. Kiekvienas jų lemia, koks režimas susiformuos: nestabilus, stabilus atstovaujamasis ar stabilus neatstovaujamasis. Nevieningas nacionalinis elitas – jis yra tarpusavyje susiskaldęs, nesutaria dėl valstybės politinio valdymo principų. Todėl susiformuoja nestabilus režimas: valdžioje esantis valdantysis elitas atsiduria situacijoje, kuomet jis gali būti nuverstas karinių pučų, revoliucijų ar sukilimų metu ir pakeičiant valdančiuosius naujais asmenimis. Elitui esant vieningam konsensuso pagrindu, kuomet nuomonių skirtumai egzistuoja atskirų politikos klausimų atžvilgiu, tačiau vieningai yra sutariama dėl esminių politinio valstybės valdymo principų, formuojasi stabilus atstovaujamasis režimas. Tai reiškia, kad vyksta valdžią užimančių asmenų pakeičiamumas periodinių rinkimų būdu, kuriuose dalyvauja rinkėjai. Galiausiai elitas gali būti vieningas, tačiau ideologiniu pagrindu – kuomet visi elitai yra pajungti centralizuotai sutelktos dominuojančios elito frakcijos įtakai, o esama politika palaikoma. Tuomet pasireiškia stabilus neatstovaujamasis režimas. Čia nevyksta valdančiosiose pozicijose esančiųjų pakeitimas: rinkimai nevyksta arba nelemia valdžioje esančių pakeitimo. Valdžios pozicijų perdavimas yra slapta suderinamas aukščiausių pareigūnų tarpe ir pozicijos tuomet perduodamos vieni kitus keičiančių elito narių pagrindu[52].

[50] Said, E. W., „Orientalizmas“ // Vilnius, Apostrofa, 2006, p.1-446.
[51] Duara, P., „Introduction. The decolonization of Asia and Africa in the twentieth century“ // Duara, P. (ed), „Decolonization: perspectives from now and then“, London and New York, Taylor and Francis, 2003, p.2.
[52] Field, G. L. et al., “National elite configurations and transition to democracy” // Etzioni-Halevy, E. (ed), “Classes and elites in democracy and democratization: a collection of readings”, New York and London, Garland publishing, Inc., p.174-84.

2 SKYRIUS. PRANCŪZIŠKASIS KOLONIALIZMAS: VIETINIO ELITO DOMINAVIMO ĮTVIRTINIMO LINK?

Kalbant apie kolonijas, jų kolonijinį laikotarpį ir kolonistų įtakas vietiniams gyventojams, o kalbamuoju atveju – vietinio elito dominavimo konstravimui, neišvengiamai reikia atkreipti dėmesį į britiškąjį ir prancūziškąjį modelius. Ne vien todėl, kad Britanija ir Prancūzija atliko didžiausią vaidmenį kolonizuojant Afriką ir vykdant politikas kolonijų atžvilgiu. Tačiau ir todėl, kad kolonijiniu laikotarpiu prancūziškasis modelis transformavosi, perimdamas kai kuriuos britiškuosius bruožus. Tas yra reflektuojama akademinėje to laikotarpio literatūroje ar su tuo laikotarpiu susijusiuose akademiniuose straipsniuose, kurie daugiausiai nagrinėja su švietimu susijusias kolonijines politikas[53]. Jose įmanoma rasti užuominų, galinčių padėti paaiškinti vietinio elito konstravimą. Tiesiogiai nagrinėjamų vietinio elito formavimo ar su vietiniu elitu susijusių straipsnių trūksta. Todėl, kalbant apie elito dominavimo įtvirtinimo prielaidas kolonijinėmis sąlygomis, bus remiamasi tais straipsniais, kuriuos pavyko rasti.

2.1. Bendrieji asimiliacinio ir adaptacinio kolonistų modelio principai

Britų ir prancūzų kolonistams kuriant kolonijas buvo vadovaujamasi dvejais išeitiniais diskursais, kurie ir orientavo jų elgseną kolonijų gyventojų atžvilgiu: adaptaciniu (britiškasis) ir asimiliaciniu (prancūziškasis). Pagrindinės kokybinės charakteristikos, atskiriančios tuos diskursus, yra daugiausiai susiję su Afrikos gyventojų vieta kolonijos valdymo – administracijos sistemoje, švietimo organizavimu kolonijose.

Britiškasis modelis rėmėsi požiūriu, kad kolonistai valdymo ir administracijos sistemoje yra aukščiau ir pranašesni už vietinius gyventojus. Tokiu būdu iš karto atsiribodami nuo afrikiečių nubrėžė pavaldumo principą ir savo pagrindinę rolę. Tačiau savo įtakos palaikymui panaudojo vietinį elitą, kurį rado įkurdami koloniją. Vietinis elitas britiškame modelyje buvo integruotas į netiesioginį kolonijos valdymą: jis atliko mediatorių tarp vietinių gyventojų ir kolonijinės administracijos vaidmenį ir tuo pačiu metu išlaikė savo kaip elito statusą vietinių

[53] Madeira A. I., „Portuguese, French and British discourses on colonial education: church-state relations, school expansion and missionary competition in Africa, 1890-1930“ // 2005. Paedagogica historica, Vol. 41, No. 12, p. 31-60. Prieiga internetu: http://www.fpce.up.pt/ciie/textos/AM-paedagogica_historica_vol_41.pdf (žiūrėta 2012 04 29). Taip pat: White, B.W., „Talk about School: Education and the Colonial Project in French and British Africa, (1860-1960)“ // 1996. Comparative Education, Vol. 32, No. 1, p. 9-25. Prieiga internetu: http://www.jstor.org/stable/3099598 (žiūrėta 2012 04 29).

gyventojų tarpe. Tačiau tiesioginiu kolonijos valdančiuoju elitu netapo – juo labiau, kad visi politiniai, su kolonija susiję sprendimai priimami už kolonijos ribų[54]. Kitas dalykas, būdingas britams – švietimo sistemoje buvo stengiamasi atsižvelgti į vietinius kolonijos aspektus ir prisiderinti prie vietinių poreikių, nors ir nėra labai aišku, kiek lygiavertis jis buvo kolonijos gyventojų tarpe, nors ir siejamas su misionierių steigtomis mokyklomis. T.y. kiek atviras ar uždaras buvo priėjimas prie švietimo, kadangi yra pastebima, jog į tarpininkus tarp britų administratorių ir afrikiečių buvo atrenkamas vietinis išsimokslinęs elitas[55]. Bet kuriuo atveju, daugiau ar mažiau principas yra aiškus: britiškas modelis vietinį elitą tarsi paliko savieigai, nesikišant, o buvo bendradarbiaujama praktiniais koloniją administruoti lengvinančiais sumetimais.

Tuo tarpu prancūziškasis modelis pasuko radikalesniu keliu vietinių gyventojų atžvilgiu. Šiame modelyje esminis momentas, grindžiantis prancūzų kolonistų įsikišimą ir elgseną organizuojant valdymą ir švietimą afrikiečių atžvilgiu, buvo kultūrinio pranašumo suvokimas. Kolonistai savo kultūrą laikė pranašesne, modernesne, labiau išsivysčiusia savo kolonijų kultūrų atžvilgiu. Todėl intervencija rėmėsi prancūziškos kultūros primetimu, vietinių gyventojų apšvietos ir perkonstravimo siekiu[56]. Paprasčiau tariant, tai reiškia, kad kolonistai vietinę kolonijos kultūrą, visuomenės organizavimą eliminuoja ir į tą teritoriją perkelia Prancūzijos (savo šalies kultūros) institucijas, jų organizavimo principus, švietimo sistemą. Afrikiečiai tuo tarpu atsiduria pavaldumo prasme žemiau už kolonistus tačiau, skirtingai nei britiškajame modelyje, nuo jų nėra visiškai atsiribojama ar jie paliekami nuošalyje savieigai. Prancūzijos modelis imasi kolonijos gyventojų perkonstravimo: afrikiečius siekiama paversti „juodaisiais prancūzais“ („black frenchmen“), vykdyti *mission civilisatrice*. Gyventojai yra įtraukiami, mokomi kolonistų kultūros[57]. Tačiau šioje vietoje prancūziškasis modelis kuria ir elitistinę, afrikiečius rūšiuojančią visuomenę, nes ne visiems kolonijos gyventojams buvo pritaikomas „juodojo prancūzo“ konstravimo principas. Tai yra susiję su afrikiečių elito privilegijavimu kitų afrikiečių atžvilgiu.

---

[54] Madeira, A. I., „Portuguese, French and British discourses on colonial education: church-state relations, school expansion and missionary competition in Africa, 1890-1930“ // 2005. Paedagogica historica, Vol. 41, No. 12, p. 31-60. Prieiga internetu: http://www.fpce.up.pt/ciie/textos/AM-paedagogica_historica_vol_41.pdf (žiūrėta 2012 04 29).

[55] Lee, A., Schultz, K. A., „Comparing British and French colonial legacies: a discontinuity analysis of Cameroon” // 2011. Prieiga internetu: http://www.sscnet.ucla.edu/polisci/wgape/papers/17_Lee.pdf (žiūrėta 2012 08 05).

[56] Madeira, A. I., „Portuguese, French and British discourses on colonial education: church-state relations, school expansion and missionary competition in Africa, 1890-1930“ // 2005. Paedagogica historica, Vol. 41, No. 12, p. 31-60. Prieiga internetu: http://www.fpce.up.pt/ciie/textos/AM-paedagogica_historica_vol_41.pdf (žiūrėta 2012 04 29); White, B.W., „Talk about School: Education and the Colonial Project in French and British Africa, (1860-1960)” // 1996. Comparative Education, Vol. 32, No. 1, p. 9-25. Prieiga internetu: http://www.jstor.org/stable/3099598 (žiūrėta 2012 04 29). Clignet, R.P., Foster, P.J., „French and British colonial education” // 1964. Comparative education review, Vol. 8, No. 2, p. 191-198. Prieiga internetu: http://www.jstor.org/stable/1186438 (žiūrėta 2012 04 29).

[57] ten pat, p. 31-60; p. 9-25; p. 191-198.

Kolonijos valdymo organizavimas rėmėsi atrinkto elito įtraukimu į kolonijos administracijos sistemą. O švietimo sistema padėjo tą tendenciją stiprinti.

Taigi bendrais bruožais aiškėja, kad adaptacinis modelis afrikiečių elitui palieka valdymo įtaką ir galimybę palaikyti autoritetą savo gyventojų atžvilgiu, intencionaliai jo neardo. Vietinis elitas tuo pat metu distancijuojamas nuo kolonistų. Asimiliacinis modelis priešingai – nėra visai distancijuojantis vietinį elitą nuo kolonistų. Vietinis elitas yra priartinamas prie kolonijos valdytojų, vietinio elito pozicijos stiprumas yra palaikomas, konstruojamas per įtraukimą į administravimo sistemą, ne tradicinio autoriteto išlaikymą. Tačiau tuo pat metu galima daryti prielaidą, kad vietinių gyventojų atžvilgiu vyksta atotrūkis – elitui sumažinama savarankiška autonomija. Kaip detaliau galima nusakyti prancūziško modelio veikimą vietinio elito atžvilgiu?

2.2. Prancūziškasis kolonijos valdymo organizavimas: vietinio elito vieta

Prancūzų kolonijos buvo centralizuotos. Kolonizuotose teritorijose buvo vykdoma analogiška universali politika[58]. Politiniai sprendimai kolonijų atžvilgiu buvo priimami Prancūzijoje. Taigi realus kolonijas valdantis elitas buvo už jos ribų. Afrikos vietinis elitas buvo atribotas. Tačiau administraciniame lygmenyje jam buvo sukurta niša.

Administracinis valdymas buvo organizuotas vienodu principu atskirose teritorijose – kolonijose. Jis teoriškai atspindėjo piramidinį, įtaką viršuje koncentruojantį principą, afrikiečių elitą, kuris įprastai yra tapatinamas su tradiciniais vadais, palikdamas apačioje. Supaprastintai piramidę galima būtų pakomentuoti taip: pačioje jos viršūnėje buvo visų prancūzų kolonijų valdytojas, žemiau – kiekvienos atskiros kolonijos valdytojas, toliau regionų administratoriai kolonijoje (ir regionų smulkesnių vienetų administratoriai) ir pačioje apačioje Afrikos kaimų vadai (valdantysis elitas)[59]. Tokiu būdu elito įtaka instituciškai buvo panaikinta. Jiems suteiktas žemiausias vaidmuo administracinėje piramidėje, kuris buvo susijęs su mokesčių surinkimu, darbo jėgos plantacijoms ir karininkų rekrutavimu. Kolonijose afrikiečių valdantysis elitas tampa palaikomuoju kolonijos valdytojų elementu. Kaip Hulleiry pastebi, vadai, kurie nesutiko bendradarbiauti su kolonistais, buvo iš viso eliminuojami iš visuomenės – nužudomi arba

[58] Clignet R.P., Foster P.J., „French and British colonial education" // 1964. Comparative education review, Vol. 8, No. 2, p. 191-198. Prieiga internetu: http://www.jstor.org/stable/1186438 (žiūrėta 2012 04 29); Huillery, E., „Colonisation and development in the former French West Africa: the long-term impact of the colonial public policy" // 2006. Working paper, p.1-48. Prieiga internetu: http://www.dial.ird.fr/publications/documents-de-travail-working-papers#chapitre_6 (žiūrėta 2012 09 20); Lee, A., Schultz, K. A., „Comparing British and French colonial legacies: a discontinuity analysis of Cameroon" // 2011. Prieiga internetu: http://www.sscnet.ucla.edu/polisci/wgape/papers/17_Lee.pdf (žiūrėta 2012 08 05).

[59] Huillery, E., „Colonisation and development in the former French West Africa: the long-term impact of the colonial public policy" // 2006. Working paper, p.1-48. Prieiga internetu: http://www.dial.ird.fr/publications/documents-de-travail-working-papers#chapitre_6 (žiūrėta 2012 09 20).

ištremiami[60]. Tokio, V. Pareto žodžiais tariant, liūtiško principo panaudojimas vietinių prieštaraujančių elitų atžvilgiu buvo aiškus atgrasinantis ženklas kitiems potencialiems priešininkams iš elito tarpo.

Kita vertus, vietinio elito lojalumas kolonistams buvo palaikomas per finansinį aspektą, o vėliau ir didesnių įgaliojimų kolonijos administracijos suteikimu. Hulleiry nurodo, kad pradžioje į administraciją įtrauktasis elitas buvo atsakingas tik už mokesčių surinkimą kolonijinei regioninei administracijai. Už surinktus mokesčius atiduodant tam tikrą dalį. Vėliau vaidmuo administracijoje buvo praplėstas, įtraukiant į pačius administracinius darinius mainais už lojalumą prancūzams ir jų vykdomai politikai. Finansiškai vietinis elitas taip pat buvo labiau stiprinamas mokant algas prie gaunamos dalies už surinktus mokesčius[61]. Nėra labai aišku, kiek aukštai administracijos lygyje galėjo kilti afrikiečiai, ar galėjo užimti regionų administratoriaus vietas. Šios pozicijos, kaip pastebėjo Hulleiry, buvo pakankamai svarbios. Taip yra todėl, kad regionų administratoriai turėjo autonomiškumo dėmenį. Jie galėjo priimti sprendimus dėl švietimo ir infrastruktūros plėtros savo regione[62]. Tokiu būdu galėjo sprendimus grįsti ir atsižvelgdami į vietinį kontekstą – prie jo pritaikyti priimamus sprendimus (paralelė su britiškais kolonijų bruožais). Vietinis elitas, užėmęs tokias pozicijas, būtų galėjęs iš dalies susigrąžinti savo kaip tradicinių vadų įtaką ir būti autonomiškais. Taigi šioje vietoje klausimas lieka atviras, ar realiai prancūzų kolonijose vietiniam elitui buvo įmanoma per biurokratinę sistemą tai padaryti.

Dar vienas aspektas, į kurį reikia atkreipti dėmesį yra tai, kad vietinio elito įtraukimas į kolonijos biurokratiją buvo selektyvus, o tuo pat metu ir kiekybiškai apribotas. Tą padėjo įtvirtinti dualistinė – elitistinė švietimo sistema.

2.3. Švietimo dualizmas prancūzų kolonijose: implikacijos vietiniam elitui

Kolonijiniu laikotarpiu prancūzų kolonijose švietimo sistema buvo organizuojama ir turėjo selektyvumo požymių, kurie sukūrė prielaidas vietinio elito išskirtinumo kitų kolonijos gyventojų afrikiečių palaikymui[63]. Tai atskleidžia 2 švietimo politikos pokyčių etapai.

---

[60] ten pat, p.1-48.
[61] ten pat, p.1-48.
[62] ten pat, p.1-48.
[63] Clignet R.P., Foster P.J., „French and British colonial education" // 1964. Comparative education review, Vol. 8, No. 2, p. 191-198. Prieiga internetu: http://www.jstor.org/stable/1186438 (žiūrėta 2012 04 29); Clignet R.P., „The legacy of assimilation in West African education systems: its meanings and ambiguities" // 1968. Comparative education review, Vol. 12, No. 1, p. 57-67. Prieiga internetu: http://www.jstor.org/stable/1186902 (žiūrėta 2012 04 29); Madeira, A. I., „Portuguese, French and British discourses on colonial education: church-state relations, school expansion and missionary competition in Africa, 1890-1930" // 2005. Paedagogica historica, Vol. 41, No. 12, p. 31-60. Prieiga internetu: http://www.fpce.up.pt/ciie/textos/AM-paedagogica_historica_vol_41.pdf (žiūrėta 2012 04 29); White, B.W., „Talk about School: Education and the Colonial Project in French and British Africa, (1860-

Pirminiame etape (maždaug nuo I Pasaulinio karo iki II Pasaulinio karo pabaigos) švietimas rėmėsi misionierių steigiamomis mokyklomis ir, truputį vėliau, Prancūzų kolonijinės valdžios steigtomis mokyklomis. Esant tokiems dviem švietimo tiekėjams, skyrėsi ir jų orientacija, ir tikslai. Misionieriškosios mokyklos buvo susijusios su religiniu pobūdžiu – krikščionybės plėtra ir prancūzų kalbos mokymu. Kaip pastebi Madeira, misionieriškosios prancūzų švietimo misijos vienas iš motyvų buvo asimiliuoti į krikščionybę islamo teritorijų valdytojus[64]. Turint omenyje orientalizmo akademinių idėjų apie islamo kultūras kaip nemodernias, mažai civilizuotas, vyravimą tuo laikotarpiu, krikščionybės kaip „išgydančios“ nemodernumą plėtra netampa stebinančiu faktu[65]. Dėl vietinių animistinių religijų asimiliavimo yra neakcentuojama, nors galima daryti prielaidą, kad jos taip pat buvo pasirenkamos. Tokiu būdu vietiniam valdančiajam elitui tik suteikiamos tam tikros kolonistams artimos vertybės ir dalis kultūros kalbos prasme. Tačiau, misionieriai vykdė švietimo iniciatyvas nepriklausomai nuo prancūzų kolonijos valdžios, todėl vietinis elitas nebuvo tiesiogiai ruošiamas į kolonistų administracijos sistemos įtraukimą. Kita vertus, nėra labai aišku, ar misionieriškas švietimas buvo prieinamas ir kitiems afrikiečiams, kurie nepriklausė valdančiajam elitui.

Tuo tarpu kolonijos valdžios steigtose mokyklose atranka buvo aiškiai apibrėžta ir elitistinė, taip pat aiškaus praktinio pobūdžio. Prancūzų kolonistai į savo steigtas mokyklas įtraukdavo vietinių vadų vaikus, kuriose didžiausias dėmesys buvo skirtas kolonijinės administracijos padėjėjų (tarpininkų tarp kolonistų valdžios ir kolonijos gyventojų afrikiečių) rengimui, o ne krikščionybės sklaidai. Verta pastebėti, kad atranka buvo reguliuojama ne tik kokybiškai, bet ir kiekybiškai. Kolonijose dirbantys prancūzų administracijos pareigūnai, atsižvelgdami į darbo administracijoje poreikį, nustatydavo, kiek gali būti įtraukiama į švietimo sistemą. Tokiu būdu, vietiniam elitui buvo sudarytos išskirtinės sąlygos, negaliojusios kitiems vietiniams gyventojams, būti įtrauktiems į šviečiamąjį kolonijos aparatą. Iš kitos pusės, kadangi buvo vadovaujamasi darbo rinkos poreikio pragmatiniais interesais, tai savaime suprantama, kad toks vietinio elito atrankos principas galėjo fragmentuoti jį: viena dalis vietinio elito lieka savo tradicinėse pozicijose be priartėjimo prie kolonistų administracijos galimybės, kiti – beveik užsigarantuoja pozicijas administracijoje, valdančioje koloniją (taigi, ir neįtrauktus vietinius elitus), vien dėl atrinkimo į švietimo institucijas. Tą fragmentavimą galėjo sustiprinti ir faktas,

---

1960)" // 1996. Comparative Education, Vol. 32, No. 1, p. 9-25. Prieiga internetu: http://www.jstor.org/stable/3099598 (žiūrėta 2012 04 29).

[64] Madeira, A. I., „Portuguese, French and British discourses on colonial education: church-state relations, school expansion and missionary competition in Africa, 1890-1930“ // 2005. Paedagogica historica, Vol. 41, No. 12, p. 31-60. Prieiga internetu: http://www.fpce.up.pt/ciie/textos/AM-paedagogica_historica_vol_41.pdf (žiūrėta 2012 04 29).

[65] Said, E. W., „Orientalizmas“ // Vilnius, Apostrofa, 2006, p.1-446.

kad kolonijinės mokyklos buvo steigiamos daugiau urbanizuotose teritorijose[66], kur buvo lokalizuotos ir kolonistų administravimo intuicijos.

Antrasis švietimo politikos prancūzų kolonijose etapas (maždaug nuo II Pasaulinio karo) apėmė perėjimą nuo labiau asimiliacinio principo prie asimiliacinio ir adaptacinio principų derinio. Šiame etape pagrindinė mintis buvo ta, kad išsimokslinimą reikia padaryti prieinamą ir privalomą ne tik vietiniams elitams, tačiau ir kitiems kolonijos gyventojams. Švietimo kontrolę, mokyklų steigimą perėmė kolonijinė valdžia su išimtiniais atvejais, misionierių mokyklas paliekant labiau nuošaly. Toks švietimo sistemos atvėrimas vietiniams gyventojams išlaikė vietinių elitų atskyrimą nuo taip vadinamų afrikiečių masių[67]. Tai buvo padaryta per dviejų tipų švietimo įstaigas. Pirmojo tipo įstaigos išlaikė asimiliacinį principą: jos buvo lokalizuotos miestuose ir skirtos rengti būsimus kolonijos administracijos darbuotojus. Šios mokyklos išlaikė elitistinį pobūdį kaip ir pirmame etape ir papildomai prisideda asimiliuoti vietiniai. Turint omenyje, kad asimiliavimas vyko per vietinio elito pagrindą, tai elitinis pobūdis vis vien išlieka. Asimiliavimas, o tuo pat metu atitolinimas nuo vietinės kultūros vyko per prancūziškąsias mokymo programas. Antrojo tipo mokyklos buvo skirtos likusiems vietiniams kolonijos gyventojams. Jos buvo adaptuotos prie vietinių kolonijų reikmių ir nesivadovavo griežtais asimiliacijos reikalavimais. Čia, kaip nurodo autoriai, buvo šiek tiek įvairovės: viena vertus tokio pobūdžio mokyklose buvo ruošiami klerkai, vertėjai, o kita vertus – akcentuojami daugiau su žemės ūkiu susiję praktiniai įgūdžiai. Šio tipo švietimo įstaigos apėmė platesnę gyventojų dalį, kadangi buvo steigiamos regionuose ir kaimuose[68]. Tačiau, kaip galima matyti, tokia dualistinė sistema teoriškai išlaikė vietinio elito pirmenybę įtraukiant į miesto mokyklas, rengiančias kolonijinės administracijos asistentus. Vietiniai afrikiečiai tuo tarpu daugiau subordinuojami ir nukreipiami į žemės ūkio sektoriaus darbininkų ruošimą.

Tokiu dualistiniu atrankos ir švietimo organizavimo pobūdžiu buvo konstruojama perskyra afrikiečių tarpe. Vietiniai elitai švietime buvo atskirti ne tik per mokyklų tipą, bet ir per

---

[66] Clignet R.P., Foster P.J., „French and British colonial education" // 1964. Comparative education review, Vol. 8, No. 2, p. 191-198. Prieiga internetu: http://www.jstor.org/stable/1186438 (žiūrėta 2012 04 29).

[67] Madeira, A. I., „Portuguese, French and British discourses on colonial education: church-state relations, school expansion and missionary competition in Africa, 1890-1930" // 2005. Paedagogica historica, Vol. 41, No. 12, p. 31-60. Prieiga internetu: http://www.fpce.up.pt/ciie/textos/AM-paedagogica_historica_vol_41.pdf (žiūrėta 2012 04 29).

[68] Clignet R.P., Foster P.J., „French and British colonial education" // 1964. Comparative education review, Vol. 8, No. 2, p. 191-198. Prieiga internetu: http://www.jstor.org/stable/1186438 (žiūrėta 2012 04 29); Madeira, A. I., „Portuguese, French and British discourses on colonial education: church-state relations, school expansion and missionary competition in Africa, 1890-1930" // 2005. Paedagogica historica, Vol. 41, No. 12, p. 31-60. Prieiga internetu: http://www.fpce.up.pt/ciie/textos/AM-paedagogica_historica_vol_41.pdf (žiūrėta 2012 04 29); Roche, J., „Education in French Equatorial and French West Africa" // 1946. The journal of Negro education, Vol.15, No. 3, p. 396-409. Prieiga internetu: http://www.jstor.org/stable/2966109 (žiūrėta 2012 04 29).

visai kitokį organizavimo pobūdį, kuris nesirėmė vietiniu afrikiniu kontekstu, o buvo perkeltas iš Prancūzijos. Tuo tarpu likę vietiniai, būdami švietimo sistemoje atskirti kolonijos kontekstui pritaikytame ugdyme, faktiškai buvo atriboti nuo kolonijinės administracijos asistentų galimų užimti pozicijų. Vietinis elitas švietimo sistemoje įgydamas kolonijai reikalingus administracinės sferos įgūdžius, vėliau tampa tos administracijos dalimi. Nors, kaip buvo minėta prieš tai buvusiame skyrelyje, realios valdančiosios įtakos kolonijos lygmenyje nelabai turėjo. Tačiau prancūzų kolonijos valdymo organizavimas ir švietimo sistemos organizavimas, palaikantis atranką į biurokratinį aparatą, yra tik vienos sferos, kuri pokolonijiniu laiku, gali daryti įtaką jau nepriklausomos šalies valdančiajam elitui, atspindys. Iš tiesų svarbu atkreipti dėmesį į ekonominį bei vėlesnį politinį aspektą.

2.4. Ekonominiai prancūziškųjų kolonijų aspektai: implikacijos vietiniam elitui

Kalbant apie prancūziškąsias kolonijas, verta trumpai pastebėti, kad kolonistai veiklas kreipė į eksportinę veiklą žaliavų pagrindu. Todėl kolonijų teritorijose daugiausiai dėmesio buvo skiriama tiems regionams, kurie buvo naudingi kaip žaliavų tiekėjai. Čia taip pat galima įžvelgti ekonominę perskyrą tarp kolonistų ir vietinių, remiantis šiek tiek detalesnėmis įžvalgomis iš Dramblio Kaulo Kranto, kur eksportas buvo paremtas plantacijose augintos kakavos ir kavos žaliava.

Dramblio Kaulo Krante prancūzų kolonistai plėtojo kavos ir kakavos plantacijas. Dėl klimatinių sąlygų jos buvo intensyviai vystomos pietrytiniuose miškinguose teritorijos regionuose. Plantacijose dirbo vietiniai gyventojai priverstinio – privalomo darbo pagrindu, už kurio rekrutavimą buvo atsakingi vietiniai tradiciniai vadai. Tačiau plantacijos nebuvo išskirtinai prancūzų kolonistams leidžiama veikla. Vietiniai gyventojai taip pat galėjo įsigyti žemės ir plėtoti savo plantacijas, naudotis priverstine darbo jėga, tačiau tik po to, kai prancūzų plantatoriai apsirūpindavo pakankamais jos kiekiais iš šiaurinių plantacijoms netinkamų kolonijos dalių[69]. Taigi žaliavos eksporto veiklose tokiu būdu dalyvauja ne tik kolonistai, tačiau ir vietiniai plantatoriai. Vietinių plantatorių sąsajos su vietiniais vadais, ko gero, būtų vienas iš svarbesnių elementų, galinčių paaiškinti vietinių plantatorių arba kitaip tariant vietinio ekonominio elito stiprėjimą kitų kolonijos gyventojų atžvilgiu. Čia klausimas lieka pakankamai atviras, ar viena vertus, vietiniais stipriais plantatoriais tampa vietiniai vadai, ar šios dvi grupės yra atskiros, kadangi aiškių duomenų apie tai nėra. Galima tik daryti prielaidą, kad pirmas atvejis labiau

[69] Mazgelytė, R., „I want my peace of cocoa: slums formation in Abidjan“ // 2011. Bakalauro darbas, Vilniaus Universitetas, Sociologijos katedra., p. 26-8.

galimas. Taip yra todėl, kad žemė vietinėms plantacijoms buvo įsigyjama[70], o tam padaryti reikia ekonominių išteklių, taip pat vietiniams vadams turint tiesioginį priėjimą prie priverstinės darbo jėgos išteklių, plėtros logistika palengvėja. Vietiniams plantatoriams vykdant plantacijų plėtrą, jei patys nėra vietiniai vadai, vis vien kontakto palaikymas su jais dėl darbo jėgos tampa reikalingas.

Dar vienas aspektas, į kurį trumpai vertėtų atkreipti dėmesį – regioniškumas. Kadangi kolonistų ekonominė kryptis buvo aiškiai apibrėžta ir vienomis kolonijų teritorijomis buvo labiau suinteresuotos nei kitomis, taigi ir infrastruktūra buvo plėtojama tose srityse[71]. Dėl šios priežasties susidarė regioniniai netolygumai ne vien fizine prasme, tačiau galima kalbėti ir apie tai, kad ekonomine prasme sustiprėti didesnius šansus turėjo tuose regionuose gyvenantieji plantatoriai ir vietiniai vadai. Dramblio Kaulo Kranto atveju tas pasireiškė pietryčių regione įtaką įgavusia Baoule etnine grupe (žr. žemėlapį žemiau). Kadangi ji, būdama pietryčiuose, aktyviausiai įsitraukė į plantacijų veiklą[72].

Žemėlapis 2. Etninės Dramblio Kaulo Kranto grupės, 1972[73]

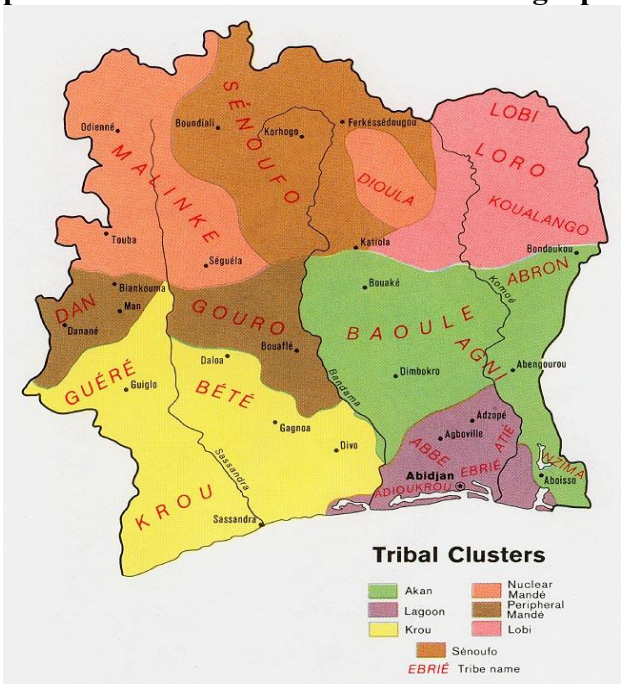

Šaltinis: http://www.lib.utexas.edu/maps/africa/ivory_coast_tribes_1972.jpg

Taigi, remiantis aptartomis tiek bendrosiomis prancūziškojo kolonializmo, tiek Dramblio Kaulo Kranto detalėmis, galima pasidaryti trumpas išvadas dėl dominavimo kolonijinėmis

[70] ten pat, p.26-8.
[71] Huillery, E., „Colonisation and development in the former French West Africa: the long-term impact of the colonial public policy“ // 2006. Working paper, p.1-48. Prieiga internetu: http://www.dial.ird.fr/publications/documents-de-travail-working-papers#chapitre_6 (žiūrėta 2012 09 20).
[72] Mazgelytė, R., „I want my peace of cocoa: slums formation in Abidjan“ // 2011. Bakalauro darbas, Vilniaus Universitetas, Sociologijos katedra, p.26-8.
[73] Šaltinio preiga internetu: http://www.lib.utexas.edu/maps/africa/ivory_coast_tribes_1972.jpg (žiūrėta 2012 11 15).

sąlygomis formavimo. Kadangi į kolonijos valdymą tiesiogiai vietiniai gyventojai nebuvo įtraukiami, tai kalbėti apie vietinį pačios kolonijos valdantįjį elitą negalima. Tačiau vis tik dualistinė kolonistų laikysena vietinių gyventojų atžvilgiu sudarė sąlygas vieniems vietiniams gyventojams stiprinti pozicijas kitų vietinių afrikiečių gyventojų atžvilgiu. Vietinio elito (vadų) įtraukimas į administracinę sferą ir privilegijuojančios švietimo sistemos taikymas, jų aukštesnes pozicijas vietinių gyventojų atžvilgiu išlaikė, tačiau iš dalies galėjo atitolinti nuo tradicinių vietinio elito vaidmenų. Taip pat, turint omenyje, kad švietimas ir įtraukimas į administraciją rėmėsi kvotiniu skaičiavimu, tai galėjo susidaryti ir gilėti įtampos tarp atskirų vadų kolonijos teritorijoje. Plantacijų plėtros kontekste vėlgi galima įžvelgti, kad vietinių kolonijos plantatorių padėtis prancūzų plantatorių padėties atžvilgiu buvo nepalankesnė. Tačiau vietinių kolonijos gyventojų prasme ši grupė stiprėja regione ekonomiškai ir tampa pranašesne už kitų regionų gyventojus, tampa stipresniu vietiniu ekonominiu elitu, kuris atspindi etninius požymius. Ir, skirtingai, nuo administracijoje įtrauktųjų mažiau susisaistęs su pačiais kolonistais bei galimai daugiau autonomiškas.

3 SKYRIUS. POKOLONIJINĖS POLITINĖS SISTEMOS YPATUMAI: ĮTAKOS VALDANČIOJO ELITO DOMINAVIMUI

Nepriklausomybę atgavusios buvusios tiek britų, tiek prancūzų kolonijų teritorijos suformavo savo pačių vietinių gyventojų valdomas valstybes. Pastebima, kad reikšminga dalis Vakarų Afrikos nepriklausomų šalių pasuko ne daugpartinės politinės sistemos, bet vienpartinės politinės sistemos keliu – tame tarpe ir Dramblio Kaulo Krantas[74]. Jame daugpartinė sistema buvo įvesta tik 1990 metais ir, panašu, kad atspindėjo bendrąsias to periodo tendencijas Afrikoje, kuomet buvo įvedamos daugpartinės sistemos prasidėjus taip vadinamai „antrajai Afrikos nepriklausomybei“ nuo 1989 metų[75]. Vienpartinėje sistemoje, kuomet valstybės valdymas ir politiniai sprendimai yra vienos partijos rankose, o kiti politiniai organizaciniai dariniai, sudarantys galimybę patekti į sprendžiamąjį politinį lauką, neegzistuoja, sudaromos sąlygos politiniam dominavimui palaikyti. Todėl čia verta atkreipti dėmesį į keletą dalykų: pačias partijas kaip dalyves arba valdantįjį elitą, jų įsitvirtinimą, ir kaip jos sugeba taip ilgai išsilaikyti pozicijose. Po to bus sugrįžta prie Dramblio Kaulo Kranto ir jo valdančiojo elito aptarimo.

3.1. Partijų specifika pokolonijinės Afrikos vienpartiniuose režimuose

Vienpartiniai pokolonijiniai Afrikos režimai pereinamuoju laiku iš kolonijos į nepriklausomybę formavosi dvejomis skirtingomis kryptimis. Kaip nurodo M. L. Kilson, viena vertus vienpartinė sistema įteisinama iš karto ir leidžiama egzistuoti tik vienai partijai. Kita vertus, nors ir yra politinis partijų pliuralizmas, tačiau valdančioji partija savo oponentines partijas siekia užgniaužti ir uždrausti teisiniais būdais arba politinėmis priemonėmis[76]. Pirmu atveju yra aiškiai nustatomos politinio būvio ribos, jis yra sutapatinamas su vienintele partija ir politinio šalies elito pozicija pasiekiama tik ribotu keliu. Partija ir valdantysis elitas praktiškai tampa tapačiu dariniu. Antruoju atveju esantis politinis susifragmentavimas yra nuslopinamas valdžioje esančios partijos – taip save įteisinant kaip valdantįjį elitą ir delegalizuojant opoziciją. Valdantysis elitas susiaurina patekimo į jo gretas kanalą. Klausimas, kuris kyla šioje valdančiojo

[74] Schachter, R., „Single-Party Systems in West Africa” // 1961. The American Political Science Review, Vol. 55, No. 2, p. 294-307. Prieiga internetu: http://www.jstor.org/stable/1952240 (žiūrėta 2012 09 24).
[75] Schraeder, P. J., „Elites as Facilitators or Impediments to Political Development? Some Lessons from the „Third Wave“ of Democratization in Africa“ // 1994. The Journal of Developing Areas, Vol. 29, No. 1, p. 69-90. Preiga internetu: http://www.jstor.org/stable/4192413 (žiūrėta 2012 09 24).
[76] Kilson, M.L., „Authoritarian and Single-Party Tendencies in African Politics” // 1963. World Politics, Vol. 15, No. 2, p. 262-294. Prieiga internetu: http://www.jstor.org/stable/2009376 (žiūrėta 2012 09 24).

elito įtakos stiprinimo situacijoje, yra susijęs su vietinių kolonijinių elitų sąsajomis ir perėjimu į pokolonijinį valdantįjį elitą. Arba kitaip tariant, kokiu socialiniu pagrindu formavosi tos vienintelės partijos.

Pokolonijinės Afrikos partijos atspindi 2 skirtingus tipus: masines partijas bei vadinamąsias patrono – šeimininko partijas. Masinės partijos formavosi nacionaliniu išsivadavimo iš kolonistų pagrindu, siekdamos nepriklausomos nuo kolonistų režimo valstybės sukūrimo[77]. Kadangi jos apeliavo į naują nepriklausomą valstybę ir išsivadavimą – nepritarimą esančioms valdymo struktūroms, tai į savo gretas siekė įtraukti kuo daugiau vietinių kolonijų gyventojų. Tai buvo daroma ne tik per pačią partiją, bet ir jos steigiamas dukterines atskirų visuomenės segmentų organizacijas. Tačiau, nepaisant atvirumo, dalyvavimas masinėse partijose išreiškė tam tikrą tendenciją. Kaip pastebi R. Schachter, šiose partijose vis tik dominavo plantatoriai, išsimokslinę ar su eksportu ir prekybininkų sąjungomis susiję asmenys, vietinių vadų priešininkai[78]. Iš esmės, galima matyti, kad tai buvo daugiau būtent to ekonominio elito, kuris buvo mažiau susisaistęs su kolonistais ir turėjo konkuruoti su kolonistų plantatoriais, politinis susivienijimas, įgavęs partijos pavidalą, o perėjus į valstybės valdymą – tapimas valdančiuoju elitu. Tuo tarpu patrono tipo partijos išreiškė daugiau tradicinį vietinį *status quo*, apjungdamos vietinius vadus ar jų atstovus beigi su kolonijos administracija susijusius asmenis[79]. Tokios partijos, kilusios grynai iš vietinių, labiausiai su kolonistais susijusių grupių, viena vertus, atspindi idėją, jog valstybės valdymas išskirtinai priklauso tradiciniam elitui, tradiciniam statusui, o kita vertus kolonijiniu laiku atrinktiems ir labiau pranašesniems vietiniams gyventojams. Todėl patrono tipo partijos, atsiribodamos nuo vietinių gyventojų, nesulaukė tokio populiarumo ir buvo daugiau nukonkuruojamos masinių partijų, kurios ir dominavo vienpartinėse nepriklausomose Afrikos valstybėse[80].

Taigi, kaip galima matyti, vienpartiniuose Afrikos režimuose valdantysis elitas pokolonijiniu pereinamuoju laiku formavosi dvejomis skirtingomis kryptimis. Iš vienos pusės, valdantysis elitas buvo kolonistų suformuoto ir vietinio tradicinio elito darinio tąsa (patrono partijos), kolonijiniu laiku turėjusi sąryšių su kolonistų administracija. Iš kitos pusės, valdantysis elitas formavosi labiau iš vietinio ekonominio elito pusės, mobilizavusios vietinius gyventojus,

---

[77] Kilson, M.L., „Authoritarian and Single-Party Tendencies in African Politics" // 1963. World Politics, Vol. 15, No. 2, p. 262-294. Prieiga internetu: http://www.jstor.org/stable/2009376 (žiūrėta 2012 09 24); Schachter, R., „Single-Party Systems in West Africa" // 1961. The American Political Science Review, Vol. 55, No. 2, p. 294-307. Prieiga internetu: http://www.jstor.org/stable/1952240 (žiūrėta 2012 09 24).

[78] Schachter, R., „Single-Party Systems in West Africa" // 1961. The American Political Science Review, Vol. 55, No. 2, p. 294-307. Prieiga internetu: http://www.jstor.org/stable/1952240 (žiūrėta 2012 09 24).

[79] ten pat.

[80] Kilson, M.L., „Authoritarian and Single-Party Tendencies in African Politics" // 1963. World Politics, Vol. 15, No. 2, p. 262-294. Prieiga internetu: http://www.jstor.org/stable/2009376 (žiūrėta 2012 09 24).

kurios santykis su kolonistais buvo labiau atsisaistęs. Atsisaistęs ta prasme, kad jie nebuvo kolonijinės administracijos dalimi. Tačiau, kaip šie valdantieji elitai palaikė savo dominavimą politiniame lauke?

3.2. Pokolonijinės Afrikos vienpartiniai režimai: valdančiųjų elitų įsitvirtinimas

Kalbant apie valdančiojo elito padėties išlaikymą, galima paminėti, jog apskritai Afrikos valdantieji elitai padėties įtvirtinimui naudojo klasikinius metodus: arba opozicijos prisijungimą, įtraukimą į partijos struktūras ir paramos garantavimą mainais į postus valstybiniame aparate, arba jos visišką pašalinimą iš politikos lauko – cenzūruojant oponuojančią spaudą, įkalinant, ištremiant lyderius, apribojant alternatyvių politinių grupių formavimosi galimybes[81]. Nors Afrikos partijoms yra taikoma tipologija, bet kiekvienos partijos naudoti būdai atskirai nėra nagrinėjami, todėl verta atkreipti dėmesį, kaip prijungimo ir pašalinimo būdų panaudojimas bent jau teoriškai galėjo pakeisti valdantįjį elitą. Patrono tipo vienpartiniuose režimuose valdantysis elitas faktiškai buvo ribotas, todėl pašalinimo metodas jų pačių konfigūracijos nepakeičia. Pastebima, kad tokiu atveju jie turėjo pasinaudoti papildoma parama eliminuojant opoziciją. Todėl R. Schachter akcentuoja, jog šis valdantysis elitas neretai susisaistė su karininkais (kariniu elitu) ir militarizavo šalis[82]. Oponentų tiesioginis įtraukimas šiems valdantiesiems elitams jau būtų padaręs kokybinius pokyčius ir kirtęsis su pamatine patrono tipo partijų iškilimo prielaida. Tuo tarpu masinio tipo vienpartiniuose režimuose, besiremiančiuose plėtimosi logika, opozicijos įtraukimas galėjo vėl pretenduoti į kolonijinių laikų vietinio elito įtakos atgavimą arba administracijose dirbančiųjų padėties sutvirtinimą per nukreipimą į valstybės biurokratiją, bet ne tiesiogiai į patį valdantįjį elitą.

3.3. Pokolonijinės Afrikos vienpartiniai režimai: valdančiojo elito stabilumas

Nepaisant galimų grėsmių politiniam vienpartiniam elitui, nuo pat nepriklausomybės paskelbimo Afrikos vienpartiniai režimai išsilaikė nuo 6 metų iki daugiau kaip 4 dešimtmečių ir pasižymėjo ilgalaikiu stabilumu. Smith nurodo, kad vienpartinių režimų, kalbant bendrai, išlikimui ne tiek svarbu buvo išoriniai už valdančiojo elito ribų esantys veiksniai, tokie kaip ekonominės krizės šalies viduje ar tarptautinė parama tiems režimams, kiek pačių valdančiųjų elitų veiksmai stiprios arba silpnos opozicijos atžvilgiu, mobilizavimasis ir savo įtakos plėtimas.

[81] ten pat, p.262-94.
[82] Schachter, R., „Single-Party Systems in West Africa" // 1961. The American Political Science Review, Vol. 55, No. 2, p. 294-307. Prieiga internetu: http://www.jstor.org/stable/1952240 (žiūrėta 2012 09 24).

Būtent aiškiai pasireiškusios opozicijos suvaldymas, valdančiajam elitui formuojant vienpartinį režimą, prisidėjo prie valdančiojo elito stabilumo ir išsilaikymo ilgalaikėje perspektyvoje[83].

Tarp valdančiojo elito taikytų metodų opozicijos atžvilgiu paminėtini šie: opozicijos rėmėjų eliminavimas, organizacijų centralizavimas, valstybės tarnautojų įtraukimas į valdančią partiją, protestų prieš valdžią užgniaužimas, oponuojančių politinių judėjimų įtraukimas į partiją (žr. 6 lentelę). Sėkmingos opozicijos suvaldymo būdai ir valdančiojo elito stabilizavimas, siejasi su masinių partijų veiklomis, kurios buvo aptartos skyrelyje aukščiau. Valdžioje esantis valdantysis elitas veikia dvejomis kryptimis: įtraukimu ir eliminavimu, iš kurių pirmoji yra centrinė. Įtraukimas apima ryškų centralizavimą ir įtakos koncentravimą į partijos valdantįjį elitą. Įtaka išplečiama į politinių judėjimų, valstybės tarnautojų (administracijos), organizacijų sritis juos pajungiant į partijos struktūrą. Analogiškai į partijos struktūrą yra pajungiami protestą mobilizuojantys lyderiai. Eliminavimas, pastebėtina, nukreipiamas ne į pačius opozicijos lyderius, tačiau į jų rėmėjų karinėje bei valstybės biurokratinėje srityse eliminavimą. Ryšių nutraukimas su kariniais elitais esantį valdantįjį elitą apsaugo nuo galimo fizinio pašalinimo, o administracijos plotmėje tokiu atveju yra atlaisvinama vieta įtrauktiesiems.

Lentelė 6. Valdančiojo elito įsitvirtinimo metodai vienpartiniuose režimuose ilgalaikėje perspektyvoje

Metodai įsitvirtinimui esant opozicijai	**Metodai įsitvirtinimui esant silpnai opozicijai**
1. opozicijos rėmėjų eliminavimas – ypač opozicinės partijos ryšių su kariniais ir valstybės biurokratiniais segmentais panaikinimas; 2. organizacijų centralizavimas į hierarchinę struktūrą, lyderių pakeitimas lojaliais partijai asmenimis; 3. valstybės tarnautojų įtraukimas į valdančią partiją; 4. protestai prieš valdžią užgniaužiami, o protesto lyderiai įtraukiami į partiją; 5. oponuojantys politiniai judėjimai įtraukiami į partiją.	1. valdanti partija yra suformuota elito pagrindu, neįtraukiant kitų visuomenės segmentų; 2. partija finansinę paramą gauna iš užsienio, o ne vietos šaltinių; 3. svarbūs visuomenės sluoksniai visai atriboti nuo valdžios, administracijos; 4. valstybės tarnyba neužpildoma partijos rėmėjais; 5. karinis elitas pakeičiamas partijos vadovo asmeniniais artimais asmenimis.

Šaltinis: sudaryta autorės remiantis B. Smith „Life of the Party: the Origins of Regime Breakdown and Persistence under Single – Party Rule".

[83] Smith, B., „Life of the Party: the Origins of Regime Breakdown and Persistence under Single – Party Rule" // 2005. World Politics, Vol. 57, No. 3, p. 421-451. Prieiga internetu: http://www.jstor.org/stable/40060108 (žiūrėta 2012 09 24).

Tuo tarpu metodai, kuriuos vienpartiniuose režimuose naudojo valdantieji elitai silpnai besireiškiančiai opozicijai (t.y. ji buvo menkai organizuota ir nerodė intensyvaus pasipriešinimo), suformavo nepatvarius režimus išlikimo prasme. Naudoti metodai tokie kaip: valdančios partijos suformavimas elito pagrindu, neįtraukiant kitų visuomenės segmentų, svarbūs visuomenės sluoksniai atribojami nuo valdžios ir administracijos, partija finansiškai remiama iš užsienio, valstybės tarnyba neužpildoma partijos rėmėjais, o karinis elitas pakeičiamas partijos vadovo asmeniniais artimais asmenimis. Šis, į saviizoliaciją linkstantis, derinys partijų tipų kontekste iš dalies atspindi patrono – šeimininko partijos specifiką. Valdantieji elitai suformuojami elitiniu pagrindu, neįtraukiant kitų visuomenės elementų. Valstybės biurokratinė sistema turi užsivėrimo įtraukimui iš išorės požymių. Valdančiojo elito įtaka išplėsta per jėgos karinių struktūrų pajungimą ir karinio elito pakeitimą, o ne tarpusavio susisaistymo kūrimą. Tačiau, nepaisant galios koncentravimo uždarame rate, valdančiųjų elitų paramos finansų srautai iš išorės – užsienio šaltinių juos įveda į bendradarbiavimo ir priklausomybės situaciją nuo finansinių donorų.

3.4. Perėjimas prie daugpartinių režimų: valdančiojo elito dominavimo silpnėjimas

Nepaisant sėkmingų bei ilgalaikių opozicijos užslopinimo būdų įsitvirtinant valdančiajam elitui, Afrikoje nuo 1989 metų prasidėjo perėjimas prie daugpartinio režimo. Ten, kur opozicija nebuvo užslopinta, o valdantysis elitas ne itin stipriai įsitvirtinęs, daugpartiniai režimai kilo anksčiau. Jeigu vienpartiniame režime valdantysis elitas yra suvienytas vienos partijos, tai daugpartiniame režime valdantysis elitas faktiškai gali fragmentuotis. Tačiau vien faktas, kad įvedamas daugpartinis režimas gali nebūtinai pakeisti senąjį prieš tai buvusį valdantįjį elitą visai nauju. Todėl čia verta trumpai atkreipti dėmesį, kaip buvę valdantieji elitai perėjimo į daugpartinį režimą kontekste veikia. Antrosios „Afrikos nepriklausomybės“ laikotarpiu valdantieji elitai pasinaudojo 6 strategijomis: perėjimu per daugpartinių rinkimų organizavimą, per nacionalinės konferencijos sušaukimą, per kooptacinį perėjimą, per valdomą perėjimą, per autoritarinę reakciją arba per pilietinį karą ir ginčytiną suverenitetą[84].

Pereinant per daugpartinių rinkimų organizavimą Afrikos vienpartinių režimų valdantysis elitas atsivėrė naujiems nariams, tačiau, kaip pastebi P. J. Schraeder, rinkimų metu išrinkta

[84] Schraeder, P. J., „Elites as Facilitators or Impediments to Political Development? Some Lessons from the „Third Wave“ of Democratization in Africa“ // 1994. The Journal of Developing Areas, Vol. 29, No. 1, p. 69-90. Preiga internetu: http://www.jstor.org/stable/4192413 (žiūrėta 2012 09 24).

partija, gali taikyti vienpartinės sistemos taktiką, kad išsaugotų savo užimtas pozicijas ir užgniaužtų opoziciją[85]. Tokiu atveju naujasis valdantysis elitas pradeda naują įsitvirtinimą, o jeigu perrinktas senasis elitas, jis tiesiog pratęsia prieš tai buvusį savo dominavimą. Nacionalinės konferencijos sušaukimas, kurį inicijavo svarbiausių elito grupių oponuojančių esančiam politiniam valdančiam elitui ir sudarė laikinąją pereinamąją valdžią iki institucinio sutarimo naujų daugpartinių rinkimų organizavimui, apjungė galimai susiskaidžiusį elitą[86]. Toks įtakingiausių elitų susijungimas rodo tai, kad valdantysis elitas galėjo būti nepakankamai panaudojęs įtraukimo metodų oponuojančių grupių slopinimui, taip pat tai galėjo reikšti, jog valdantysis elitas demonstravo patrono tipo partijos charakteristikas. Kooptacinis perėjimas valdantiesiems elitams buvo palankus išsaugant valdžią savo rankose. Jie patys inicijavo perėjimą prie daugpartinio režimo ir per greitai organizuotus rinkimus laimėjo prieš opoziciją[87]. Valdančiojo elito sutikimas rengti rinkimus išreiškia atsivėrimą ir teisėtas galimybes organizuotis opozicijai. Tačiau tuo pat metu galima būtų kalbėti apie opozicijos silpnumą ir galimą atstovaujamų interesų ribotumą, neleidusį kapitalizuoti paramos rinkimuose. Valdomas perėjimas, kuomet karinis elitas, pasinaudodamas savo kariniais ištekliais, nustūmė valdantįjį elitą perversmo būdu ir inicijavo daugpartinio režimo steigimą[88], atspindi valdančiojo elito atsisaistymą nuo karinio elito. Valdančiojo ir karinio elito skilimas išreiškia negalėjimą jį išlaikyti savo įtakoje, kas ir baigėsi valdančiojo elito nuvertimu. Nuverstas valdantysis elitas naujame daugpartiniame kariškių „nuleistame“ režime faktiškai nustumiamas į paraštę, kadangi karinis elitas vėl gali jį nuversti. Autoritarinė reakcija buvo valdančiojo elito išlikimo ir tolimesnės įtakos stiprinimo strategija: valdantysis elitas skatino etninio pagrindo kovas, kad išskaidytų opoziciją ir neleistų jai apsijungti, kad būtų laimėti rinkimai pereinant į daugpartinį režimą ir galiausiai juos užgniaužė arba pašalino[89]. Valdantysis elitas suskaidęs, bet nepajungęs opozicijos grupių įtvirtina savo uždarumą ir tolimesnę dominuojančią padėtį. Galiausiai, ekstremaliausias perėjimas nutraukiant vienpartinį režimą pasireiškė, valdančiajam elitui sukėlus pilietinį karą, kuris taip suskaidė jį su oponuojančiais elitais, kad nė viena pusė negalėjo perimti kontrolės arba sudaryti kompromiso[90]. Valdantysis elitas tokiu atveju susiduria su stipria opozicija, tačiau nė viena pusė negali persverti kontrolės į savo pusę ir centralizuoti. Kadangi valdantysis elitas negali išlaikyti savo pozicijos, tai gali rodyti ir jo atsisaistymą nuo karinio elito arba paties karinio elito susiskaidymą, remiant valdantįjį elitą ar oponuojančius.

[85] ten pat, p. 69-90.
[86] ten pat, p. 69-90.
[87] ten pat, p. 69-90.
[88] ten pat, p. 69-90.
[89] ten pat, p. 69-90.
[90] ten pat, p. 69-90.

Taigi, kaip galima matyti, valdantysis elitas, perėjimo iš vienpartinio į daugpartinį režimą metu, savo įtaką ir tolimesnį dominavimą galėjo geriausiai užsitikrinti ir išlaikyti per 2 galimas strategijas: kooptuotą perėjimą bei autoritarinę reakciją. Atkreiptinas dėmesys, kad kooptuotame perėjime išlaikomas faktinis kanalų atvėrimas į valdantįjį elitą, o autoritarinėje reakcijoje jis yra apribojamas pašalinant opoziciją ir užblokuojant. Pereinant per daugpartinių rinkimų organizavimą ir per nacionalinę asamblėją valdančiajam elitui iš vienpartinio režimo taip pat yra galimybių išsilaikyti ir toliau.

4 SKYRIUS. VALDANČIOJO ELITO DOMINAVIMO POKYČIAI DRAMBLIO KAULO KRANTE VIENPARTINIO IR DAUGPARTINIO REŽIMO KONTEKSTE

Kaip vienpartinio režimo išsilaikymo ir pakeitimo specifika pasireiškė Dramblio Kaulo Krante ir kokią reikšmę turėjo valdančiajam elitui? Nors informacija yra pakankamai ribota, poskyriuose žemiau bus analizuojama, kiek įmanoma išsamiau.

4.1. Vienpartinis režimas Dramblio Kaulo Krante 1960 – 1990: valdančiojo elito dominavimas ir etninės perskyros

Dramblio Kaulo Krante nuo nepriklausomybės paskelbimo 1960 metų rugpjūčio 7 dieną iškart buvo įteisintas vienpartinis režimas ir sukurtas prezidentinis valdymas su Nacionaline Asamblėja (parlamentu). Vienintelė legali partija buvo Demokratinė Dramblio Kaulo partija (*Parti Democratique de Cote d'Ivoire*, PDCI), prezidentu tapo partijos lyderis Felix Houphouet-Boigny – turtingas plantatorius, vietinis vadas[91]. Buvo aiškiai išlaikoma dominuojanti politinė jėga ne tik partijos, bet ir prezidento asmenyje. Jis buvo perrenkamas prezidentu viso vienpartinio režimo laikotarpiu[92]. Be to Felix Houphouet-Boigny kartu buvo ir partijos lyderis. Taigi bent jau paviršutiniškai valdantysis elitas ir patekimas į jį buvo aiškiai apribotas.

PDCI kaip partija Dramblio Kaulo Krante kilo ir sustiprėjo dar prieš nepriklausomybę, kuomet kolonistai 1946 metais leido pradėti steigti partijas ir balsuoti renkant Afrikos atstovus į kolonistų parlamentą[93]. Organizavusis kaip atsvara kolonistams ir išsivadavimo iš jų siekiu, ji įgijo paramą ir buvo išrinkta pirmuose rinkimuose į Dramblio Kaulo Kranto Nacionalinę Asamblėją atgavus nepriklausomybę. Pati partija, kaip nurodoma, buvo labiau masinių partijų tipo: apimanti ne vien vietinį elitą[94], tik nenurodoma detaliau, kokia buvo pagrindinė socialinė bazė išskyrus tai, kad PDCI suformavo plantatoriai[95].

Kadangi PDCI siejama su masinėmis partijomis, kitas svarbus dalykas buvo jos centralizuojanti partijos organizacija su didžiausią įtaką turinčiu F. H. Boigny pačiame jos viršuje. Nepriklausomybės pradžios laikotarpiu partija buvo sudaryta iš žemiausių pagrindinių

---

[91] Schachter, R., „Single-Party Systems in West Africa" // 1961. The American Political Science Review, Vol. 55, No. 2, p. 302. Prieiga internetu: http://www.jstor.org/stable/1952240 (žiūrėta 2012 09 24).
[92] tikslesnė informacija dėl rinkimų datų ir rezultatų - Rinkimų Afrikoje duomenų bazėje. Prieiga internetu: http://africanelections.tripod.com/ci.html (žiūrėta 2012 11 20).
[93] Schachter, R., „Single-Party Systems in West Africa" // 1961. The American Political Science Review, Vol. 55, No. 2, p. 294-307. Prieiga internetu: http://www.jstor.org/stable/1952240 (žiūrėta 2012 09 24).
[94] Kilson, M.L., „Authoritarian and Single-Party Tendencies in African Politics" // 1963. World Politics, Vol. 15, No. 2, p. 262-294. Prieiga internetu: http://www.jstor.org/stable/2009376 (žiūrėta 2012 09 24).
[95] Schachter, R., „Single-Party Systems in West Africa" // 1961. The American Political Science Review, Vol. 55, No. 2, p. 300. Prieiga internetu: http://www.jstor.org/stable/1952240 (žiūrėta 2012 09 24).

vienetų, vidurinio lygmens vienetų ir šalies lygmens vieneto. Žemiausias lygmuo organizuotas kaimų ir miesto pagrindu. Vidurinis – pagal administracinį šalies pasiskirstymą į kurį įeidavo to regiono žemiausio lygmens lyderiai. Šalies lygmeniu – įtraukiami vidurinio lygmens išsirinkti lyderiai[96]. Taigi, patekimas į aukščiausius partijos valdomuosius sluoksnius buvo filtruojantis.

PDCI, siekdama įsitvirtinti ir užgožti galimą opoziciją, apeliavo į etninį įtraukimą ir bent jau nepriklausomybės pradžioje aiškiai į savo narių tarpą įtraukdavo vietinių etninių grupių narius. Pastebėtina, kad jie partijoje sudarydavo atskiras organizacines atšakas (t.y. žemiausi partijos lygmenys)[97]. Tokiu būdu partijos viduje buvo išlaikomas etninis susiskirstymas ir susifragmentavimas. Tačiau nepaisant to, kad būta etninio įtrauktumo idėjos, t.y. kad partija apima etnines grupes ir tai yra nacionalinė partija, svarbiausią vietą partijoje užėmė Baoule etninė grupė, kuriai priklausė ir partijos lyderis F. H – Boigny[98]. Baoule kaip tik buvo ta etninė grupė, kuri kolonijiniu laiku sustiprėjo plantacijų plėtros kontekste. Todėl etninis vidujinis partijos susiskaidymas tokiame kontekste turėjo būti palankus Baoule atstovams palaikant savo įtaką: A. R. Zoldberg nurodė, kad etninės grupės nelabai palaikė tarpusavio ryšių partijoje[99].

Tuo tarpu šalyje, ir po nepriklausomybės paskelbimo toliau buvo laikomasi kolonijiniu laiku pradėto ir pelningo ekonomikos krypties kurso – plantacijų plėtros ir eksporto. F. H – Boigny skatino laisvą žemės plantacijoms priėjimą ir įsigijimą. Žemės įsigijimas plantacijoms plėtoti nebuvo ribojamas, politika skatino ir imigrantų atsikėlimą šioms veikloms vykdyti bei vidinę vietinę migraciją. Todėl plantacijų veikla, skirtingai nei kolonijiniu laiku, iš pietrytinės šalies dalies slinkosi link vakarinės (žr. žemėlapį žemiau).

---

[96] ten pat.
[97] Zoldberg, A. R., „Mass Parties and National Integration: the Case of Ivory Coast“ // 1963. The Journal of Politics, Vol. 25, No. 1, p. 36-48. Prieiga internetu: http://www.jstor.org/stable/2128193 (žiūrėta 2012 09 24).
[98] Schachter, R., „Single-Party Systems in West Africa” // 1961. The American Political Science Review, Vol. 55, No. 2, p. 294-307. Prieiga internetu: http://www.jstor.org/stable/1952240 (žiūrėta 2012 09 24).
[99] Zoldberg, A. R., „Mass Parties and National Integration: the Case of Ivory Coast“ // 1963. The Journal of Politics, Vol. 25, No. 1, p. 36-48. Prieiga internetu: http://www.jstor.org/stable/2128193 (žiūrėta 2012 09 24).

Žemėlapis 3. Ekonominės veiklos Dramblio Kaulo Krante, 1972[100]

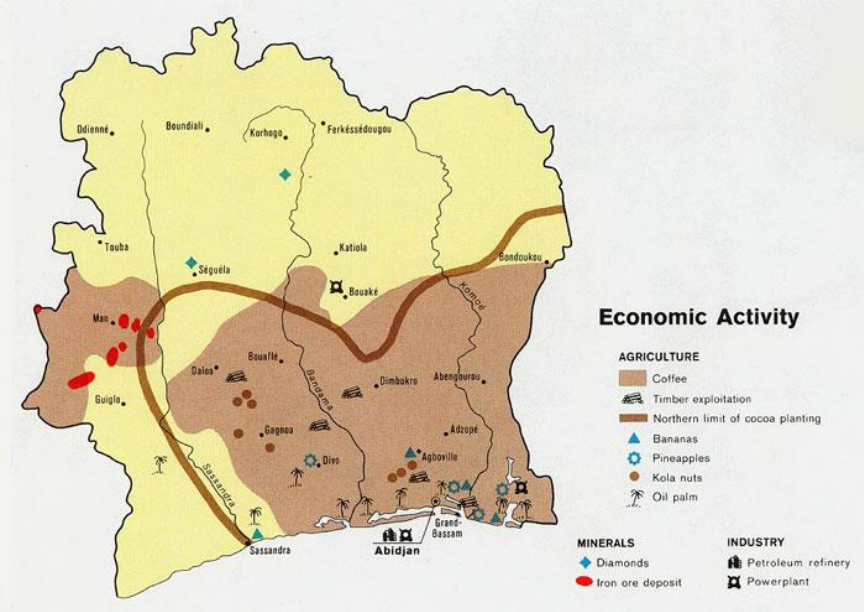

Šaltinis: http://www.lib.utexas.edu/maps/africa/ivory_coast_econ_1972.jpg

Tuo tarpu šiaurinė šalies dalis kaip ir kolonijiniu laiku buvo mažiau vystoma, o Baoule ir toliau išliko įtakingi plantatoriai. Plantacijų plėtrai slenkant į vakarinę šalies dalį, pradėjo stiprėti Bete etninei grupei priklausantys plantatoriai. Mažėjantys žemės ištekliai bei aštuntajame dešimtmetyje šalyje kilusi ekonominė krizė sukėlė įtampas tarp vietinių etninių grupių ir imigrantų[101]. Šiame kontekste 1982 metais iškilo opozicinė PDCI partija – Ivoriečių Liaudies Frontas (*Front Populaire Ivoirien*, FPI), kuriai vadovavo Laurent Gbagbo iš Bete etninės grupės ir kuri buvo kilusi daugiau iš intelektualų iniciatyvos. Šios partijos F. H – Boigny nelegalizavo[102]. Partijos lyderis nebuvo kooptuotas į PDCI ir toliau prisidėjo prie oponavimo esamai sistemai bei perėjimo prie daugpartinio režimo siekio. Po 1990 metų masinių demonstracijų ir išsivysčiusio smurto Abidžano mieste (dabartinis ekonominis šalies centras, buvusi sostinė), kurio nepavyko numalšinti, F. H. Boigny tais pačiais metais sutiko su opozicijos reikalavimu dėl partijų legalizavimo ir leidimo dalyvauti rinkimuose į Nacionalinę Asamblėją. Buvo pritarta ir dėl galimybės dalyvauti prezidento rinkimuose[103].

[100] Šaltinio prieiga internetu: http://www.lib.utexas.edu/maps/africa/ivory_coast_econ_1972.jpg (žiūrėta 2012 11 15).
[101] Mazgelytė, R., „I want my peace of cocoa: slums formation in Abidjan“ // 2011. Bakalauro darbas, Vilniaus Universitetas, Sociologijos katedra, p.28-31.
[102] Skogset, G., „Cote d'Ivoire: Ethnicity, Ivoirite and Conflict“ // 2006 11 02. Landinfo, report, p. 24-6. Prieiga internetu: http://www.landinfo.no/asset/514/1/514_1.pdf (žiūrėta 2012 10 15).
[103] Reyntjens, F., „The Winds of Change. Political and Constitutional Evolution in Francophone Africa, 1990-1991“ // 1991. Journal of African Law, Vol. 35, No. 1/2, Recent Constitutional Developments in Africa, p. 48. Preiga internetu: http://www.jstor.org/stable/745493 (žiūrėta 2012 09 24).

Taigi, vienpartinio režimo laikotarpiu valdantysis elitas Dramblio Kaulo Krante didesnę jo dalį iki ekonominės krizės išliko stabilus. Nors pačioje pradžioje PDCI plėtrą vykdė etninio reprezentavimo ir įtrauktumo pagrindu, tačiau valdančiajame elite galėjo pradėti reikštis etninis Baoule dominavimas, kadangi partijos struktūroje turėjo daugiau įtakos. Šalies ekonominės krizės kontekste iškilusi FPI su Bete etninės grupės dominante partijos struktūroje ir pretenzijomis į valdantįjį elitą, atspindėjo antrą stiprėjančią etninę grupę po Baoule, nors ir informacijos, kad partija tiesiogiai susijusi su plantatoriais nėra (pvz. FPI lyderis L. Gbagbo buvo istorijos dėstytojas). Tuometinis esamas elitas neužgniaužė kylančios opozicijos ir šiai įtraukus platesnę visuomenės dalį prieš esamą režimą, galiausiai turėjo atsiverti. Nesugebėjimas užgniaužti ir suvaldyti opozicijos protestų taip pat gali reikšti, jog tarp valdančiojo ir karinio elito galėjo būti atsisaistymo.

4.2. Perėjimas prie daugpartinės sistemos Dramblio Kaulo Krante nuo 1990: valdančiojo elito skilimas ir etnizavimasis

Pirmieji daugpartiniai rinkimai į Nacionalinę asamblėją Dramblio Kaulo Krante buvo surengti 1990 metais. Juose ryškią persvarą išlaikė PDCI ir išliko dominuojanti valdančiajame elite. Tuo tarpu FPI gavo 9 vietas iš 175 galimų[104]. Kaip nurodo P. J. Schraeder, perėjimas į daugpartinį režimą rėmėsi kooptuotu perėjimu. F. H. Boigny po opozicijos įteisinimo greitai suorganizavo rinkimus ir išlaikė valdančiojo elito poziciją tos pačios partijos pagrindu[105]. Tačiau prezidentui mirus 1993 metais, ir laikinajam prezidentui tapus Henri Konan Bedie (iki 1995 metais turėjusių vykti prezidento rinkimų), prasidėjo ryškesnis fragmentavimasis ir valdančiojo elito susiskaidymas.

Pirmas dalykas buvo tai, kad dėl PDCI lyderio posto kirtosi laikinojo prezidento Henri Konan Bedie ir buvusio ministro pirmininko PDCI nario Alassane Ouattara interesai. Šioje vietoje H. K. Bedie užsitikrino Boule etninės grupės paramą partijoje ir užėmė lyderio poziciją. A. Ouattara rėmėjai, kurie daugiau atstovavo šiaurines etnines Dramblio Kaulo Kranto grupes, buvo pašalinti iš partijos. 1994 metais atskilusieji įkūrė naują partiją – Respublikonų sueigą (*Rassemblement des Republicains*, RDR), kuri apjungė daugiau šiaurinės šalies dalies etnines grupes. Tuo metu buvo įjungta *Ivoirite* idėja, kelianti ivorietiško identiteto klausimą ir politinio dalyvavimo galimybes. *Ivoirite* apibrėžimas, privilegijavo pietines šalies etnines grupes, tokias

[104] Rinkimų Afrikoje duomenų bazė. Prieiga internetu: http://africanelections.tripod.com/ci.html (žiūrėta 2012 11 20). Detalesnė informacija pateikiama lentelėje 7 prieduose.
[105] Schraeder, P. J., „Elites as Facilitators or Impediments to Political Development? Some Lessons from the „Third Wave“ of Democratization in Africa“ // 1994. The Journal of Developing Areas, Vol. 29, No. 1, p. 69-90. Preiga internetu: http://www.jstor.org/stable/4192413 (žiūrėta 2012 09 24).

kaip Baoule. Tuo tarpu šiaurinių šalies etninių grupių sąsajos su ivorietiškumu tapo kvestionuojantinos[106]. Tai pagilino imigrantų ir vietinių migrantų iš šiaurinės šalies dalies į pietinę padėtį plantacijų veikloje – kilo ginčų dėl žemės nuosavybės, kas reiškė arba vidinius tarpetninius konfliktus tose vietovėse, arba „netikrų ivoriečių“ žemės nuosavybės praradimą[107]. H. K. Bedie šią koncepciją pradėjo eskaluoti prieš prezidento rinkimus, kas jam būtų suteikę galimybę pašalinti politinį konkurentą A. Ouattara. Jo ivorietiškumas buvo debatų dalykas dėl tėvų sąsajų su Burkina Faso. Kadangi A. Ouattara rėmėjai buvo siejami su šiaurinėmis etninėmis grupėmis, tai ir jų kvestionuota ivorietiškumo padėtis galėjo būti prielaida atriboti nuo dalyvavimo balsuojant. Tokiu būdu H. K. Bedie galėjo užsitikrinti balsus prezidento rinkimuose 1995 metais. Tas ir įvyko – A. Ouattara nebuvo leista dalyvauti prezidento rinkimuose dėl kvestionuotinos kilmės. FPI opozicija su L. Gbagbo rinkimus boikotavo ir nedalyvavo. Tai galėjo būti dėl to, kad *Ivoirite* koncepcija nepalietė ir neįtraukė Bete interesų. Tų pačių metų Nacionalinės Asamblėjos rinkimuose PDCI vėl išlaikė savo aiškią daugumą. valdantysis elitas pakrypo į etninės identifikacijos ir skilimo pusę.

1999 metais, prieš 2000 metais turėjusius vykti prezidento rinkimus, tebesitęsiančių partinių ginčų kontekste buvo įvykdytas karinis pučas, kuriam vadovavo generolas Robert Guei. Tokiu būdu visas prieš tai buvęs valdantysis elitas buvo nuverstas ir pakeistas karinio elito atstovų. R. Guei įkūrė atskirą partiją, kuri galėtų jį paremti prezidento rinkimuose, nes PDCI tą padaryti atsisakė. Prezidento rinkimuose visiems PDCI ir RDR pasiūlytiems kandidatams nebuvo leista balotiruotis. Be nestiprių politinių partijų kandidatų, vienintelės tuo metu stipresnių partijų grupei priklausančios FPI atstovui L. Gbagbo buvo leista dalyvauti rinkimuose. Rinkimų nugalėtoju pasiskelbė R. Guei, tačiau dėl opozicijos (t.y. FPI) sukeltų protestų ir ginkluotų susidūrimų, generolas turėjo palikti postą. Prezidentu pagal surinktą balsų daugumą tapo L. Gbagbo[108]. Tų pačių metų rinkimų į Nacionalinę Asamblėją metu PDCI ir FPI surinko daugumą[109] – tai buvo partijos, kurios palaikė *Ivoirite* koncepciją.

2002 metais buvo bandyta dar kartą įvykdyti karinį pučą, tačiau L. Gbagbo nuversti nepavyko. Maištininkai, pasivadinę Naujosiomis Pajėgomis (*Forces Nouvelles, FN*), į savo kontrolę paima šiaurinę šalies dalį. Pietinė vis dar kontroliuojama Respublikinių ginkluotųjų

---

[106] Skogset, G., „Cote d'Ivoire: Ethnicity, Ivoirite and Conflict“ // 2006 11 02. Landinfo, report, p. 24-6. Prieiga internetu: http://www.landinfo.no/asset/514/1/514_1.pdf (žiūrėta 2012 10 15).

[107] Mazgelytė, R., „I want my peace of cocoa: slums formation in Abidjan“ // 2011. Bakalauro darbas, Vilniaus Universitetas, Sociologijos katedra, p.30-32.

[108] Skogset, G., „Cote d'Ivoire: Ethnicity, Ivoirite and Conflict“ // 2006 11 02. Landinfo, report, p. 14-6. Prieiga internetu: http://www.landinfo.no/asset/514/1/514_1.pdf (žiūrėta 2012 10 15).

[109] Rinkimų Afrikoje duomenų bazė. Prieiga internetu: http://africanelections.tripod.com/ci.html (žiūrėta 2012 11 20). Detalesnė informacija pateikiama lentelėje 7 prieduose.

pajėgų, remiančių L. Gbagbo. Įsikišus tarptautinei bendruomenei – Prancūzijai, Afrikos Sąjungai, Ekonominei Vakarų Afrikos Bendruomenei (*ECOWAS*) bei Jungtinių Tautų organizacijai vykdant taikinimą, šalis liko pasidalijusi šiaurės-pietų pagrindu[110]. 2004 metais Nacionalinė Asamblėja priėmė nutarimą, leidžiantį kandidatuoti į prezidentus asmenims, kurių tėvai nebūtinai ivoriečiai[111] (taigi A. Ouattara formaliai atveriamas kelias). Tačiau iki pat 2010-2011 metų rinkimai į prezidento postą ir į Nacionalinę Asamblėją buvo atidėliojami. Valdantysis elitas užsivėrė ir išlaikė FPI pagrindą.

2010 metais įvyko pirmas prezidento rinkimų turas, kuriame be pagrindinių priešininkų L. Gbagbo (FPI) ir H. K. Bedie (PDCI) dalyvavo ir A. Ouattara (RDR)[112]. Į antrą rinkimų turą pateko L. Gbagbo ir A. Ouattara, jo rezultatų paskelbimas išsivystė į atvirą ginkluotą konfliktą, trukusį keletą mėnesių. Nepriklausoma rinkimų komisija paskelbė rezultatus, kurie rodė, kad nugalėtojas yra A. Ouattara. H. K. Bedie išreiškė paramą nugalėtojui. L. Gbagbo su rezultatais nesutiko ir, pasinaudodamas konstitucinio teismo parama, juos anuliavo savo naudai. Susidarė politinis vakuumas – abu antrojo turo dalyviai laikėsi pozicijų, kad kiekvienas iš jų yra prezidentas[113]. Tarptautinė bendruomenė pripažino A. Ouattara pergalę. Vykstant deryboms dėl valdžios perdavimo ir perėmimo, kurioms tarpininkavo trečiosios šalys (pagrindiniai tarpininkai: Afrikos Sąjungos, ECOWAS įgalioti atstovai[114], kitos įsitraukusios pusės: Prancūzija, JAV, Jungtinės Tautos, Europos Sąjunga[115]), kilo ginkluotas vidinis konfliktas. Sukilėliai FN išreiškė paramą A. Ouattara, o Respublikinės ginkluotosios šalies pajėgos rėmė L.Gbagbo[116]. Abi puses remiančios minėtos jėgos struktūros pradėjo piliečių, suvokiamų kaip politiniai priešininkai, tikslinį etninį puldinėjimą, smurto naudojimą[117]. Konfliktas baigėsi tuo, kad buvo paskelbtas

---

[110] Skogset, G., „Cote d'Ivoire: Ethnicity, Ivoirite and Conflict" // 2006 11 02. Landinfo, report, p. 17-9. Prieiga internetu: http://www.landinfo.no/asset/514/1/514_1.pdf (žiūrėta 2012 10 15).

[111] "Polity country report IV 2010: Ivory Coast" // p.4. Prieiga internetu: http://www.systemicpeace.org/polity/IvoryCoast2010.pdf (žiūrėta 2012 11 24).

[112] BBC news. „Ivory Coast set for presidential election run-off" // 2010 11 04. Prieiga internetu: http://www.bbc.co.uk/news/world-africa-11681134 (žiūrėta 2012 01 14).

[113] Goueset, K., "Chronologie de la Cote d'Ivoire (1958 – 2011) // 2011 12 08. Prieiga internetu: http://www.lexpress.fr/actualite/monde/afrique/chronologie-de-la-cote-d-ivoire-1958-2011_910836.html (žiūrėta 2012 01 14).

[114] IRIN. "Cote d'Ivoire: briefing on AU and ECOWAS" // 2011 02 15. Prieiga internetu: http://www.irinnews.org/report.aspx?reportid=91930 (žiūrėta 2012 01 16).

[115] IRIN. „Cote d'Ivoire: briefing on the EU stance" // 2011 02 15. Prieiga internetu: http://www.irinnews.org/report.aspx?reportid=91928 (žiūrėta 2012 01 17); IRIN. „Cote d'Ivoire: briefing on roles of USA, France" // 2011 02 15. Prieiga internetu: http://www.irinnews.org/report.aspx?reportid=91921 (žiūrėta 2012 01 17).

[116] šią informaciją patikslino 2 pažįstami informantai ivoriečiai, kuomet autorė ruošė kitą tekstą apie porinkiminę 2010-2011 krizę Dramblio Kaulo Krante. Elektroninis susirašinėjimas su abiejais informantais, esant reikalui, gali būti pateikiamas atskirai.

[117] Human Rights Watch. „They killed them like it was nothing. The need of justice for Cote d'Ivoire post-election crimes" // 2011. Report, p.4-5. Prieiga internetu: http://www.hrw.org/sites/default/files/reports/cdi1011WebUpload.pdf (žiūrėta 2012 11 23).

kakavos embargas[118], FN užėmęs San Pedro uostą (antras pagal dydį uostas šalyje po Abidžano), atkertant L. Gbagbo nuo galimų finansinių įplaukų iš eksporto, kuriomis galėtų finansuoti ginkluotas šalies pajėgas[119]. Vėliau FN pasiekė Abidžaną, šturmavo prezidento rezidenciją ir jį suėmė. A. Ouattara buvo prisaikdintas Dramblio Kaulo Kranto prezidentu, L. Gbagbo išsiųstas namų arešto į šiaurinę šalies dalį, jo artimiausi šalininkai pabėgo arba taip pat buvo suimti[120]. Respublikinės ginkluotosios pajėgos pasidavė ir vėliau buvo apjungtos kartu su FN į bendras Nacionalines Dramblio Kaulo Kranto ginkluotąsias pajėgas[121].

2011 metų gruodį turėjo vykti rinkimai į Nacionalinę Asamblėją. Mėnesį prieš rinkimus L. Gbagbo gavo arešto orderį iš Hagos Karo Tribunolo ir ten buvo išgabentas iki vyks teismas[122]. Jo partija FPI rinkimus į Nacionalinę Asamblėją boikotavo, tačiau rinkimai vis vien įvyko. Kai kurie FPI nariai išsikėlė kaip nepriklausomi kandidatai arba juos parėmė. Ryškią rinkėjų balsų daugumą surinko dabartinio prezidento RDR partija, antroje vietoje liko PDCI[123]. Abi partijos sudarė koaliciją Nacionalinėje asamblėjoje. Tačiau 2012 lapkričio mėnesį prezidentas paleido ministrų kabinetą, kuomet išsiskyrė koalicijos nuomonės dėl įstatymo, susijusio su vyrų ir moterų teisių sulyginimu santuokoje[124]. Tuo tarpu L. Gbagbo šiuo metu vis dar yra Hagoje, kur nagrinėjama byla ir laukia bausmės paskelbimo. Jam yra pateikti kaltinimai prisidėjus vykdant nusikaltimus žmoniškumui: „žmogžudystės, prievartavimai ir seksualinis smurtas, persekiojimas, kiti nehumaniški veiksmai atlikti porinkiminio smurto Dramblio Kaulo Krante 2010 gruodžio 16 – 2011 balandžio 12 dienomis“[125]. Ką visame šiame perėjimo į daugpartinį režimą kontekste galima pasakyti apie valdantįjį elitą Dramblio Kaulo Krante?

Perėjimas į daugpartinį režimą kooptacijos pagrindu leido išsilaikyti valdančiajam elitui tos pačios partijos ir prezidento pagrindu. Tačiau galima pastebėti etninio partinio separatizmo apraiškų skaidantis valdančiojo elitui beigi kritinių situacijų pakeičiant prezidentą dėsningumą.

---

[118] IRIN. „Cote d'Ivoire: cocoa ban latest worry for growers“ // 2011 02 17. Prieiga internetu: http://www.irinnews.org/Report/91950/COTE-D-IVOIRE-Cocoa-ban-latest-worry-for-growers (žiūrėta 2012 11 23).

[119] BBC news. „Ivory Coast: San Pedro cocoa port seized by Ouattara“// 2011 03 11. Prieiga internetu: http://www.bbc.co.uk/news/world-africa-12918734 (žiūrėta 2012 11 24).

[120] Goueset, K., “Chronologie de la Cote d'Ivoire (1958 – 2011) // 2011 12 08. Prieiga internetu: http://www.lexpress.fr/actualite/monde/afrique/chronologie-de-la-cote-d-ivoire-1958-2011_910836.html (žiūrėta 2012 01 14).

[121] IRIN. „Cote d'Ivoire: rebranding the army“//2011 10 11. Prieiga internetu: http://www.irinnews.org/Report/93886/COTE-D-IVOIRE-Rebranding-the-army (žiūrėta 2012 11 24).

[122] France 24. „Ivory Coast's Laurent Gbagbo heads to the Hague“ // 2011 11 29. Prieiga internetu: http://www.france24.com/en/20111129-icc-issues-arrest-warrant-former-ivory-coast-leader-laurent-gbagbo (žiūrėta 2012 11 22).

[123] Rinkimų Afrikoje duomenų bazė. Prieiga internetu: http://africanelections.tripod.com/ci.html (žiūrėta 2012 11 20). Detalesnė informacija pateikiama lentelėje 7 prieduose.

[124] France 24. „Ivory Coast's President Ouattara dissolves government“ // 2012 11 14. Prieiga internetu: http://www.france24.com/en/20121114-ivory-coast-ouattara-dissolves-government-reshuffle (žiūrėta 2012 11 22).

[125] International Criminal Court. Prieiga internetu: http://www.icc-cpi.int/menus/icc/situations%20and%20cases/situations/icc0211/ (žiūrėta 2012 11 22).

Prieš antruosius prezidento rinkimus išeskaluotas pilietybės klausimas prisidėjo prie trijų pagrindinių partijų etninio klasterizavimosi: PDCI – Baoule, FPI – Bete, RDR – šiaurinės šalies etninių grupių dominantės. Šių partijų masinėmis nė vienos tiesiogiai priskirti jau nebegalima vien dėl etninio aspekto, kuris suponuoja tik dalinį įtraukimą. Prieš vykdant valdžios perdavimą (t.y. prezidento rinkimus), pagrindinis konkurentas buvo eliminuotas teisinėmis priemonėmis, kita opozicinė jėga boikotavo. Nacionalinėje Asamblėjoje taip pat išliko ta pati dauguma. Valdantysis elitas vėl išsaugojo savo pozicijas. Ši situacija iš dalies atspindi autoritarinę reakciją pereinant iš vienpartinio į daugpartinį režimą, kuomet valdžioje esantis valdantysis elitas skatina opozicijos etninį susiskaidymą Tretiesiems prezidento rinkimams būdingas valdomo perėjimo principas – karinis elitas eliminavo esamą valdantįjį elitą iš jo užimamų pozicijų. Karinis elitas tapęs laikinuoju valdančiuoju elitu iki prezidento rinkimų eliminuoja RDR kandidatus ir buvusio valdančiojo elito kandidatus (nors ir siekia jo paramos) palikdamas priešininką iš FPI. Valdžios perdavimas po karinio elito atstovo pasiskelbimo išrinktuoju prezidentu įvyko FPI naudai, kai buvo pasipriešinta protestų ir ginkluotų susidūrimų būdu. Vien faktas, kad iš pagrindinių partijų lyderio trejeto buvo leista dalyvauti tik vienam, tokiu būdu buvo atvertas kelias sustiprinti jo poziciją. Išrinktoje Nacionalinėje Asamblėjoje valdantįjį elitą sudarė dominuojantys FPI ir PDCI. Ketvirtieji prezidento rinkimai po užsitęsusio valdančiojo elito valdymo, nors ir atvėrė kelią išstumtam RDR lyderiui, tačiau valdžios perdavimas taip pat buvo kritinis, turintis išprovokuoto pilietinio karo apraiškų. Tik šiuo atveju, ginkluotų pajėgų susidūrimas buvo baigtas, valdantysis elitas (prezidentas ir Nacionalinė Asamblėja) buvo galiausiai pakeisti. Ryškiu dominuojančiu valdančiuoju elitu tapo politinėje paraštėje nuo pat 1993 metų *Ivoirite* koncepcijos paleidimo buvę RDR su šiaurinių etninių grupių tendencija.

Visame Dramblio Kaulo Kranto perėjimo nuo vienpartinio iki daugpartinio režimo kontekste galima matyti valdančiojo elito transformavimąsi ir dominavimo pokyčius. Pradžioje valdantysis elitas įsitvirtino per centralizuojančią masinę partiją PDCI. Siekdama vieningumo rėmėsi etniniu įtraukimu, tačiau didesnė persvara išliko Baoule etninės grupės pusėje. Po daugpartinės sistemos įvedimo ir partijos lyderio mirties, partija skilo etniniu pagrindu, iškėlus *Ivoirite* koncepcijos idėją. Tai leido partijai ir jos lyderiui išlaikyti dominuojančią poziciją valdančiajame elite dar kurį laiką. Po karinių elitų įsikišimo, valdantysis elitas PDCI prarado dominuojančią įtaką, ir ja turėjo pasidalinti su pirmosios opozicinės Dramblio Kaulo Kranto partijos atstovais, daugiau atspindinčiais Bete etninę grupę. Pilietinio karo apraiškos lydėjusios valdančiojo elito pokyčius paskutiniųjų rinkimų metu, valdantįjį elitą performavo į kitą pusę – valdančiajame elite šiuo metu dominuoja su šiaurinėmis šalies etninėmis grupėmis siejama RDR,

kuriai *Ivoirite* idėja ilgą laiką neleido stiprinti savo pozicijų. Iš viso to galima matyti, jog valdantysis elitas yra susiskaidęs.

IŠVADOS

1. Dominavimo įsitvirtinimas elito ir pliuralizmo teorijose susiejamas su skirtingai įvardijama mažuma: nuo politinio ar valdančiojo elito iki galios elito, viešpataujančios mažumos. Elito teorijos atstovai akcentuoja, jog būdami susisaistę asimiliacijos arba bendradarbiavimo būdais su svarbiausiais šalies ištekliais disponuojančiais kitais elitais, valdantieji elitai gali palaikyti savo vientisumą ir užimamą stabilią padėtį. Savo dominavimą išlaiko panaudodami oponentų įtraukimą į valstybės biurokratines struktūras, jėgą arba asimiliuodami į savo tarpą, arba tiesiog sukurdami vidinį uždarumą per vidinę rotaciją. Savo įtaką ir dominavimą išplečia iki biurokratijos, kuomet dalį savo klikų narių įdarbina valstybinėse institucijose. Pliuralizmo teorijos R. A. Dahl įsitikinimu dominuojančios padėties išlaikymas įmanomas autoritarinėmis sąlygomis.
2. Prancūziškasis kolonializmas per savo dualistinį požiūrį į vietinius gyventojus tiek švietimo, tiek administracinės biurokratinės veiklos organizavime palaikė vietinių elitų išskirtinumą kitų kolonijos gyventojų atžvilgiu. Vienpusiškais ekonominiais regioniniais prioritetais jis sudarė sąlygas vietinio ekonominio elito stiprėjimui etniniu pagrindu. Kolonijos mastu dominuojančią poziciją išlaikė kolonistai. Tačiau, kalbant vietinių gyventojų kontekste, galima kalbėti apie galios koncentravimąsi tam tikrose visuomenės grupėse, kurios pokolonijiniu laiku galėjo įtvirtinti savo pozicijas kaip valdantysis elitas vienpartinių režimų pavidalu.
3. Valdančiojo elito dominavimas jau pokolonijiniame pereinamajame ir po to sekusiame laikotarpyje buvo palaikomas vienpartinio režimo rėmuose, leidusiuose susiaurinti patekimo į valdantįjį elitą kanalą. Sėkmingiausiai tai buvo padaryta ten, kur partijos buvo organizuotos centralizuotai ir masinio įtraukimo pagrindu, kurį sudarė kolonijinio vietinio ekonominio elito pagrindas. Taip pat kooptuojant opoziciją į daugiau biurokratines valstybines institucijas. Vienpartiniam režimui ir valdančiajam elitui nebesugebant nuslopinti opozicijos, pereinama į daugpartinį režimą. Tačiau valdančiojo elito dominavimas tos pačios partijos pagrindu vis dar gali būti išlaikomas pritaikant kooptuotą perėjimą bei autoritarinę reakciją.
4. Pokolonijiniame Dramblio Kaulo Krante valdantysis elitas patyrė dominavimo pokyčius ir skilimą etniniu pagrindu. Vienpartinio režimo laikotarpiu valdantysis elitas buvo formuojamas masinės partijos, kuri siekė visapusiško etninio įtrauktumo. Tačiau didesnę

įtaką joje turėjo kolonijiniu laiku ekonominio elito pagrindą sudariusi Baoule etninė grupė. Valdantysis elitas skilo ir dominavimas išsibalansavo, kuomet perėjus į daugpartinį režimą, buvo iškelta *Ivoirite* koncepcijos idėja. Valdantysis elitas įgavo Baoule ir Bete etninių grupių, kurios disponavo svarbiausiais šalies resursais – plantacijų žeme, atspalvį. Šiaurinės šalies dalies etninių grupių politiniai dalyviai buvo marginalizuoti ir beveik pašalinti iš politinio lauko. Partijų kaip kanalų į valdantįjį elitą pagrindas tapo etniškai klasterizuotas. Paskutinis elito pasikeitimas su pilietinio karo elementais radikaliai performavo valdantįjį elitą – jame šiuo metu ryškiai dominuoja labiausiai *Ivoirite* koncepcijos paveiktų šiaurinių šalies etninių grupių pagrindo partijos nariai.

5. Toks ilgas Baoule etninės grupės dominavimas valdančiajame elite ir netgi dabartinio performuoto valdančiojo elito iškilimas atspindi dar kolonijiniu laiku besiformavusią regioninę ir ekonominę perskyrą. Po šalies nepriklausomybės atgavimo didesnę jos dalį tas pats dominavimo elementas ir kryptis išliko, nors ir ne taip akivaizdžiai kaip kolonijiniu laiku. Tačiau ivorietiškumo kvestionavimas vėl atgimė vietinių gyventojų rūšiavimo pavidalu. Įdomiausia bus stebėti, kaip toliau vystysis daugiau užribyje buvusių, dabar valdančiųjų elite esančiųjų pozicija politiniame lauke apskritai. O kalbant siauriau, kaip dabartinio valdančiojo elito specifikos faktas, paveiks politiką regionies ir etnines perskyras atspindinčių lūšnynų atžvilgiu.

REKOMENDACIJOS

Atsižvelgus į aptartus dominavimo įsitvirtinimo principus ir idėjas bei valdančiojo elito susiskaidymo situaciją Dramblio Kaulo Krante rekomendacijų pobūdis priklausytų nuo to, ko būtų siekiama:

1. jei būtų siekiama išlaikyti naujo valdančiojo elito dominavimą, tai turėtų būti pereinama prie vienpartinio režimo, opoziciją įtraukiant arba visiškai eliminuojant. Galimų įtakingų opozicinių grupių įtakos formavimasis tuomet turėtų būti slopinamas per jų resursų nuvertėjimą (kakavos, kavos plantacijų verslo). T.y. jų kontroliuojami resursai turėtų tapti nebevertingi, o valdantysis elitas ir su juo susijusios paramos grupės kontroliuotų alternatyvius ir strategiškai svarbesnius resursus. Turėtų būti skatinamas valdančiojo ir karinio elito glaudus bendradarbiavimas ir plečiamas biurokratinis aparatas kooptuotiems opozicijos lyderiams įdarbinti.
2. jei būtų siekiama pliuralistinio bendradarbiaujančio valdančiojo elito be dominavimo santykių įtvirtinimo pagrindo, atsižvelgiant į etniškai heterogenišką šalies specifiką ir etninio partinio susiskaidymo apraiškas, valdantysis elitas galėtų būti sudaromas etninio atstovavimo ir bendradarbiavimo pagrindu. Prieš tai reikėtų galutinai pabaigti išspręsti *Ivoirite* klausimą ir sulyginti strateginių resursų etniniu pagrindu kontrolę. Karinio elito bendradarbiavimas negalėtų būti siejamas su kažkuria viena etnine valdančiojo elito dalimi.

Aukščiau nurodytų rekomendacijų adresatu galėtų būti dabartinės Dramblio Kaulo Kranto valdžios patarėjai ar kiti asmenys, atsakingi už konsultavimą strateginiais šalies vystymosi klausimais.

PRIEDAI

Lentelė 1. Miesto lūšnynų populiacija (tūkstančiais), 1990-2010

Regionas	**1990**	**1995**	**2000**	**2005**	**2007**	**2010**
Besivystantys regionai	656,739	718,114	766,762	795,739	806,91	827,69
Šiaurės Afrika	19,731	18,417	14,729	10,708	11,142	11,836
Sub-Sacharinė Afrika	102,588	123,21	144,683	169,515	181,03	199,54
Lotynų Amerika ir Karibai	105,74	111,246	115,192	110,105	110,554	110,763
Rytų Azija	159,754	177,063	192,265	195,463	194,02	189,621
Pietų Azija	180,449	190,276	190,276	192,041	191,735	190,748
Pietryčių Azija	69,029	69,029	81,942	84,013	83,726	88,912
Vakarų Azija	19,068	21,402	23,481	33,388	34,179	35,713
Okeanija	379	421	462	505	524	556

Šaltinis: UN-HABITAT, 2010, 32 p.

Lentelė 2. Miestų gyventojų dalis, gyvenanti lūšnynuose (%), 1990-2010

Regionas	**1990**	**1995**	**2000**	**2005**	**2007**	**2010**
Besivystantys regionai	46,1	42,8	39,3	35,7	34,3	32,7
Šiaurės Afrika	34,4	28,3	20,3	13,4	13,4	13,3
Sub-Sacharinė Afrika	70	67,6	65	63	62,4	61,7
Lotynų Amerika ir Karibai	33,7	31,5	29,2	25,5	24,7	23,5
Rytų Azija	43,7	40,6	37,4	33	31,1	28,2
Pietų Azija	57,2	51,6	45,8	40	38	35
Pietryčių Azija	49,5	44,8	39,6	34,2	31,9	31
Vakarų Azija	22,5	21,6	20,6	25,8	25,2	24,6
Okeanija	24,1	24,1	24,1	24,1	24,1	24,1

Šaltinis: UN-HABITAT, 2010, 32p.

Lentelė 3. Žmonių dalis, gyvenančių už mažiau nei 1,25 USD per dieną (% nuo populiacijos)

Regionas	**1981**	**1984**	**1987**	**1990**	**1993**	**1996**	**1999**	**2002**	**2005**	**2008**
Pasaulis (besivystančios šalys)	52,2	47,1	42,3	43,1	41	34,8	34,1	30,8	25,1	22,4
Rytų Azija ir Ramusis vandenynas (besivystančios šalys)	77,2	65	54,1	56,2	50,7	35,9	35,6	27,6	17,1	14,3
Europa ir Centrinė Azija (besivystančios šalys)	1,9	1,6	1,5	1,9	2,9	3,9	3,8	2,3	1,3	0,5
Lotynų Amerika ir	11,9	13,6	12	12,2	11,4	11,1	11,9	11,9	8,7	6,5

Karibai (besivystančios šalys)										
Viduriniai Rytai ir Šiaurės Afrika (besivystančios šalys)	9,6	8	7,1	5,8	4,8	4,8	5	4,2	3,5	2,7
Pietų Azija	61,1	57,4	55,3	53,8	51,7	48,6	45,1	44,3	39,4	36
Sub-Sacharinė Afrika (besivystančios šalys)	51,5	55,2	54,4	56,5	59,4	58,1	57,9	55,7	52,3	47,5

Šaltinis: Pasaulio banko duomenų bazė.

Lentelė 4. Žmonių dalis, gyvenančių už mažiau nei 2 USD per dieną (% nuo populiacijos)

Regionas	**1981**	**1984**	**1987**	**1990**	**1993**	**1996**	**1999**	**2002**	**2005**	**2008**
Pasaulis (besivystančios šalys)	69,6	68	64,8	64,6	63,1	58,6	57,4	53,5	46,9	43
Rytų Azija ir Ramusis vandenynas (besivystančios šalys)	92,4	88,3	81,6	81	75,8	64	61,7	51,9	39	33,2
Europa ir Centrinė Azija (besivystančios šalys)	8,3	6,7	6,3	6,9	9,2	11,2	12,1	7,9	4,6	2,2
Lotynų Amerika ir Karibai (besivystančios šalys)	23,8	26,8	22,4	22,4	21,7	21	22	22,2	16,7	12,4
Viduriniai Rytai ir Šiaurės Afrika (besivystančios šalys)	30,1	27,1	26,1	23,5	22,1	22,2	22	19,7	17,4	13,9
Pietų Azija	87,2	85,6	84,5	83,6	82,7	80,7	77,8	77,4	73,4	70,9
Sub-Sacharinė Afrika (besivystančios šalys)	72,2	74,7	74,3	76	78,1	77,5	77,4	76,1	74,1	69,2

Šaltinis: Pasaulio banko duomenų bazė.

Lentelė 6. Rinkimų į Nacionalinę Dramblio Kaulo Kranto Asamblėją rezultatai, 1959-2011

	1959	**1960**	**1965**	**1970**	**1975**	**1980**	**1985**	**1990***	**1995**	**2000**	**2011**
Balsavo (proc.)	100	95,9	99,6	99	99,3	42,6	45,7	42,5	NN	31,5	36,6
Iš viso galimų vietų Nacionalinėje Asamblėjoje	100	70	85	100	120	147	175	175	175	225	225
PDCI gautų vietų Nacionalinėje Asamblėjoje skaičius	100	70	85	100	120	147	175	163	148	94	76
FPI gautų vietų Nacionalinėje Asamblėjoje skaičius								9	12	96	**
RDR gautų vietų Nacionalinėje Asamblėjoje skaičius									14	5	122
Kitų partijų/ kandidatų gautų vietų Nacionalinėje Asamblėjoje skaičius								3	0	28	45

Šaltinis: sudaryta autorės pagal Afrikos rinkimų duomenų bazę.

* įteisintas daugpartinis režimas

** FPI boikotavo rinkimus ir nedalyvavo, dalis jų narių išsikėlė kaip nepriklausomi kandidatai arba juos parėmė

LITERATŪRA

1. Clignet R. P., „The legacy of assimilation in West African education systems: its meanings and ambiguities“ // 1968. Comparative education review, Vol. 12, No. 1, p. 57-67. Prieiga internetu: http://www.jstor.org/stable/1186902 (žiūrėta 2012 04 29).

2. Clignet R. P., Foster P. J., „French and British colonial education” // 1964. Comparative education review, Vol. 8, No. 2, p. 191-198. Prieiga internetu: http://www.jstor.org/stable/1186438 (žiūrėta 2012 04 29).

3. Dahl, R. A., „Demokratija ir jos kritikai“ // Vilnius, Amžius, 1994, p.296-423.

4. Duara, P., „Introduction. The decolonization of Asia and Africa in the twentieth century“ // Duara, P. (ed), „Decolonization: perspectives from now and then“, London and New York, Taylor and Francis, 2003, p.1-17

5. Field, G. L. et al., “National elite configurations and transition to democracy” // Etzioni-Halevy, E. (ed), “Classes and elites in democracy and democratization: a collection of readings”, New York and London, Garland publishing, Inc., p.174-84.

6. Huillery, E., „Colonisation and development in the former French West Africa: the long-term impact of the colonial public policy“ // 2006. Working paper, p.1-48. Prieiga internetu: http://www.dial.ird.fr/publications/documents-de-travail-working-papers#chapitre_6 (žiūrėta 2012 09 20).

7. Human Rights Watch. „They killed them like it was nothing. The need of justice for Cote d‘Ivoire post-election crimes“ // 2011, report, p.4-5. Prieiga internetu: http://www.hrw.org/sites/default/files/reports/cdi1011WebUpload.pdf (žiūrėta 2012 11 23).

8. Kilson, M. L., “Authoritarian and Single-Party Tendencies in African Politics” // 1963. World Politics, Vol. 15, No. 2, p. 262-294. Prieiga internetu: http://www.jstor.org/stable/2009376 (žiūrėta 2012 09 24).

9. Lee, A., Schultz, K. A., „Comparing British and French colonial legacies: a discontinuity analysis of Cameroon” // 2011. Prieiga internetu: http://www.sscnet.ucla.edu/polisci/wgape/papers/17_Lee.pdf (žiūrėta 2012 08 05).

10. Lindblom, C. E., Woodhouse, E. J., „Politikos formavimo procesas“ // Vilnius, Algarvė, 1999.

11. Madeira, A. I., „Portuguese, French and British discourses on colonial education: church-state relations, school expansion and missionary competition in Africa, 1890-1930“ // 2005. Paedagogica historica, Vol. 41, No. 12, p. 31-60. Prieiga internetu: http://www.fpce.up.pt/ciie/textos/AM-paedagogica_historica_vol_41.pdf (žiūrėta 2012 04 29).

12. Mazgelytė, R., „I want my peace of cocoa: slums formation in Abidjan“ // 2011. Bakalauro darbas, Vilniaus Universitetas, Sociologijos katedra.

13. Michels, R., „Political parties. A sociological study of oligarchical tendencies of modern democracy“ // Kitchener, Batoche Books, 2001.

14. Mills, Wright, C., „The power elite. New edition“ // New York, Oxford University Press, 2000.

15. Mosca, G., „The ruling class“ // New York and London, McGraw – Hill Book Company, 1939.

16. Papa, M. J. et al., „Organizational communication: perspectives and trends“ // Los Angeles, Sage Publications, 2008, p.292-300. Preiga internetu: http://www.sagepub.com/upm-data/17541_Chapter_11.pdf (žiūrėta 2012 11 01).

17. Pareto, V., „The mind and society. Volume three. Theory of derivations“ // London, Jonathan Cape, 1935.

18. Pareto, V., „The mind and society. Volume four. The general form of society“ // London, Jonathan Cape, 1935.

19. “Polity country report IV 2010: Ivory Coast” // p.4. Prieiga internetu: http://www.systemicpeace.org/polity/IvoryCoast2010.pdf (žiūrėta 2012 11 24).

20. Reyntjens, F., „The Winds of Change. Political and Constitutional Evolution in Francophone Africa, 1990-1991“ // 1991. Journal of African Law, Vol. 35, No. 1/2, Recent Constitutional Developments in Africa, p. 45-55. Preiga internetu: http://www.jstor.org/stable/745493 (žiūrėta 2012 09 24).

21. Roche, J., „Education in French Equatorial and French West Africa“ // 1946. The journal of Negro education, Vol.15, No. 3, p. 396-409. Prieiga internetu: http://www.jstor.org/stable/2966109 (žiūrėta 2012 04 29).

22. Said, E. W., „Orientalizmas“ // Vilnius, Apostrofa, 2006.

23. Schachter, R., „Single-Party Systems in West Africa” // 1961. The American Political Science Review, Vol. 55, No. 2, p. 294-307. Prieiga internetu: http://www.jstor.org/stable/1952240 (žiūrėta 2012 09 24).

24. Schraeder, P. J., „Elites as Facilitators or Impediments to Political Development? Some Lessons from the „Third Wave“ of Democratization in Africa“ // 1994. The Journal of Developing Areas, Vol. 29, No. 1, p. 69-90. Preiga internetu: http://www.jstor.org/stable/4192413 (žiūrėta 2012 09 24).

25. Skogset, G., „Cote d‘Ivoire: Ethnicity, Ivoirite and Conflict“ // 2006 11 02. Landinfo, report, p. 24-6. Prieiga internetu: http://www.landinfo.no/asset/514/1/514_1.pdf (žiūrėta 2012 10 15).

26. Smith, B., „Life of the Party: the Origins of Regime Breakdown and Persistence under Single – Party Rule" // 2005. World Politics, Vol. 57, No. 3, p. 421-451. Prieiga internetu: http://www.jstor.org/stable/40060108 (žiūrėta 2012 09 24).

27. Tojo, T., „Post-NWICO debate: Image of Africa in the Western Media" // 2010. Prieiga internetu: http://web.mit.edu/cms/Events/mit2/Abstracts/TOjo.pdf (žiūrėta: 2012 01 08).

28. UN-HABITAT, „State of the world's cities 2010/2011: bridging the urban divide" // London, Sterling VA, 2010, p.32.

29. Wesolowski, W., "The role of political elites in the transition from communism to democracy: the case of Poland" // Etzioni-Halevy, E. (ed), "Classes and elites in democracy and democratization: a collection of readings", New York and London, Garland publishing, Inc., p.230-7.

30. White, B. W., „Talk about School: Education and the Colonial Project in French and British Africa, (1860-1960)" // 1996. Comparative Education, Vol. 32, No. 1, p. 9-25. Prieiga internetu: http://www.jstor.org/stable/3099598 (žiūrėta 2012 04 29).

31. Zoldberg, A. R., „Mass Parties and National Integration: the Case of Ivory Coast" // 1963. The Journal of Politics, Vol. 25, No. 1, p. 36-48. Prieiga internetu: http://www.jstor.org/stable/2128193 (žiūrėta 2012 09 24).

INTERNETINIAI ŠALTINIAI

1. BBC news. „Ivory Coast: San Pedro cocoa port seized by Ouattara“// 2011 03 11. Prieiga internetu: http://www.bbc.co.uk/news/world-africa-12918734 (žiūrėta 2012 11 24).

2. BBC news. „Ivory Coast set for presidential election run-off“ // 2010 11 04. Prieiga internetu: http://www.bbc.co.uk/news/world-africa-11681134 (žiūrėta 2012 01 14).

3. Dramblio Kaulo Kranto žemėlapis, 2012. // Prieiga internetu: http://travel.state.gov/travel/cis_pa_tw/cis/cis_1094.html (žiūrėta 2012 10 30).

4. Ekonominių veiklų Dramblio Kaulo Krante žemėlapis, 1972. // Prieiga internetu: http://www.lib.utexas.edu/maps/africa/ivory_coast_econ_1972.jpg (žiūrėta 2012 11 15).

5. Etninių Dramblio Kaulo Kranto grupių žemėlapis, 1972. // Prieiga internetu: http://www.lib.utexas.edu/maps/africa/ivory_coast_tribes_1972.jpg (žiūrėta 2012 11 15).

6. France 24. „Ivory Coast‘s Laurent Gbagbo heads to the Hague“ // 2011 11 29. Prieiga internetu: http://www.france24.com/en/20111129-icc-issues-arrest-warrant-former-ivory-coast-leader-laurent-gbagbo (žiūrėta 2012 11 22).

7. France 24. „Ivory Coast‘s President Ouattara dissolves government“ // 2012 11 14. Prieiga internetu: http://www.france24.com/en/20121114-ivory-coast-ouattara-dissolves-government-reshuffle (žiūrėta 2012 11 22).

8. Goueset, K., “Chronologie de la Cote d‘Ivoire (1958 – 2011) // 2011 12 08. Prieiga internetu: http://www.lexpress.fr/actualite/monde/afrique/chronologie-de-la-cote-d-ivoire-1958-2011_910836.html (žiūrėta 2012 01 14).

9. International Criminal Court. Prieiga internetu: http://www.icc-cpi.int/menus/icc/situations%20and%20cases/situations/icc0211/ (žiūrėta 2012 11 22).

10. IRIN. „Cote d‘Ivoire: briefing on roles of USA, France“ // 2011 02 15. Prieiga internetu: http://www.irinnews.org/report.aspx?reportid=91921 (žiūrėta 2012 01 17).

11. IRIN. “Cote d’Ivoire: briefing on AU and ECOWAS” // 2011 02 15. Prieiga internetu: http://www.irinnews.org/report.aspx?reportid=91930 (žiūrėta 2012 01 16).

12. IRIN. „Cote d‘Ivoire: briefing on the EU stance“ // 2011 02 15. Prieiga internetu: http://www.irinnews.org/report.aspx?reportid=91928 (žiūrėta 2012 01 17).

13. IRIN. „Cote d‘Ivoire: cocoa ban latest worry for growers“ // 2011 02 17. Prieiga internetu: http://www.irinnews.org/Report/91950/COTE-D-IVOIRE-Cocoa-ban-latest-worry-for-growers (žiūrėta (2012 11 23).

14. IRIN. „Cote d'Ivoire: rebranding the army“//2011 10 11. Prieiga internetu: http://www.irinnews.org/Report/93886/COTE-D-IVOIRE-Rebranding-the-army (žiūrėta 2012 11 24).

15. Pasaulio banko duomenų bazė. Prieiga internetu: http://data.worldbank.org/data-catalog/global-statistics (žiūrėta 2012 10 09).

16. "Polity country report IV 2010: Ivory Coast" // 2010, report, p.4. Prieiga internetu: http://www.systemicpeace.org/polity/IvoryCoast2010.pdf (žiūrėta 2012 11 24).

17. Rinkimų Afrikoje duomenų bazė. Prieiga internetu: http://africanelections.tripod.com/ci.html (žiūrėta 2012 11 20).

ANOTACIJA

Mazgelytė, R., „Prancūziškojo kolonializmo ir pokolonializmo įtaka Dramblio Kaulo Kranto valdančiojo elito dominavimo formavimuisi“ // 2012, Viešosios politikos magistro baigiamasis darbas, vadovė doc. dr. Diana Janušauskienė, Vilnius, Mykolo Romerio universitetas, Politikos ir vadybos fakultetas, Politikos mokslų katedra, p. 68.

Darbe analizuojamas valdančiojo elito dominavimo formavimasis bei dinamika prancūziškame kolonijiniame ir pokolonijiniame Afrikos kontekste, pasiremiant Dramblio Kaulo Kranto atveju. Parodoma, kaip kolonijinė praktika ir pokolonijinio valdančiojo elito skilimas šioje šalyje sukūrė etniškai klasterizuotas partijas bei radikaliai performavo valdantįjį elitą. Pirmame darbo skyriuje analizuojamos pliuralizmo ir elito teorijose pateikiamos galimos dominavimo įtvirtinimo prielaidos. Antrame skyriuje išryškinama, kaip prancūziškasis kolonializmas formavo dominavimo santykius ne vien kolonistų – kolonizuotųjų atžvilgiu, tačiau ir palaikė perskyras vietinių kolonijų gyventojų tarpe per švietimo ir administracinės sistemos organizavimą. Trečiame skyriuje analizuojamas pokolonijinės Afrikos valdančiųjų elitų dominavimo palaikymas vienpartinių ir daugpartinių režimų kontekste. Ketvirtame skyriuje analizuojama valdančiojo Dramblio Kaulo Kranto elito dinamika vienpartiniame ir daugpartiniame režime.

Raktiniai žodžiai: valdantysis elitas, dominavimas, vienpartinis režimas, daugpartinis režimas, prancūziškas kolonializmas

ANOTATION

Mazgelytė, R., „Reshaping power: French colonial and postcolonial influences on formation of ruling elite's dominance in Ivory Coast“ // 2012, Public policy master thesis, supervisor assoc. prof. Diana Janušauskienė, Vilnius, Mykolas Romeris university, Politics and management faculty, Department of political science, p. 68.

Thesis main focus lies on formation and dynamics of ruling elite's dominance in African colonial and postcolonial context. Thesis is based on the case study of Ivory Coast which shows how colonial practice and split of ruling postcolonial elite evolved into ethnically clustered parties and radically changed ruling elite. The first chapter analyzes pluralist and elite theories' assumptions on possibilities of dominance consolidation. The second chapter highlights how French colonialism has been maintaining relations of dominance not only between colonists and colonized but also among local colonial habitants through education and administration system organization. The third chapter analyzes postcolonial dominance maintenance of African ruling elites in the context of single-party and multi-party regimes. The main focus of fourth chapter is dynamics of Ivory Coast's ruling elite in single-party and multi-party regime.

Keywords: ruling elite, dominance, single-party regime, multi-party regime, French colonialism

SANTRAUKA

Mazgelytė, R., „Prancūziškojo kolonializmo ir pokolonializmo įtaka Dramblio Kaulo Kranto valdančiojo elito dominavimo formavimuisi“ // 2012, Viešosios politikos magistro baigiamasis darbas, vadovė doc. dr. Diana Janušauskienė, Vilnius, Mykolo Romerio universitetas, Politikos ir vadybos fakultetas, Politikos mokslų katedra, p. 68.

Dramblio Kaulo Kranto lūšnynuose dominuoja imigrantai ir šiaurinės šalies dalies etninės grupės. Dauguma su lūšnynais susijusių mokslinės tradicijos tyrimų ignoruoja ir nebando analizuoti platesniuose šalies konteksto ir vystymosi rėmuose. Kuomet kalbama apie lūšnynus ar jų politiką, nėra bandoma jų sieti su giluminėmis aplinkybėmis: kolonijiniu paveldu arba valdančiojo elito dominavimu. Šiuo aspektu darbas yra naujas ir aktualus. Pagrindinė problema, kuri kyla Dramblio Kaulo Kranto atveju yra ta, kad per *Ivoirite* koncepciją buvo politiškai perkonstruota Dramblio Kaulo Kranto gyventojų padėties valstybėje būklė. Ji padidina atotrūkį tarp šalyje gyvenančių piliečių ir jau-nebe-piliečių arba kvestionuotinų-piliečių beigi įtvirtina dominavimo santykius, kurie galutiniame rezultate įgyja vizualų lūšnynų pavidalą. Darbo objektu tuomet tikslinga buvo pasirinkti valdančiojo elito dominavimo formavimąsi Dramblio Kaulo Krante, kadangi jis priima politinės veiklos gaires. Pagrindinis darbo tikslas – išanalizuoti prancūziškojo kolonializmo įtaką valdančiojo elito dominavimo formavimuisi Dramblio Kaulo Krante. Darbe buvo keliami šie uždaviniai: palyginti elito ir pliuralizmo teorijų požiūrius į dominavimo įsitvirtinimą; išanalizuoti, kaip prancūziškasis kolonializmas formuoja dominavimą; išanalizuoti pokolonijinių politinių režimų įtaką dominuojančio valdančiojo elito formavimuisi; išanalizuoti pokolonijinio valdančiojo elito dominavimo dinamiką Dramblio Kaulo Krante. Atsižvelgiant į tematikos specifiką, darbe buvo intensyviai remiamasi antriniais šaltiniais ir buvo taikomas palyginimas bei interpretavimas. Pirmame darbo skyriuje buvo analizuojamos pliuralizmo ir elito teorijose pateikiamos galimos dominavimo įtvirtinimo prielaidos. Antrame skyriuje buvo išryškinta, kaip prancūziškasis kolonializmas formavo dominavimo santykius ne vien kolonistų – kolonizuotųjų atžvilgiu, tačiau ir palaikė perskyras vietinių kolonijų gyventojų tarpe per švietimo ir administracinės sistemos organizavimą. Trečiame skyriuje buvo analizuojama pokolonijinės Afrikos valdančiųjų elitų dominavimo palaikymas vienpartinių ir daugpartinių režimų kontekste. Ketvirtame skyriuje buvo analizuojama valdančiojo Dramblio Kaulo Kranto elito dinamika vienpartiniame ir daugpartiniame režime. Darbe pavyko atskleisti, kad prancūziškasis kolonializmas per savo dualistinį požiūrį į vietinius gyventojus tiek švietimo,

tiek administracinės biurokratinės veiklos organizavime palaikė vietinių elitų išskirtinumą kitų kolonijos gyventojų atžvilgiu. Vienpusiškais ekonominiais regioniniais prioritetais jis sudarė sąlygas vietinio ekonominio elito stiprėjimui etniniu pagrindu. Valdančiojo elito dominavimas jau pokolonijiniame pereinamajame ir po to sekusiame laikotarpyje buvo palaikomas vienpartinio režimo rėmuose, leidusiuose susiaurinti patekimo į valdantįjį elitą kanalą. Daugpartinėje sistemoje valdančiojo elito dominavimas tos pačios partijos pagrindu vis dar galėjo būti išlaikomas pritaikant kooptuotą perėjimą bei autoritarinę reakciją. Pokolonijiniame Dramblio Kaulo Krante valdantysis elitas patyrė dominavimo pokyčius ir skilimą etniniu pagrindu. Partijų kaip kanalų į valdantįjį elitą pagrindas tapo etniškai klasterizuotas. Ilgas Baoule etninės grupės dominavimas valdančiajame elite ir netgi dabartinio performuoto valdančiojo elito iškilimas atspindi dar kolonijiniu laiku besiformavusią regioninę ir ekonominę perskyrą. Ivorietiškumo kvestionavimas vėl atgimė vietinių gyventojų rūšiavimo pavidalu.

SUMMARY

Mazgelytė, R., „Reshaping power: French colonial and postcolonial influences on formation of ruling elite's dominance in Ivory Coast" // 2012, Public policy master thesis, supervisor assoc. prof. Diana Janušauskienė, Vilnius, Mykolas Romeris university, Politics and management faculty, Department of political science, p. 68.

Slums of Ivory Coast are predominated by immigrants and ethnic groups from northern regions of the country. The vast majority of slums related scientific tradition ignores and does not analyze within broader countries contexts and development framework. Slums or slums policy research discourse does not show attempt to make any attachments to colonial heritage or ruling elite's dominance. At this point thesis is new and relevant. The main problem in case of Ivory Coast is that a state of habitants in Ivory Coast was politically re-engineered through concept of *Ivoirite*. Such state widens a gap between citizens and not-citizens-anymore or citizens-under-question and consolidates dominance relations which manifest itself visually through slums. Thesis object is formation of ruling elite's dominance in Ivory Coast because it is the one who is setting political guidelines for action. Thesis aims to analyze French colonialism influence on formation of ruling elite's dominance in Ivory Coast. Objectives of this work were: to compare views of elite and pluralist theories towards dominance consolidation; to analyze how French colonialism forms dominance; to analyze postcolonial political regime's influence on ruling elite's dominance formation; to analyze dominance dynamics of postcolonial ruling elite in Ivory Coast. Taking into consideration specifics of topic under investigation thesis heavily relies on secondary information sources by combining comparative and interpretive principles. The first chapter analyzed pluralist and elite theories' assumptions on possibilities of dominance consolidation. The second chapter highlighted how French colonialism has been maintaining relations of dominance not only between colonists and colonized but also among local colonial habitants through education and administration system organization. The third chapter analyzed postcolonial dominance maintenance of African ruling elites in the context of single-party and multi-party regimes. The main focus of fourth chapter was dynamics of Ivory Coast's ruling elite in single-party and multi-party regime. Research succeeded to reveal that French colonialism maintained exclusivity of local elites at the expense of other colonial habitants through dualistic approach towards locals by education and administrative activities organization. By one-sided

economic and regional priorities it created conditions for local economic elite growth on ethnic base. During postcolonial transition and period which followed after that ruling elite's dominance was maintained by single-party regime which narrowed a channel to ruling elite. Under multi-party regime ruling elite's dominance on basis of the same party was still possible to be maintained through co-opted transition and authoritarian reaction. Postcolonial ruling elite of Ivory Coast experienced dominance changes and split on the ethnic basis. Parties as channels to ruling elite became ethnically clustered. Long dominance of Baoule ethnic group in ruling elite and recent emergence of reshaped ruling elite reflects regional and economic distinction rooted in colonial times. Debate over the essence of Ivoirity has reborn again in a shape of sorting local habitants of Ivory Coast.